

P400

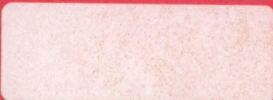
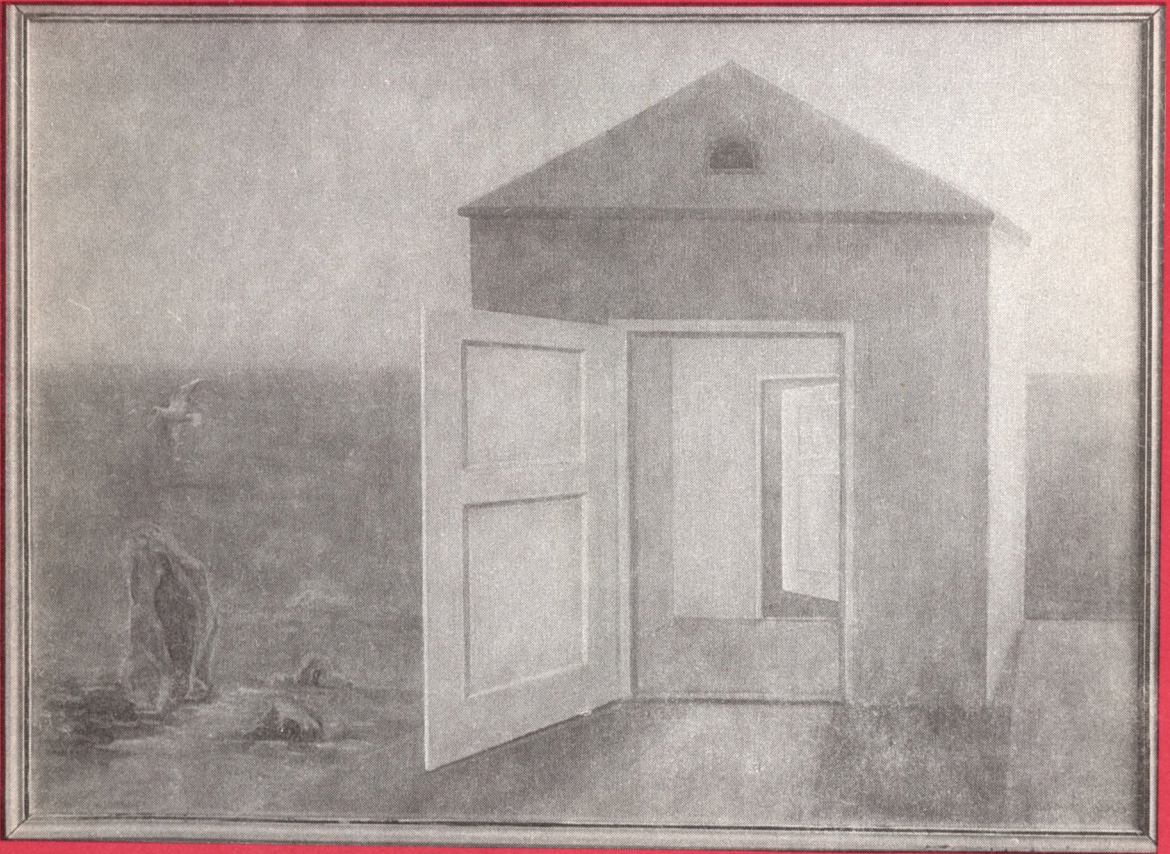
'90|3

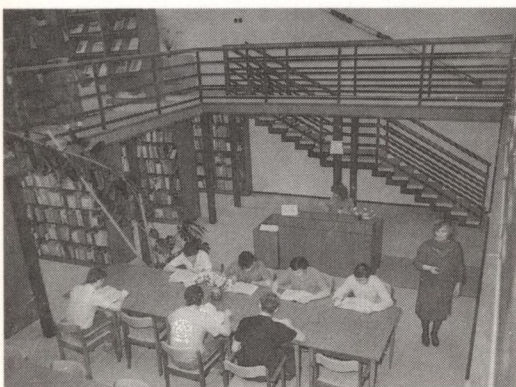

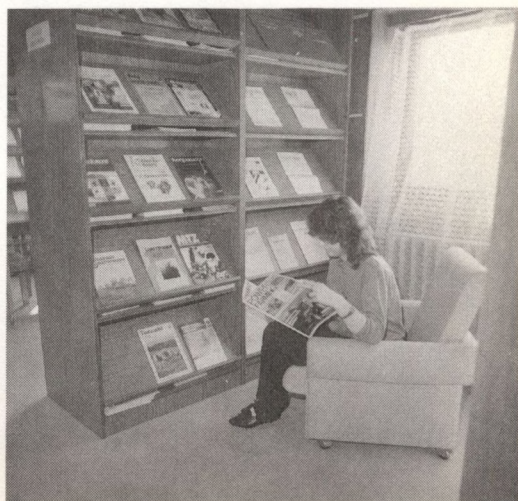
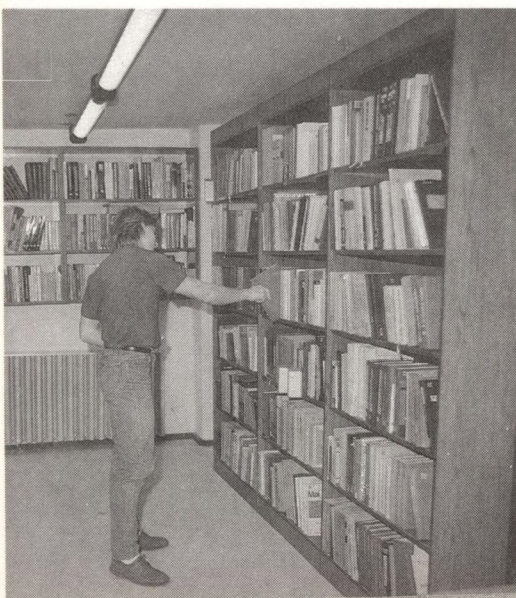
Könyvtáros

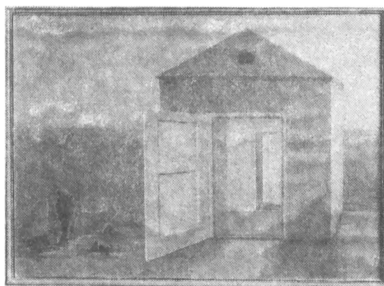

**Képek a mezőtúri
gépészmérnöki főiskola
könyvtáráról
(Híradásunkat lásd a 163. oldalon)**

40. évfolyam, 3. szám
1990. március

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Művelődéspolitika, ó!	123
Sinay Jenő	Nyílt levél kollégáimhoz, könyvtárosokhoz és minden könyvtárkedvelőhöz	125
	Új megyei könyvtár most? – Most! (<i>A szerkesztő postájából</i>)	127
Monspart Judit	Agrár szakemberek információs igényei	128
	Két levél	134
Benicsné Thuróczy Erika	Tanulhatnánk FIATéktól! (<i>Iskola és könyvtár</i>)	136
	Kérdezz-felelek	138, 161
MŰHELYKÉRDÉSEK		
Dr. Tóvári Judit	Mire való a repertórium? II.	139
Pogány György	Kortárs magyar írók kislexikona 1959–1988	143
Gunst Péter	A készülő Magyar Nagylexikon munkálatairól (<i>A lapokban olvastuk</i>)	147
	Lapozgató	152, 169, 180
Vraukóné Lukács Ilona	Könyvtár a végeken (<i>Új városok könyvtárai</i>)	153
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Tószegi Zsuzsa	Hol van Európa határa?	156
Szabó Andrea	Új könyvtár épül Dömsödön	158
Kalocsai Krisztina	Gyermekkönyvtár és úrhajózás	159
HOLMI LÁTÓKÖR		163
Batári Gyula	Szentkuthy Miklós olvasmányairól és a könyvtárakról	165
Kozma Mária	Akire nem vonatkozott az ábécé sorrendje sem	168
SORSOK ÉS PÁLYÁK		
Zselinszky Lászlóné	„Nem a mozgalmi, hanem a szakmai jelleg volt a domináns”. Beszélgetés Seregi Istvánnal	170
Tuba László	„...ami nincs a helyén, az elveszett”. Beszélgetés Mónus Imrével	174
Emmanuel de Roux	Tizenegymillió könyv Dominique Perrault tornyaiban	177
	Hírek az IFLA életéről (<i>P. I.</i>)	179
László Ruth	Csikós Ilona (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	181
Dr. Fülöp Géza	A Nyugat és a könyvművészet	182

Lapunk e számában Csikós Ilona műveiből válogattunk

Из содержания

Моншпарт Юдит: Информационные потребности специалистов агропромышленности (128);
Лукач Илона: Библиотека в северо-восточном уголке Венгрии (153);
Батари Дьюла: Воспоминания венгерского крупного писателя *Сенткуты Миклоша* о своих чтениях и о библиотеках (165).

From the contents

Judit Monspart: Information needs of agricultural specialists (128);
Ilona Lukács: A library in the north-eastern corner of Hungary (153);
Gyula Batári: A great Hungarian writer, *Miklós Szentkuthy* about his readings and the libraries (165).

Aus dem Inhalt

Judit Monspart: Informationsbedarf der Agrarspezialisten (128);
Ilona Lukács: Ein Bibliothek in der nordöstlichen Ecke Ungarns (153);
Gyula Batári: Die Bekenntnisse eines hervorragenden ungarischen Schriftstellers, *Miklós Szentkuthy* über seine Lektüre und über die Bibliotheken (165).

Cikkeink szerzői

Dr. Batári Gyula, az OSZK főmunkatársa; *Benicsné Thuróczy Erika*, a miskolci Avasi Gimnázium könyvtárosa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *dr. Fülöp Géza*, egyetemi docens, az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének vezetője; *Kalocsay Krisztina*, a Nyíregyházi Megyei és Városi Könyvtár gyermekkönyvtárosa; *Kozma Mária*, erdélyi könyvtáros, író, újságíró; *László Ruth* pszichológus; *Monspart Judit*, a Kaposvári Megyei Könyvtár munkatársa; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézete könyvtárának munkatársa; *Sinay Jenő*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatója; *Szabó Andrea*, a Dömsödi Községi Könyvtár vezetője; *Tószegi Zsuzsa*, az OSZK osztályvezetője; *dr. Tóvári Judit*, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola adjunktusa; *Tuba László*, a Mosonmagyaróvári Városi Könyvtár igazgatója; *Vraukóné Lukács Ilona*, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanársegédje; *Zselinszky Lászlóné*, a Nyíregyházi Megyei és Városi Könyvtár munkatársa.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1135 Budapest, Frangepán u. 50-56. II. 239. és 241.

Telefon: 111-3279; 131-0909/227, 228 m.

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 122-1285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Németh Jenő** vezérigazgató

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (900337/20)

Petőfi Nyomda – 90/20079 Kecskemét, 1990

Felelős vezető: **Birkás Béla** vezérigazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ¼ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Művelődéspolitika, ó!

Az idei két első szám bevezetőjében, önző módon, a lap keserveit tettem szóvá. Pedig nemcsak a *Könyvtáros* van bajban, hanem a könyvtárak is mindközönségesen, s bizony ez az alapvető gond.

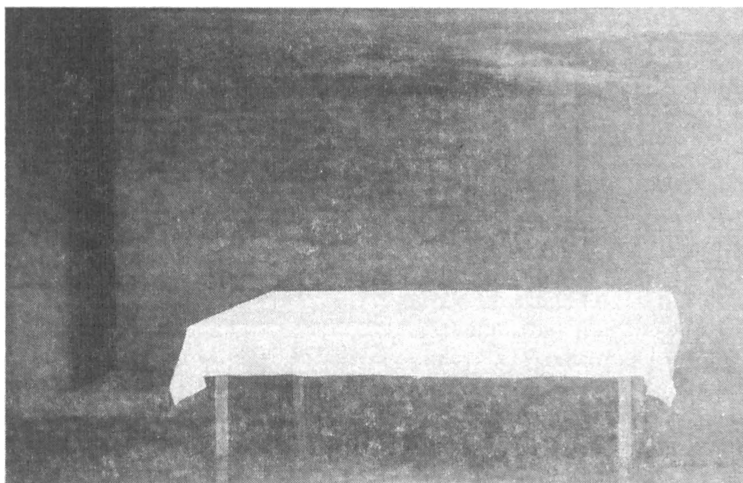
A kulturális tárca újra meg újra közhírré tett radikális reformtervei, reformintézkedései vissza-visszatérő mottója: az oktatási területnek mindenképpen és mindenáron elsőbbséget kell kapnia. Nem emlékszem egyetlen olyan frissiben kinevezett miniszterre, akinek kibontott zászlaján ne ez a lózung szerepelt volna. S mi történt? Az oktatási intézményekben hamar hamvába holt reformkísérlet növelte a pedagógiai káoszt, s a kultúra egyéb területei – a fő jelszónak megfelelően – újra vesztek pozícióikból.

Persze a hajdani pozícióvesztések csupán kedélyes tili-tolík voltak a pénzügyi kormányzat drasztikus (a fináncok roppant megkedvelték ezt a jelzőt) terveihez, intézkedéseihez ké-

pest. S a legszomorúbb, hogy mindehhez az úgynevezett kultuszárca cinikusan kontrázik. A Pénzügyminisztérium – a jelenlegi gazdasági helyzetre hivatkozva – azt akarja keresztülhajtani, hogy csupán az oktatás és az egészségügy dotálása legyen államilag kötelező, a kultúra, a művészetek ne kapjanak a központi költségvetésből, hanem merítsenek a helyi önkormányzatok pénzforrásaiból. Ez nemcsak fenyegetés; november legvégén került a minisztertanács elé a tanácsok pénzügyi szabályozásának 1990. évi modelljéről szóló tervezet, amely nem áthatja leírni: „Egy biztos, a megyéknek néhány tevékenységtől – fedezet híján – meg kell majd válniuk (megyei könyvtár, múzeum, művelődési központ pedagógiai intézet stb.)”

Ilyet le lehet írni, s ami még örjítőbb, e tervezet szellemében lehet kormányozni.

Persze az ember azt hinné, hogy lám ezek a hozzá nem értő, szemellenzős pénzügyesek

csak mondják a magukét olyan ügyekről, melyekhez úgy értenek, mint hajdú a harangöntéshez, bezzeg a kultúra felkent hivatalnokai hősként ellenállnak, s megmagyarázzák a korlátolt fináncburokratáknak, micsoda képtelenségeket beszélnek összevissza. Hát nem! A kultúra kinevezett intézői fülük botját se moztatják, sőt mint említettem volt, cinikusan kontráznak, olykor-olykor – amolyan magánszorgalomból – még rá is licitálnak a fináncokra. Ugye, nem tetszenek elhinni? Pedig nagyon is igaz. Birtokomba jutott – ne firtassuk hogyan – egy 1989. november 27-én kelt akta, amelynek se a címzettjét, se az aláíróját nem kívánom közhírré tenni, de éppen eleget mond a szöveg is. Íme!

„Már két hónappal ezelőtt kértem arra vonatkozóan feljegyzést az illetékes főosztálytól, hogy a múzeumi, illetve levéltári, valamint könyvtári költség leépítésére dolgozzanak ki javaslatot. Hajlandó vagyok egy radikális – azaz szinte teljes – költségcsökkentést közgyűjteményeinkben végrehajtani. Még akkor is vállalom a felelősséget, hogyha netán ezt az érintett réteg részéről provokációk fogják követni. Felszólítottam egyébként nagyobb közgyűjteményeink vezetőit már az elmúlt hónapokban, hogy erre vonatkozóan adjanak be javaslatot a minisztériumhoz. Sajnos ezek vagy gyávaságból, vagy 'megfontoltságból' nem merik vállalni szóbeli egyetértésüket a miniszterrel.”

Ehhez aztán nem kell kommentár. Az az egy azért külön is érdekes, hogy az aktagyártó milyen dühösen veszi tudomásul, hogy az „érintettek” restek végrehajtani az önlenyaktilozást. Érdekes, milyen emberek vannak?!

Az önmagát olyannyira sztároló kultuszárca képtelen belátni, hogy az iskola önmagában nem helyettesítheti a kultúrát. Ha a művelődés többi intézményét elsorvasztjuk, az iskola ugyanolyan hatástalan marad, mintha a kertész a tavaszi metszés után többé rá se hederítene a fáira, szőlőtökéire. Szüret idején aztán megnézheti magát: férges, csökkent termés, hiábavaló volt a nagyszerű metszés. Persze az ilyen kertészt sürgősen elcsapják.

Az át nem gondolt, hozzá nem értő intézkedések hosszú távra tönkre tehetik a kultúrát. Gondoljuk el, ennek a hanyagul odavetett ténymegállapításnak – „Egy biztos...” a megyéknek meg kell válniuk a megyei könyvtártól – miféle következményei lehetnek, lesznek. Az első és nyilvánvaló következmény, hogy a negyven esztendeje építgetett magyar könyv-

tárhálózat mihamar atomjaira esik szét, tehát megszűnik. S mi lesz azokkal a könyvtárakkal, amelyekben végrehajtják a „radikális – azaz szinte teljes – költségcsökkentést”? Jobb ebbe bele se gondolni.

Valamit tenni kell! De kihez lehet fordulni? A jelenlegi átmeneti helyzetben egyszerűen nincs olyan fórum, ahol legalább jelezni lehetne: *a porcelánboltban elefánt tombol.*

*

Valamit azért lapunkról, a *Könyvtáros*ról is mondanom kell. Talán-talán hosszabb távra is megoldódik a sorsunk. A múlt esztendő végén, az idei elején közel százmilliós alaptőkével megalakult egy korlátolt felelősségű társaság – Aranylapok a neve –, amelynek fő feladata a kulturális lapok kiadása lesz. Ezenkívül a művelődési miniszter *Osvát Ernő-alapítványt* hozott létre a kulturális, irodalmi, művészeti sajtótermékek támogatására. Az alapítványhoz pályázatot lehet benyújtani pénzügyi támogatásért. A pályázatot benyújtjuk, bízunk a sikerben.

Mindaz persze nem jelenti azt, hogy a továbbiakban ne számítanánk a könyvtárostársadalom, a könyvtári intézmények és egyesületek támogatására. Ezt a célt szolgálja *Sinay Jenő* kezdeményezése, nyílt levele, amelyet alább közlünk.

Még valami. Olvasóinknak nem lesz újdonság: megint költöztünk. Hat esztendőn belül most negyedszer. Először Budáról Pestre, majd kivételképpen Pestről Pestre, aztán menetrendszerűen Pestről Budára, most pedig Budáról Pestre. Nagyon szépen kérek mindenkít, jegyezze meg új címünket:

Könyvtáros szerkesztősége
1135 Budapest XIII., Frangepán u. 50–56.
II. em. 239. és 241. szoba.

Telefon: 111-32-79 illetve 131-09-09/227-es és 228-as mellék.

Mindennek ellenére dül bennünk az optimizmus.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját *** Kéziratokat nem örlünk meg és nem küldünk vissza.

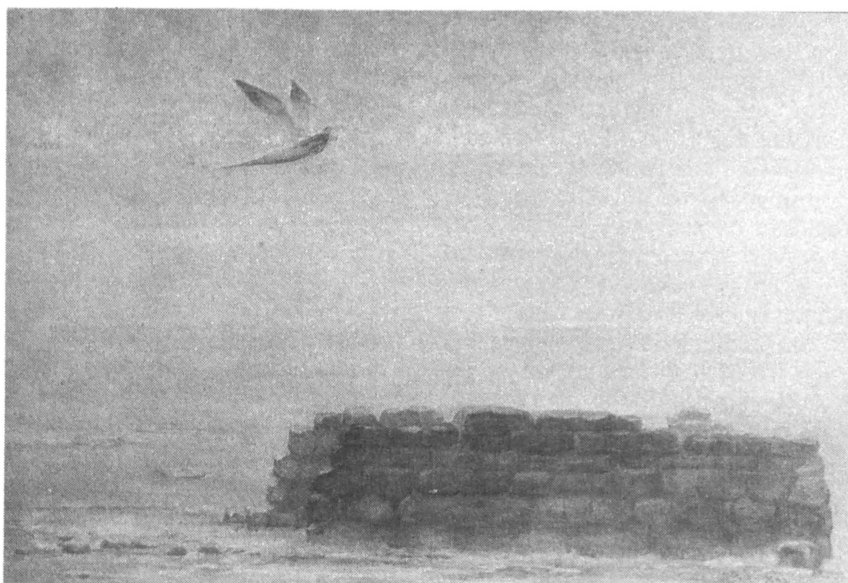
Nyílt levél

kollégáimhoz, barátaimhoz, könyvtárosokhoz és minden könyvtárkedvelőhöz

Olvastam *Bóday Pál* feljajdulásnak ható írását a *Vasárnapi Hírekben*. Őszintén, mélyen felháborított és meglepett. Igaz, hallottam már egyet és mást lapok megszüntetéséről, olvastam az *Új Tükör* búcsúsámát, rebesgették nekem azt is, hogy a *Könyvtáros* is megszűnhet, meg akarják szüntetni, ám – egészen a *Vasárnapi Hírek* információjáig – nem sokat hederítettem a hírekre, informális csatornák zörejeire. Nem, mert egyrészt túlonként sok hír szállong, a fele sem lehet igaz, és nem, mert a dolgot, a *Könyvtáros* megszüntetését, megszüntetését annyira irracionálisnak, annyira lehetetlennek tartottam (és tartom), hogy fülem botját sem mozgattam. Igaz, maga a *Könyvtáros* sem árulta el eddig, hogy bajban lenne. Most azonban, éppen gyanútlanúságom okán, derült égből villámcsapásként ért a hír, a bizonyosság, a lapot, szakmám, szakmánk lapját

megszüntetik, volt, élt sokáig, negyven évig, ezután nem lesz.

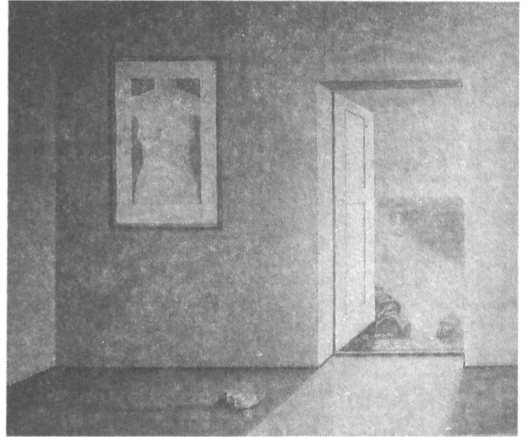
Van, amit lehet, van, amit nem. Van, amihez hozzászoktam (hozzászoktattak), a jövőben le kell róla majd mondanom, vagy le kellett már régen. Sok mindent elvisel és tűr az ember. Nemcsak szakmai, de magánéletében is, nemcsak olyasmit, ami életszínvonalát, életrendjét illeti, de olyant is, ami létébe, egzisztenciájába, szakmai önmagába vág, sújt, azt teszi rosszabbá, lehetetlenné. Van amiről könnyebben, van amiről nehezebben és van amiről egyáltalán nem lehet lemondani. Én, és remélem, biztos vagyok benne, nem csak én, a *Könyvtárost* az utóbbi kategóriába sorolom. Magamat kellene leköpnöm, ha olyan szakmám lenne, aminek még lapja sincs. Egyszerűen a *szakmai önbecsüléshez* (biztos, hogy nemcsak az enyémhez) tartozik, hogy legyen lap. Márpedig az ember,

egy idő múltán, szakmát sem cserélhet. Nem tudom már, ki mondta, de igaza volt: NN-ből, aki történetesen mérnök, idővel mérnök válik, akit történetesen NN-nek hívnak. Azt pedig, hogy a szakma ússzék ki alólam, nem hagyhatom.

Régen is, ma is, az számított *igazi* gimnáziumnak, ahol volt az iskolának diáklapja. Mindegy milyen, de volt, létezett. Nem véletlen, hogy a sok-sok – többnyire igencsak színvonalatlan, tővel-heggyel összehányt –, éppen nem a dolgozók érdekeit képviselő üzemi újsághoz is úgy ragaszkodnak az emberek (nem az üzemi újságírók, ők nyugodtan továbbállhatnak). Nekünk, a mi szakmánknak ráadásul jó lapja volt. Nem tudnám, nem is igazán akar-nám rendre felsorolni, mi szól amellet, hogy a *Könyvtáros* megmaradjon. Csak néhány dolgot említenék, azt is inkább csak illusztrálásul, henyén, összevissza, mert szerintem nem is igazán kellenek érvek, indokok, súly a serpenyőbe: a dolog magamagáért beszél. Kell a lap és kész! Ez evidencia, axióma, ami mellett nem érvelni kell, hanem amiből ki kell indulni.

Kell a lap, a *Könyvtáros*, mert különben nincs szakma, széthull elemeire az a közösség, céh, korporáció amelynek tagja vagyok, és amelyből kilépni se kedvem, se módom. Találkozhatok kollégákkal, találkozom is, beszélhetek velük, informálódhatok tőlük, de mindez szétfolyó, esetleges és főleg kevés, nagyon-nagyon kevés. A *Könyvtáros*ból tudhattam meg eddig azt, kikkel vagyok együtt, ki mit csinál, mi a „helyzet”, mi a teendő stb. Ha ez nincs, zárt monász lesz minden könyvtár, minden műhely, magányos „harcos” minden könyvtáros. Olvashatok, olvashatnék persze külföldi, keleti és nyugati szaklapokat, vannak bőségesen (itt és ott nem szüntetik meg őket), ám az egészen más dolog. Az nem mi vagyunk. Kell a *Könyvtáros*, mert az én fórumom is. Szólhatok munkatársaimhoz, szócsövemmel tehetem a hálózati híradónkat, előadhatok tanácskozásokon, továbbképzéseken, szűkebb-tágabb körű összejöveteleken, de nem szólhatok a szakmához, mindenkire, ha nincs *Könyvtáros*. Azt mindenki olvasta, olvassa. Ha ott szólok, szól bárki, akkor tudom, biztos vagyok benne, hogy minden kollégámhoz szoltam. Azt meghallják azok is, akikkel soha nem találkozom. Nincs demokrácia nyilvánosság nélkül. Szakmánkban a nyilvánosság, az igazi, a teljes nyilvánosság a *Könyvtáros* volt. A könyvtárosok anima naturaliter demokráta. Hogy legyenek azok nyilvánosság, lap nél-

kül? Miért csak ők, miért pont akkor, amikor a demokrácia – reméljük – nem ideológiai (ál-) követelmény, hanem kézzelfogható valóság. A fórumok, a Hyde-parkok azok a helyek, ahol *mindenki* szóhoz juthat, szót kaphat, mániáit, örültségeit, bolondériáit is elmondhatja. A mi fórumunk, Hyde-parkunk a *Könyvtáros* volt.

De elég is, tán sok is. Mondtam, nem kellenek érvek. A lap, a *Könyvtáros* kell!

Kell, mindenáron. Ezúttal valóban össze kell fognunk mindannyiunknak. Könyvtár-igazgatóknak és beosztottaknak, tudós könyvtárosoknak és „mezei” hadaknak, barátoknak és szakmai ellenfeleknek, könyvtárosoknak és azoknak, akik „tisztelőtbeli” könyvtárosok, a barátaink.

Fizessünk elő egyéniemleg is a lapra! Én előfizetek. Adjunk rá, áldozunk rá pénzt a könyvtárak gazdasági egyesülésének vagyonából! Magunknak adjuk, muszáj adnunk. Az olvasók, sok helyen, százassal, ötszázassal váltják meg könyvtartagsági, beiratkozási lapjukat. Kell nekik a könyvtár, áldoznak rá (lásd a *Könyvtáros* sok cikkét). Váltjuk meg mi is a „belépőket” a laphoz. Kell nekünk a *Könyvtáros*. Követeljük, ragaszkodjunk hozzá, hogy ne vegyék, ne vehessék el tőlünk a szakma központi lapját, a *mi* lapunkat. Eszeljük ki módokat arra, hogyan lehetne elkerülni a megszüntetést. Nekem mindegy, hogy a *Könyvtáros* az MM lapja-e, az MKE tulajdona-e, ki és mi a „lapgazda”. Nem érdekel, mert ez úgyis csak „fejelés”, formális, érdektelen valami. A *Könyvtáros* nem a lapgazdáé, nem a minisztériumé, nem az MKE-é, az a szakmáé. Az enyém és a tied, a mienk. Annak kell maradnia még legalább negyven évig. **Sinay Jenő**

Új megyei könyvtár most? – Most!

Bács-Kiskun Megyei Tanács Művelődési, Ifjúsági és Sport Bizottsága

*Állásfoglalás a Katona József
Megyei Könyvtár építéséről*

A Bács-Kiskun Megyei Tanács MIS-bizottsága 1989. november 21-i ülésén tájékoztatót hallgatott meg a megye könyvtári el látásáról. A testület határozottan és egyhangúlag állást foglalt amellett, hogy a VII. ötéves tervben szereplő új megyei könyvtár építése nem halasztható tovább.

Az új intézmény létesítését indokolja, hogy a megyei könyvtár jelenlegi elhelyezése tarthatatlan. Az intézmény állományának mindössze 20%-át tudják az olvasók számára közvetlenül hozzáférhetővé tenni, 80%-át kénytelenek raktározni. Ez megnöveli a kölcsönzéssel kapcsolatos tárolási költségeket, ezzel új dokumentumok beszerzésétől vonja el a pénzt.

A jelenlegi elhelyezés tartós fennmaradása esetén számolni kell azzal, hogy az intézmény alapvető szolgáltatásainak teljesítésére is képtelenné válik.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a könyvtár, elhelyezéseiért és a könyvek raktározásáért évek óta növekvő összegű bérleti díjat fizet, s emiatt a dokumentumok vásárlására fordítható pénz folyamatosan csökken.

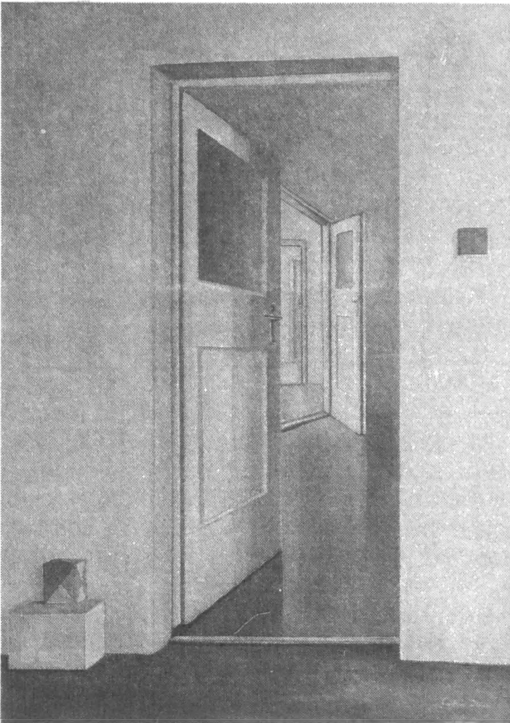
A bizottság nem tartja megfelelőnek, hogy a megyei könyvtár meglévő intézmények átalakításával nyerjen elhelyezést. Ez, amellett, hogy jelentős költséggel járna, nem vezetne végső megoldáshoz.

Az elmúlt évben elkészültek a kiviteli tervek, a beruházás megkezdéséhez a terület rendelkezésre áll.

A testület határozottan kéri azt, hogy az építkezés 1990-ben kezdődjön el, a költségvetésnek erre az évre eső hányadát használják fel. Új központi könyvtár létesítésére a megyének szüksége van. A MIS-bizottság támogatásért fordul minden, az intézmény felépítésében döntésre jogosult testülethez. A könyvtár a közgyűjteménye, a lakosság művelődésének nélkülözhetetlen intézménye, az információszerzés bázisa. Eszköz és lehetőség kulturális életünk teljesebbé tételéhez, a demokrácia kibontakozásához.

Kecskemét, 1989. november 21-én

Udvarhelyi Istvánné,
a MIS-bizottság elnöke;
(olvashatatlan aláírás),
a MIS-bizottság titkára

Agrár szakemberek információs igényei

*Néhány gondolat egy,
a Soros Alapítvány támogatásával készülő kutatásból*

A vizsgálat Somogy megye harminc termelőszövetkezetében, összes állami gazdaságában, kombinációjában és hat termelési rendszerében dolgozó szakemberek, valamint a kistermelők körében – kérdőíves-interjú módszerrel – történik, az anyaggyűjtés még nincs lezárva, ezért a közölt adatok nem véglegesek, feldolgozásuk – manuális módszerrel – a támogatás elnyerése előtt készült. Az eddig megkérdezett szakemberek zöme egyetemi (40,3 százalék) és főiskolai (35,3 százalék) képesítésű, kisebb részük középfokú iskolát (21,5 százalék), illetve általános iskolát (2,9 százalék) végzett. A postai úton 1986-ban visszaérkezett kérdőívek (545 példány) szöveges válaszainak elemzése és az időközben hatvan szakemberrel készített mélyinterjúk során szerzett tapasztalatok vázlatosan az alábbiakban összegezhetőek.

A szöveges válaszok elemzése

A szakemberek többnyire röviden, egy-két mondatban foglalták össze a kérdőív végén véleményüket, álláspontjukat. Lényegre törően, pontosan tudták megfogalmazni, melyek a számukra kívánatos információk. Az időbeliség, konkrétság, őszinteség és a gyakorlati felhasználhatóság iránti igényük egyértelműen kimutatható. Idegennyelv-ismeretük hiányára enged következtetni, hogy a külföldi szakirodalmat kizárólag lefordítva, közvetlenül felhasználhatóan kérik.

Szakirodalom iránti – a mélyinterjúk tapasztalatai szerint nem túl nagy – igényük kielégítését a munkáltatótól várják, elsősorban üzemi könyvtárak létesítésével vagy a már meglévőek színvonalának emelésével. A megkérdezett szakemberek olvasottságát saját tulajdonú könyvek száma jelzi. A legkisebb házi könyvtár nyolc, a legnagyobb négyezer kötetes. Ezen

belül a szakmájukhoz kapcsolódó szakkönyvek száma két és ezeröttszáz kötet között váltakozik. A megkérdezettek többsége csupán alkalmilag olvas szakkönyvet és csak kisebb hányaduk rendszeresen, a szakfolyóiratok esetében ez az arány fordított. A kérdőívben a leggyakrabban olvasott folyóiratokra vonatkozó kérdésre összesen 161-féle folyóiratot jelöltek meg, közöttük 20 idegennyelvű. A skála itt is rendkívül széles, alig akad néhány cím, amely nem a szakmához kapcsolódik (pl. *Siker*, *Autósélet*, *Ötlet*). Az adatokból kitűnik, hogy a szakemberek többsége olvassa a *Magyar Mezőgazdaság* című lapot (bociújságnak becézik). A beszélgetésekben eltérő vélemények hangzanak el színvonaláról. Egy közgazdasági szemléletű, piacorientált lap iránti igényük már 1986-ban is megfogalmazódott: a *Heti Világgazdaság* népszerűbb a szorosan vett szakmai folyóiratoknál, legalábbis a tsz- és a termelési rendszer-szakemberek körében. Véleményük szerint az elmélet még mindig nagyon távol van a gyakorlattól, és az irányító szerveknek többet kellene tenniük az információ eljuttatásáért; a jelenlegit nem tartják eléggé rendszeresnek és szervezettnek.

Külön figyelmet érdemel az információ demokratizmusának vizsgálata.

Az egyéni vélemények röviden az alábbi csoportosításban összegezhetőek: *Milyen legyen az információ?* A leggyakrabban használt jelzők közül néhány: őszinte, hiteles és egyenes, tömör, precíz, érthető, szelektált, aktuális, lényegretörőbb, rendszerezettebb, gyakorlatiasabb, hasznosíthatóbb, konkrétabb, nagyobb gondal kiválasztott, egységes állásfoglalású, mélyebb szakterületeket is érintsen. *Az információ áramlásával, ellátásával kapcsolatos néhány gondolat:* Legyen racionálisabb, érdemibb, jobban összefoglalt; kevés, nem rendszeres és nem rendszerezett; több közvetlen,

előszóban továbbadott ismeretanyagra lenne szükség. Néhány példa: „Az ágazat hiányosságainak bátrabb feltárása, mivel más kárán tanul az okos” (tsz telepvezető-helyettes), „A K + F gyakorlatban is használható eredményeinek publikálása, ami már végtermék, a gyakorlatban is hasznosítható, nem tudományoskodó, az alapkutatáshoz tartozó publikációkkal tölteni meg az információs csatornákat!” (tsz energetikus), „Több közvetlen, élőszóban továbbadott ismeretanyag” (állami gazdasági szakember). A véleményekben itt is, mint minden témacsoportnál, egyértelműen kimutatható az *időbeliség* problémája, a rövid átfutási idejű, naprakész, gyors és aktuális információ iránti igény. „Az információkat ne az utolsó pillanatban kapjuk meg, vagy netán késve – láthassunk előre az időben” (tsz növénytermesztési ágazatvezető), „Több időt kellene fordítani az információ megszerzésére – az anyag jusson el az érdekeltekig” (tsz szakember), „Rövidebb határidő az eseményeket követően. Őszintébb, konkrétabb tárgyalás” (tsz termelési elnökhelyettes), „Őszinte, jobb és gyorsabb információt igényelnék minden területen” (tsz-elnök).

Az információellátás és -áramlás kérdéseivel kapcsolatos bíráló megjegyzéseket még hosszasan sorolhatnám. Az elégedettek (9) zöme tsz szakember, szerintük megfelelő, jó, az információhoz hozzá lehet jutni stb.

Igények: Felsőbb szervek, intézmények, könyvtárak jobb információtovábbítása; a jelenleginél tartalmasabb szakmai lapot vagy közlönyt adjon ki az ágazat; több megyei gyűjtésben napvilágra került szakismeretre, gyakoribb tájékoztatásra lenne szükség a megyei szervek részéről; a gyakorlati megoldások megyei szintű elemzése; közvetlen beszélgetés formájában történő véleménycsere, beszélgetés megyén belül egy-egy szakágazat szakemberei között. (Szóban is nagyon gyakran elhangzó igény.) Mérék fel az igényeket és azokat először személyes kapcsolatokon keresztül elégítsék ki; színvonalasabb szakanyag gyorsabb, névre szóló kijuttatása. Javaslatok érkeztek a Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályához, a TESZÖV-höz és a termelési rendszerekhez az üzemek közötti és az üzemen belüli információellátás fokozására, a szaktanácsadás javítására. *Könyvtár és szakirodalom:* A könyvtártól a szakképzettséghez mért szakirodalom megtalálását várják; bővíteni javasolják a szakkönyvek számát; több külföldi

újdonságot, információt, szakirodalmat szeretnének találni magyar nyelvre lefordítva; a kölcsönzött szakkönyvek és a kért fénymásolatok gyorsabb átfutási idejét igénylik; üzemi könyvtárak létesítését, a gazdaságok nagyobb törődését várják az új szakirodalom beszerzésével, az érdekeltekhez való eljuttatásával kapcsolatban; „ne a központokban porosodjon” (tsz telepvezető).

A kiadványokkal, témadokumentációkkal szemben támasztott igények: könnyen áttekinthető és hasznavehető, tömör, rövid, összefoglaló jellegű, konkrét, megtekinthető, már megvalósított megoldások leírása, részletes, ábrás technológiai utasítások gépekhez, teljesítményadatokkal; felhasználásra alkalmas külföldi eredményeket összefoglaló ismertetések, a legfrissebb eredmények közlése. *A szakmai folyóiratokkal* kapcsolatos néhány vélemény: „Kevesebb is elég lenne, de jobb szakmai megosztással és jobb tartalommal” (főmérnök), „Az Agroinform által kiadott *Agrár-irodalmi Szemlét* központilag le kellene fordítani magyar nyelvre, természetesen elfogadható áron, minden hónapban” (termelési rendszerágazat-vezető). A szakfolyóiratok beszerzését és az érdekeltekhez való eljuttatását a munkáltatótól várják, igény továbbá a könnyebb hozzájutás a külföldi szaklapokhoz, a korszerű eljárások, gépek részletesebb ismertetése stb. *Új technikai megoldásokra* elenyészően kevesen (6-an) tettek javaslatokat: SDI-szolgáltatások; kábeltelvízió, teletext; a számítástechnika alkalmazásának népszerűsítése, eredményeinek alkalmazása. „Videokazettákra is kerüljön mezőgazdasági bemutatókról, vásárolról, kutatásról anyag, és hozzáférhető legyen az üzemek részére is” (á. g. üzemgaz-

dász). A megkérdezettek többsége (390) eddig még sohasem hallott az *SDI szolgáltatásokról*. A válaszolók közül 317-en 178-féle témában igényelnék e szolgáltatásokat – ha lenne rá lehetőségük. Más kérdés, hogy idegennyelv- ismeret hiányában hogyan tudnák azt hasznosítani. (Angol nyelvű információközlésre a megkérdezettek 8,1 százaléka tartana igényt, valójában még ez az adat is megkérdőjelezhető.) *Tapasztalatcsere, továbbképzés és egyéb rendezvények*: A tapasztalatcsere a kérdőívekből szerzett információ szerint az egyik leggyakrabban igénybe vett ismeretszerzési mód, mégis azt igénylik, hogy legyen gyakoribb. A bevált módszereket adják ki írásban is; a megyei irányító szervek és a termelési rendszerek nagyobb mértékben és aktívabban szervezik, a kutatók rendszeresen tájékoztassák a gyakorlatban dolgozókat; legyen gyakoribb az elméleti és gyakorlati szakemberek találkozója; a tapasztalatcserék során több lehetőséget kellene nyújtani az új módszerek megtekintésére, megismertetésére. A *továbbképzéseket* kevesebben javasolják, mint a tapasztalatcsere-t. Többnyire évente, egy-két hetes, központilag szervezett formában igénylik. Meglepő a javasolt *témák* különbözősége, széles érdeklődésre utaló sokfélesége. A beszélgetések során később még inkább bizonyosodott, hogy a termelésben dolgozó agrár szakembereknek valóban rendkívül széles körű – szinte teljesen szakmai – érdeklődése van, hivatás- és szakmaszeretetük példamutató.

Az irányító szervektől a megkérdezettek 23 százaléka (129) semmiféle tájékoztatást nem kap. A MÉM által adott tájékoztatást a válaszadók közül 181-en elegendőnek és jól hasznosíthatónak tartják, 161-en keveslik, 18-an pedig nem tudják hasznosítani. A megkérdezettek a MÉM-től kapott információkkal a leginkább elégedettek, ezt követi a megyei tanács mezőgazdasági osztálya, majd a TESZÖV-től érkező tájékoztatás.

Az 1986-ban kitöltött kérdőívek alapján a MÉM által adott információkkal leginkább a termelési rendszerek, legkevésbé pedig a hatékonyan gazdálkodó tsz-ek szakemberei elégedettek. A mélyinterjú tapasztalatai azt igazolják, hogy ez a helyzet azóta sem változott. Elsősorban a hatékonyan, jól gazdálkodó tsz-ek dolgozói hiányolják leginkább az irányító szervek részéről az őszinte, gyors és pontos információkat; ilyen vonatkozásban talán ők a leginkább elégedetlenek.

Személyes kapcsolat a szakemberekkel

A számszerűsíthető adatok megszerzésére részletes kérdőív készült, melynek kitöltése csak személyes közreműködéssel történhet. (A termelőszövetkezeti mélyinterjúk szervezésében és lebonyolításában nagy segítséget kaptam *Baranyó Károlynétól* és *Kövesdi Imrétől*, a TESZÖV munkatársaitól.)

A szakemberek a beszélgetések előtt néhány nappal kézhez kaptak egy rövid ismertetést, amely tisztázta az információ fogalmát, vázolta a kutatás főbb célkitűzéseit, nyilvánvalóvá tette számukra, hogy a vizsgálat elsődleges célja az ő napi munkájuk megkönnyítése.

Sajátos helyzetük és körülményeik miatt a kutatást célszerűnek látszott kiterjeszteni a *magángazdálkodók* körére. E nehezen megközelíthető réteg felkutatása és megszólaltatása rendkívül energia- és időigényes feladat; az állattenyésztőket legcélszerűbb volt az inszeminátor („nyakundós bika” – *a szerk.*) hálózat segítségével felkutatni.

A beszélgetések célja nemcsak az adatgyűjtés, a jelenlegi helyzet feltárása volt, hanem lehetőség szerint a szakmai információ iránti érdeklődés és igény felkeltése is. Az Agrárinformációs Vállalattól kapott kiadványok és szolgáltatásaik jegyzékének kézbeadásával kedvet kívánt ébreszteni és utat mutatni az információk további megszerzéséhez.

Eddig 60 személyt sikerült megszólaltatni: a termelőszövetkezettől 32, az állami gazdaságokból 12, a termelési rendszerekből 10, s végül az egyéni gazdálkodók közül 5 vállalkozó akadt.

A beszélgetések során egyrészt visszakerdeztünk az 1986-ban kitöltött kérdőív fontosabb témaköreire (az adatközlők többnyire nem emlékeztek az akkor leírtakra, szóban elhangzó véleményükben mégis szinte kivétel nélkül – gyakran szó szerint – megismételték azt; bizonyítva igényeik őszinteségét és fontosságát).

Néhány többször megfogalmazott fontosabb gondolat az elhangzott véleményekből, javaslatokból és igényekből. Hiányolják a MÉM-től az ágazat igazi *érdekképviseletét* (különösen a hatékonyan gazdálkodó tsz-ek elnökei), bár tudják, hogy a miniszter a kormány szorításában nehéz helyzetben van. Mégis szerintük jobban ki kellene állnia az ágazat érdekeiért, miként ők a maguk helyén, üzemükben ezt megteszik. Szerintük, ha „piacgazdálkodni” akarunk, ak-

kor tisztában kell lennünk azzal, hogy a piac ellentéteket fog kialakítani ágazati szinten is. Látják az ágazat nehéz helyzetét, és sokkal megértőbbek lennének, ha erről rendszeresen, őszinte tájékoztatást kapnának. Megértik, hogy nem lehet minden információt közölni nagy plénum előtt vagy a sajtóban, de elvárják, hogy kb. kéthetente legalább tsz-elnöki szinten, belső anyagként tájékoztatást kapjanak, az információk naprakész „kvintesszenciáját” – sűgást – a rendelkezések kiértékelését, az irányt illetően, ez ugyanis nélkülözhetetlen a gazdálkodáshoz. (A TOT-ot egyáltalán nem ismerik el a tsz-ek érdekképviselőjének.)

Népgazdasági szemléletük egyáltalán nincs („túl vagyunk azon a »hazafias« megközelítésen, hogy termelj, mert hazádnak...!” stb.). Mindezt példával illusztrálva fejtik ki: Ha az országnak pl. 17 millió tonna gabonára van szüksége, akkor a miniszter dolga ezt az igényt az egyes üzemekhez úgy közvetíteni, hogy érdekük legyen ennyi gabonát termelni. De ha az üzemeknek az az érdeke, hogy ne termeljenek gabonát, akkor nekik hiába mondják a tévében, rádióban, semmit sem fognak termelni. Egyedül üzemük léte, fennmaradása érdekli őket.

Sürgető igény fogalmazódott meg több helyen is egy vagy több olyan *közgazdasági szemléletű* egy vagy két hetente megjelenő mezőgazdasági folyóiratra, amely leginkább a *Heti Világgazdaságra* hasonlít. Feladata lenne, hogy szakterületenként a gazdálkodást segítő *konkrét* és naprakész információkat adjon. Az ilyen igény meglétét bizonyítja a *Heti Világgazdaság* ismerttetett olvasottsága. E lap felfogása a legjobban megközelíti a szakemberek igényét, de keveslik benne a mezőgazdasági információkat.

Az *Agrárgazdaság* című MTI-kiadvány vé-

leményük szerint nem eléggé részletes és konkrét, bár elismerik, hogy igyekeznek eleget tenni az említett igényeknek. Viszonylag kevesen ismerik (sajnos hiába írtam a szerkesztőségnek, nem küldtek mutatványszámot). Ed-digi tapasztalataim szerint a szakemberek *nem elsősorban a szakirodalmi információt hiányolják, hanem a gazdálkodás hogyanját közvetlenül befolyásoló piaci, beszerzési, pénzügyi stb. ismereteket.* Ha majd hozzájutnak a napi gond-jaikkal kapcsolatos konkrét és megbízható információkhoz, akkor marad igazán energiájuk (az igényük és érdeklődésük többnyire már megvan) a tényleges szakmai információkra, ami várhatóan a megtermelt termékek minőségének javulásában kamatozik majd.

A szakmai *továbbképzések* jobban kapcsolódjanak a gyakorlathoz. Javasolják, hogy legyenek három hét helyett inkább egy-két hetesek, de ne télen, hogy a gyakorlatban is tapasztalhatták az elhangzottakat. A továbbképzéseken ne úgy kezeljék őket, mintha még mindig diákok volnának, hosszú órákon keresztül ne kelljen ismét végighallgatniuk azt, amit már hallottak az egyetemen. Szakmai, módszertani változtatásokat javasolnak. Jobban kellene aktivizálni a résztvevőket, például előzetesen kiadott feladatok kidolgoztatásával, számonkéréssel. Csak olyan szakember vehessen részt a továbbképzéseken, aki erre hajlandó. A legnépszerűbb információszerzési módnak a *tapasztalatcserét* tartják. Jobban elhiszik a kollégáik által elmondottakat, mint amit a formális csatornákon keresztül hallanak. Rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítanak a szakmai-emberi kapcsolatoknak. Az információ megbízhatóságát szinte teljesen összekapcsolják az azt szolgáltató emberről alkotott véleményükkel. Sértőnek, megalázónak érzik, ha egy előadásra, tájékoztatásra a meghirdetett előadó nem megy el, vagy ha mást küld maga helyett (ezt gyakran tapasztalják).

Különösen a vezetők értékelik magasabbra az információk megszerzésében a *nem formális csatornákat.* A támogatások elosztását sem országos, sem megyei szinten nem tartják igazságosnak (véleményük szerint azt a keveset nem is lehet), ezért egyéni, személyes kapcsolatok kialakításán fáradoznak: „nem akarunk nagy dolgokat, de mozognunk kell, hogy lássanak minket, tudjanak rólunk”, „akit kell, meghívunk vadászni vagy ilyesmi...”

A termelő üzemek szakembereinek véleménye a termelési rendszerekről többnyire lesújtó. Elsősorban a szakmai-szaktanácsadási vo-

natkozásokat bírálják. Az 1986-ban kapott válaszokban a szaktanácsadók 70,3 százaléka nagyon jól lépést tud tartani szakterületének fejlődésével. Ezt követően a leginkább elégedettek a hatékonyan gazdálkodó tsz-ekben, ahol a megkérdezettek 46,5 százaléka vélekedik így. Felmerül a kérdés, hogy a szaktanácsadók esetében mit takarhat ez az elégedettség: megfelelő és elegendő információellátást és -befogadást, vagy egyszerűen csak igénytelenséget? Munkájuk jellege alapján részükről a nagyobb tudásvágyból, az új szakmai információk megismerésének igényéből eredő önmagukkal szembeni nagyobb elégedetlenség lenne elvárható. A kételkedő töprengést csak igazolni látszanak a termelő üzemek szakemberei által szóban elhangzó vélemények. Mindenképpen megújulásra lenne szükség – e téren a beszélgetésekben javaslatok, ötletek hangzanak el.

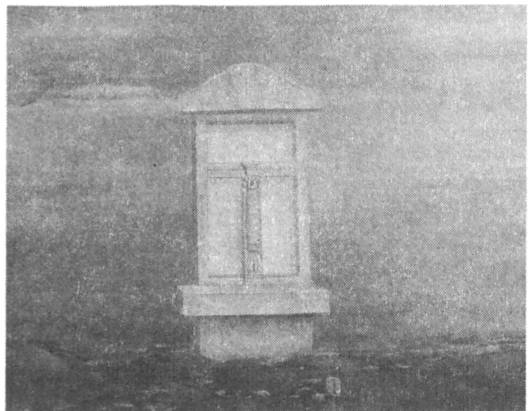
A *kistermelők* a KIOSZ-hoz hasonló önálló szakmai-érdekvédelmi szervezet létrehozását sürgetik. Részletesen kifejtik az ezzel kapcsolatos elképzeléseiket: önfenntartó lenne, az információkért (ha ténylegesen használhatóak) fizetnének is, véleményük szerint e szervezet meg tudná oldani műszaki-technikai ellátásukat is. Eddigi tapasztalataim szerint azoknak a kistermelőknek a helyzete, akik tsz-tagok, lényegesen kedvezőbb (még abban az esetben is, ha a tsz-szel kötött szerződésük révén az értékesítés során esetleg csekélyebb haszonhoz jutnának), mint azoké, akik kiváltak a tsz-ből és egyénileg gazdálkodnak. Ők egyértelműen kiszolgáltatottnak érzik magukat az üzemekkel szemben, amelyek – véleményük szerint – önkényesen és következmények nélkül szegik meg a szerződésben foglaltakat: egyéni szimpátián múlik az is, hogy az üzem egyáltalán bérbe adja-e gépét, természetesen pénzért. Még mindig zavaró a velük kapcsolatban meggyökeresedett régi szemlélet. Úgy érzik, hogy környezetük irigyli őket. Tapasztalatom szerint tényleg nagyon magukra hagytak ezek az emberek – kalákában igyekeznek segíteni egymásnak. Ez éppúgy vonatkozik a betakarítási munkákra, mint az információk cseréjére.

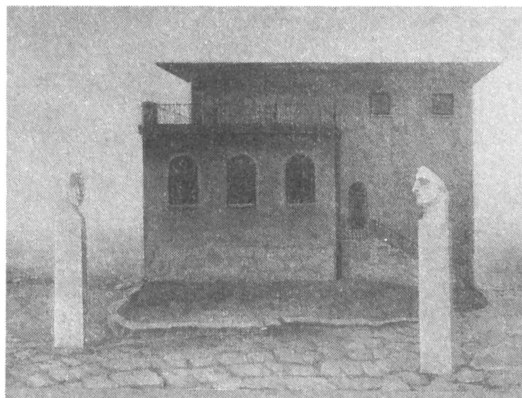
A szakemberek egyik legfőbb panaszja (a magasabb vezetők és a termelési rendszer szakembereinek kivételével) a *külföldi tanulmányúton* való részvételi lehetőségek hiánya. (Mióta a költségeket újabban a jutalomalaptól fedezik, szerintük így még inkább elveszítette szakmai jellegét.) Az igazságosabb elosztás érdekében javasolják a külföldi tanulmányutak *pályázati úton* történő meghirdetését, va-

lamint a szervezett, alapos beszámoltatást. A megkérdezett szakemberek nagy része magánjellegű utazásain igyekszik szert tenni szakmai tapasztalatokra, amelyekről be is számolnak. (Újabb bizonyíték szakmaszeretetükre!)

A szakirodalom és a könyvtár presztízse a vélemények szerint erősen csökkent. Számos kritika érte a szakkönyveket és a szakfolyóiratokat. Rendkívül kevesen használják a könyvtárakat, ezért nemcsak az információszolgáltatás lassúsága, hanem a szolgáltatások népszerűsítésének hiánya is felelős. A központi információs szervezetekről kevesen hallottak, még kevesebben ismerik azokat. A szakemberek a MÉM-NAK munkájával a leginkább elégedettek. A szakmai információ terjesztésében csekély hasznúnak minősítik a *rádiót és a tévét*. A rádiót szinte teljesen azonosítják a Falurádió című műsorral. Ezt az utóbbi hónapokban egyre inkább dicsérik, egyre őszintébbnek és bátrabbnak érzik az elhangzó riportokat. Miután túl széles rétegnek szól, érthetőnek tartják, hogy nem mindig ad számukra új információkat. A tévét a rádiónál alacsonyabbra minősítik. Javasolják, hogy a Gondolkodó című műsorban legyen szó a mezőgazdaságról is, vagy egy-egy neves kutatóról. „Csak olyankor van szó rólunk, amikor aratunk.” A kistermelőknek szóló tévéműsorról csak hallottak, de nézni nem tudják, mert éppen az állatok etetési idejében sugározzák.

Az információt a gyakorlati életükben felmerülő gondok kapcsán elemzik, véleményük megegyezik a *kérdőív*re adott válaszokkal. Számos olyan elképzelés, javaslat érkezett, amelynek témája: miképpen lehetne az információáramlást tájegységi, megyei vagy országos szinten szervezettebbé, gyorsabbá és hatéko-

nyabbá tenni. Érzik, hogy az információk áruvá kellene válnia, de ehhez – a nyugati országokban kialakult helyzethez hasonlóan – naprakésszé és megbízhatóvá kellene válnia.

Az üzemek többségében nem jól működik a *belső munkahelyi információs rendszer*. Amíg a magasabb vezető feldolgozatlan információtömegről panaszodik indulatosan („megy a papírkosárba”), addig a beosztottak az információ hiányát érzik. Érzésem szerint valahol, átételelesen és nem bizonyítottan, ez hatással van az adott üzem hatékonyságára, de a munkahelyi közérzetre, a beosztottak viselkedésére, hangulatára egyértelműen. Ahol az információ házon belül elakad, ott szubjektívizmus uralkodik más vonatkozásban is. Ilyen helyeken többnyire van egy-két személy, akiket – függetlenül érdeklődésüktől és szakterületüktől – minden rendezvényre, tanfolyamra elküldenek, az igazán illetékes szakemberek pedig információhiányban szenvednek. Hibás az a szemlélet, ami tért nyert a gyakorlatban: a meghívók eleve a felső vezetőknek vannak címezve (legjobb esetben a főágazatvezetői szintig) – így az ágazatvezetői szint alatt dolgozóknak gyakorlatilag semmi esélyük sincs, hogy eljussanak egy-egy szakmai rendezvényre, az ágazatvezetők is csak ritkán, abban a szerencsés esetben, ha a meghívó egyáltalán „lejut” a főágazatvezetőhöz, és ő több személyt is megjelöl. Sajnos, így éppen a pályakezdő szakember – aki az egyetemen, főiskolán megszokta a pezsgő szellemi életet és igénye lenne arra a későbbiekben is – reked kívül a szakmai továbbképzés lehetőségén. Kérdés, hogy mire a hierarchiában a „meghívottak” listájára kerül, nem válik-e elfásulttá, kiégetté; egyáltalán a pályán marad-e?

Többnyire más vonatkozásban sem megfelelő a munkahelyen belüli információ áramlá-

sa. Természetesen ilyen üzemekben a vezetők e kérdést igyekeztek megkerülni, a beosztottak azonban annál részletesebben panaszolták el a hiányosságokat. Termelőszövetkezetek, állami gazdaságok és termelési rendszerek vonatkozásában is előfordulnak basáskodó vezetők, akik fejbőlintó vezetőséget „választattak” maguk mellé, ügyelve a demokrácia látzatának megőrzésére. Ilyen helyeken egyszerű döntések születnek, és gyakorlatilag nem létezik információáramlás. Szerencsére vannak üzemek, ahol ennek az ellenkezőjét tapasztaltam; a sokszor kedvezőtlenebb, nehezebb feltételek között, nagyobb figyelmet és szorosabb munkatempót elváró, valóban demokratikus (vagy azt megközelítő) vezetés alatt – szűkebb szakterületük és az egész üzem helyzetének naprakész ismeretében – nagyobb kedvvel, szívesebben, öntudattal dolgoznak a beosztott szakemberek.

Általános vélemény, hogy a munkahely különösképpen nem ösztönzi a szakembereket új szakismeretek megszerzésére: az üzemek teljesítményorientáltak. Kizárólag a produktum számít, nem fontos, hogy az hogyan, milyen eszközökkel születik meg. A kiugró teljesítményt többnyire nem értékelik, a hiányosságokat előbb észreveszik. Különösen esetlegesek az üzemek értékesítési és piaci információi és többnyire személyes kapcsolatokon alapulnak. Sok a szerződéses fegyvellemmel kapcsolatos észrevétel is. Az *alkatrész- és készletellátást* katasztrofálisnak tartják. Néhol a tsz-ek gazdasági társulás formájában igyekeznek enyhíteni a gondon. Fásultan és hitetlenkedve fogadták a hírt a készülő SZEKÉR programról (Számítógépes ETK-alapú Készletinformáció és Értékesítő Rendszer), amely megoldást ígér az évtizedes gondokra.

Ritka kivétellel az üzemek *nem innovatívak*. (Gyakran maga a fogalom sem ismert.) A bizonytalan gazdasági helyzetben pénzüket – ha van – nagyobb biztonságban tudják a bankokban. E téren is keveslik a megbízható információkat; csak az kockáztat, akinek ez valamilyen formában létkérdés, vagy valamiféle önmagával szemben támasztott igényt szeretne kielégíteni, még azon az áron is, hogy belebukik. Az újításokat illetően megoszlanak a vélemények: nem mindenhol érvényesül a jövedelemérdekeltség, még mindig gyakori a hosszadalmas, bürokratikus út. Legtöbbször nem az alkotókedv, hanem a „nyomor” szüli az új, főleg műszaki megoldásokat.

Bár a szakemberek zöme – amint erről már

szóltam – nem volt külföldi tanulmányúton, mégis többnyire vannak ismereteik a külföldi üzemekben megvalósuló információáramlásról, ennek kapcsán részletesen és kritikusan elemzik a hazai helyzetet is. Elmaradottságunk okait taglalva (pl. agrárrolló), őszinte és nyílt vélemények hangzanak el mezőgazdaságunk helyzetéről, gondjairól, távlati lehetőségeiről.

A *szakemberképzésnek* sokkal jobban a gyakorlathoz kellene igazodnia. Általános vélemény, hogy az oktatók, kutatók – akik gyakorlati szakembereket képeznek vagy a gyakorlat számára kutatnak – előbb 10 évet dolgozzanak a gyakorlatban. Szerintük ez külföldön sok helyen így van. A hallgatókat a valódi életre kell nevelni, fel kell tární előttük a reális helyzetet, így talán csökkenne a pályaelhagyók száma. (Egy kedvezőtlen adottságú tsz elnöke nem is emlékszik, mikor volt nála, vagy a környéken gyakornok.) Az ágazatokra nehezedő súly (véleményük szerint a mezőgazdaság sokkal többet tesz le a népgazdaság asztalára, mint amit kap) legtöbbször számára azt jelenti, hogy az agrárértelmség *szakmai műveltségének* szinten tartását igénylik „felülről”, a feltételek azonban ehhez nincsenek megteremtve.

Égészséges öntudattal önmagukat szakmailag az egyik legműveltebb értelmiségi rétegnek tartják. Véleményük szerint a köztudatban ez egyáltalán nem így van („bugris”, „paraszt”). Teljesítményükhöz képest sem anyagilag, sem erkölcsileg *nem érzik eléggé megbecsültnek magukat*, ezt bizonyítja a pályaelhagyók hatalmas

aránya is. Gondolkodásmódjuk, szemléletük tükrözi a mai magyar társadalmi-gazdasági helyzetet.

Elképzelhető, hogy a mélyinterjúk részletes feldolgozása során módosulnak az első benyomások, de talán a felsoroltak is érzékeltetni tudják, hogy a termelésben dolgozó *agrár szakembereink szellemi kapacitása sokkal komolyabb tartalmakat rejt, mint ahogyan azt gondoltuk.* (Néhány elméleti szakember lehetetlennek tartotta, hogy a mélyinterjú kérdéseire érdemi válaszokat gyűjthetnek.)

Szakembereink a szokatlan és új megközelítésben feltett kérdésekre szinte kivétel nélkül rá tudtak hangolódni, meg tudták fogalmazni az ezekkel kapcsolatos gondjaikat, elképzeléseiket. Hivatástudatuk, a szakmájukhoz kapcsolódó témakörök iránti fogékonyságuk, a jobbítás szándékával elhangzó javaslatok még kiaknázatlan szellemi teljesítőképességüket jelzik.

Napjainkban az információ a *fejlődés kulcsfogalma* lett; az információ fölötti rendelkezés hasonló szerepet játszik ma, mint az anyagi javak szabad tulajdonának kialakítása a kapitalizmus kezdetén. Mindez azt is jelenti, hogy nekünk, az információk terjesztésében részt vevő szakembereknek szűk anyagi lehetőségeink ellenére is – saját belső tartalékaink feltárással – elkerülhetetlenül és halaszthatatlanul *fel kell vállalnunk* a változó társadalmi-gazdasági életünkben egyre sürgetőbbben és erőteljesebben áramló *információs kihívásokat.*

Monspart Judit

Két levél

Glatz Ferenc
művelődési miniszter
Budapest

A gyakorló könyvtárosokat aggodalommal tölti el az a tény, hogy a Minisztériumban – az elmúlt két év alatt – lényegében megszűnt a Könyvtári Osztály.

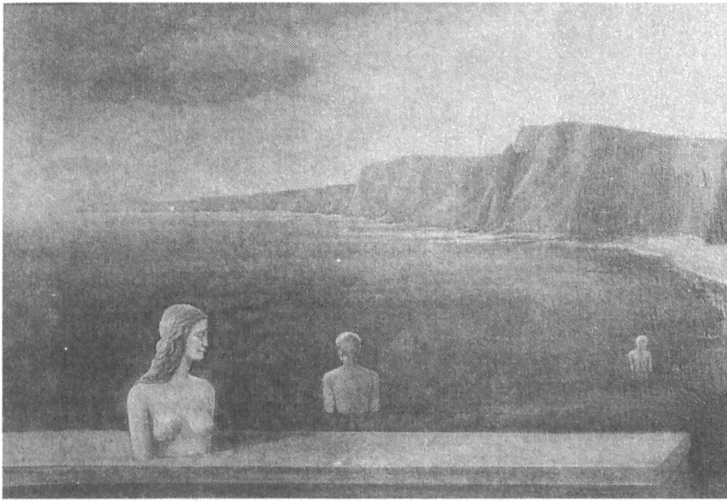
Az a határozott véleményünk, hogy a szakmai főhatóság kebelében a hazai könyvtárügy érdekei alapján szükség van kb. 4–5 fővel dolgozó erős, *önálló* osztályra.

Meggyőződésünk szerint a hatalmi tényezők és eszközök decentralizálására irányuló szán-

dék nem lehet azonos a tervezést, a fejlesztést és a konstabilitást elősegítő koordináció tagadásával. Abban mi is közös véleményen vagyunk, hogy a jövőben a könyvtárügyben is a minisztériumi programalkotás – a korábbi gyakorlattól eltérően – erőteljesebben és rugalmasabban támaszkodjék a könyvtárakra, a könyvtárosokra, a társadalmi és szakmai szervezetekre, vagyis a szakmai valóságból építkezzék, de az integrációra elengedhetetlenül szükség van.

A szakmánkat érintő minisztériumi feladatok meghatározására nincsen kompetenciánk, tapasztalatainkat és törekvéseinket azonban

készséggel megfogalmazzuk. Úgy látjuk, hogy elsősorban az alábbi tématerületek minisztériumi gondozása merőben időszerű:

- kifejezésre kell juttatni és folyamatosan karban kell tartani a könyvtárpolitikát,
- államilag meg kell határozni a könyvtári rendszert; ki kell jelölni a rendszer gerincét képező intézményeket; gondoskodni kell finanszírozásukról,
- közre kell működni az országos információs politika alakulásában,
- vállalni kell a kodifikációs feladatokat,
- állami felügyeletet kell gyakorolni a hungarica-nyilvántartás felett,
- meg kell szervezni a könyvtárakban lévő muzeális értékek védelmét,
- felelősséget kell viselni a könyvtárosképzésért,
- a könyvtári szakmai területen segíteni kell a nemzetközi kapcsolatok fejlődését stb.

Felemlítjük, hogy a fejlett államokban az a nagyarányú fejlődés, amely az utóbbi két évtizedben végbement az információs szolgálat és a könyvtárak automatizálása területén, kivétel nélkül a felügyeleti hatóság hathatós közreműködésével történt.

Ismételten javasoljuk, hogy a Minisztériumban Könyvtári Önálló Osztály megszervezését elrendelni szíveskedjék.

*Dömötör Lajosné dr., főigazgató VVEKK,
Gomba Szabolcsné dr., főigazgató
KLTEKK, dr. Hiller István főigazgató
EFEKK, Huszár Ernőné dr., főigazgató*

MKKEKK, *dr. Zsidai József, főigazgató*
NMEKK.

*

Művelődési Miniszter

Erdészeti és Faipari Egyetem Központi
Könyvtára
Dr. Hiller István főigazgató

Tisztelt Főigazgató Úr!

A minisztérium Könyvtári Osztálya ügyében hozzám írt levelüket megkaptam, köszönöm aggódó figyelmüket és javasolataikat.

Az átalakulóban lévő államigazgatás, a megerősödő önkormányzati szerepkör, az intézményi önállóság kiteljesítése törvényszerűen együttjár a minisztériumi szakirányítás feladatainak és szervezetének változásaival. Ütemezésünk szerint a közgyűjtemények irányításának felülvizsgálatára néhány héten belül sor kerül.

A szakmai feladatokra vonatkozó javaslatokra tekintettel leszünk, a kis létszámú önálló szervezeti egységek létrehozását azonban nem tartjuk célszerűnek.

A Könyvtári Osztály vezetése és személyi állománya sajnálatos körülmények között megfogyatkozott. A megoldásig kérem megértő türelmüket.

Budapest, 1989. október 26.

Üdvözlettel:

(Glatz Ferenc) h. Pusztai Ferenc sk.

Tanulhatnánk FIATéktól!

Lehangoló könyv- és könyvtárhasználat egy szakmunkásképző iskolában

1987 májusában felmérést végeztem a miskolci Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakmunkásképző Iskolában. Az iskola 1981-ben jött létre három kis vidéki iskola összevonásából. Az épületet egy másik szakmunkásképzőtől örökölte. 750 tanulója, 14 tanterme van, az oktatás délelőttönként folyik. A könyvtár egy volt szolgálati, szoba-konyhás lakásban, az alagsorban kapott helyet, alapterülete 46 négyzetméter. A több mint 10 000 kötet plafonig érő polcrendszeren van elhelyezve.

A vizsgálat célja a tájékozódás volt, annak a felmérése, hogy a véletlenszerűen kiválasztott tanulók és a gyakori iskolai könyvtárlátogatók könyv- és könyvtárhasználati szokásai, ízlése között van-e valami eltérés. A vizsgálatban nyolcvanhat tanuló vett részt. A tanulók két különböző kérdőívet töltöttek ki: hatvanhatan egy 32 kérdésből állót, húszan pedig egy 17 kérdéses tartalmazót. Az 1. sz. kérdőív kitöltői: huszonnégy elsős dísznövénykertész (három fiú és huszonnégy lány); tizenhármasodikos élelmiszertartósító (valamennyi lány); huszonegy harmadikos húsfeldolgozó (mind fiú); összesen tehát hatvanhatan voltak. A 2. sz. kérdőívet hat elsős lány, három másodikos lány és két fiú, továbbá négy harmadikos lány és öt fiú, összesen húsz tanuló töltötte ki.

Első látásra kicsit hosszúnak tűnhet az 1. kérdőív 32 kérdése, de ha arra gondolunk, milyen tényezők befolyásolhatják az olvasást mint szabadidős tevékenységet – az ízlésről nem is beszélve – már érthetővé válik. A másodikat azért szűkítettem 17 kérdésre, mivel kitöltői rendszeres látogatói az iskolai könyvtárnak, őket jobban ismertem. A kérdéseket három témakörbe osztottam be: családi háttér, szabadidős tevékenység, iskola.

A vizsgálat eredményei. Elsősorban szakmunkás szülők gyermekei választják ezt az is-

kolát, akik a város agglomerációs környékéről naponta bejárnak. A megkérdezettek 58,5 százaléka jó lakáskörülmények között él. A családi könyvtárak nagysága eltérő: hét tanuló családjában van ötven kötetnél kevesebb (10,6 százalék), tizenháromnál 50 és 100 (19,7), tizenhármasodikosnál 100 és 200 (27,2), tizenkilencnél 200 és 500 közötti (28,8), ötnél 500-nál több (7,6) könyv. Négyen (6 százalék) nem tudtak válaszolni. A saját könyvek száma a következőképpen alakult: az elsősök közül tíznek volt 50-nél kevesebb, kilencnek 50 és 100, ötnek 100 és 200, egynek 200 és 500 közötti mennyiségű könyve. A másodikosoknál és a harmadikosoknál ez így alakult: 7, 3, 2, 1, illetve 12, 5, 2 és 2.

Látható, hogy a legtöbb tanulónak elég kevés saját könyve van. Arra gondolhatnánk, hogy harmadikos korukra növekszik saját könyvtáruk, úgy tűnik azonban, hogy amiként a szabadidős tevékenységek között a harmadik helyre esik vissza az olvasás végzős korukra, a könyvgyűjtés is abbamarad. A családi könyvtárak elég vegyes képet mutatnak. Bennük krimi, sci-fi, lányregények, kötelező olvasmányok, háborús irodalom, sport témájú könyvek mellett verseskötetek is találhatók, főleg *Petőfi*, *József Attila*, *Radnóti*, *Arany János*, *Ady* gyűjteményes munkái. Olyan remekművek, mint a *Háború és béke*, a *Vörös és fekete* egyszerűen vannak megemlítve, kedvenc könyvként azonban megvéletlenül sem szerepelnek, ahogy a verseket sem említik.

A szabadidős tevékenységek között az elsősoknél még az élen szerepel az olvasás. Ez másodikosban a másodikosra, harmadikosban a harmadik helyre esik vissza. Összesen 34 tanuló nyilatkozott úgy, hogy olvas szabadidejében. Ez a megkérdezettek 51,5 százaléka. Könyvtári tagságot viszont jóval többen, ötvenhatan említettek. Ebből valóban könyvtárlátogató

negyvenkettő, ők havonta járnak könyvtárba, míg a többiek átlag félévente. A nem túl gyakori látogatók leginkább újságokat, képes ifjúsági magazinokat olvasgatnak, esetleg a tanulmányaikhoz kénytelenek valamilyen kézikönyvet kézbe venni, hiszen hatvanegy tanuló állította: nemcsak a tankönyvet használja a tanuláshoz. Különösen azok forgatják előszeretettel a kézi- és segédkönyveket kiegészítésként, akik megszerették a szakmájukat (számuk 45). A többiek is kénytelenek valamilyen segédkönyv után nyúlni, mivel tankönyveikben nem mindig találják meg a szükséges információkat. A dísznövénykertészek szakmai könyveiben például nincs egyetlen színes kép sem, a virágok latin neve is sok helyen hiányzik stb. Tankönyveik helyenként érthetetlenek, jellegtelenekek, a puha fedél miatt gyorsan elhasználódnak. Pedig az igényesen kivitelezett, jól felépített tankönyv közelebb viheti őket az olvasáshoz és a tanuláshoz.

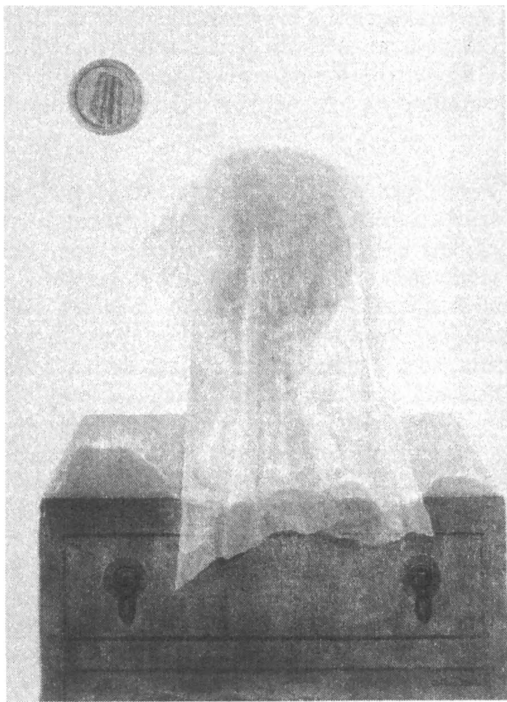
Huszonegy tanulónak az olvasás újságok, képeslapok nézegetését jelenti, tizennyolcan inkább könyveket, huszonötön könyveket és újságokat olvasnak. A legolvasottabb periodikumok: *Észak-Magyarország*, *Ifjúsági Magazin*, *Világ Ifjúsága*, *Nők Lapja*; az olyan ismeretterjesztő folyóiratok, mint amilyen a

Delta vagy az *Élet és Tudomány*, nem szerepelnek.

Legkedveltebb olvasmányaik az izgalmas, kalandos, pergő cselekményű, sok párbeszédet tartalmazó könyvek. Kedveltek a sci-fik, krimik, lányregények. A szerzők közül *Rejtőt*, *Vernét*, *Coopert*, *Szabó Magdát*, *Thury Zsuzsát*, *Szilvásit*, *Berkesit*, *Merle-t*, *Conan Doyle-t*, *Agatha Christie-t*, *Dumas-t* említik a legtöbben. Három tanulónak iskolai kötelező olvasmány a kedvence: az Egri csillagok, a Tóték, A Pál utcai fiúk. Néhányan nem konkrét művet vagy szerzőt irtak válaszként, hanem ilyesmit: „A szép, szerelmes, romantikus könyveket szeretem, a történelmi regényeket, a krimiket, a jó izgalmas könyveket” (másodikos kislány). Mindezért lehet-e lekezelően nyilatkozni izlésükről? Aligha. Miért lenne az bűn, ha érdekes, a figyelmüket lekötő olvasmányok tetszenek nekik? A felnőttek sem szeretik az unalmas könyveket. Az érdekes, jó könyvnek nem a nivós, tartalmas könyv az ellentéte, hanem az unalmas. (Ahogy ezt egy régebbi cikkében *Vitányi Iván* egyszer már megállapította.) Olyan korosztályukhoz szóló könyveket kell tehát írni, ami az ifjúsági irodalomból átvisszi őket „a túlsó partra”, a felnőttirodalom világába. Ezt már többen is megállapították, kérték, de eddig nem sok sikerrel.

Összegezve: a véletlenszerűen kiválasztott hatvanhat tanuló (akik az 1. számú kérdőívet töltötték ki) és a törzsolvasók (a 2. számú kérdőív kitöltői) könyvtárhasználata különbözik egymástól. Az utóbbiak gazdagabb családi könyvtárral, több saját könyvvel rendelkeznek, több könyvtár szolgáltatásait is igénybe veszik legalább hetente egyszer, többet és gyakrabban olvasnak. Ízlésük viszont alapvetően nem különbözik a többiekétől, mint ahogy az egész vizsgált mintáé sem más, mint a hasonló korú társaiké. A vizsgálat megerősíti több, más felmérés tapasztalatait.

A tanulók irodalmi ismeretei három évi tanulás után is szűkösek. Itt-ott ragadt meg bennük valami. Ez persze nem csak a harmadikosokra jellemző, hanem az elsősöknél is tapasztalható. A gyerekek általános iskolai tanulmányaik egy részén „átesnek”, mint egy hosszan tartó betegségen. A hiányos ismeretek pótlására a középiskolában már nincs lehetőség, nem is ez a feladata. Ámde a tanár a középiskolában akarva-akaratlan szembetalálkozik a problémával. Mit tehet ilyenkor? Vagy elnézi, hogy néhány tanítványa kinkeservesen birkózik a betűkkel, számokkal és ennek ellenére megki-

sérli megtanítani egy szakma elméleti alapjaira, vagy megáll a tananyaggal, és írni-olvasni-számolni tanítja őket. Esetleg külön foglalkozásokat szervez a számukra. Ezek tiszteletre méltó kezdeményezések, de nem hoznak igazi változást. A felzárkóztató foglalkozások sem igazán eredményesek. Amit nyolc év alatt nem sikerült megtanítani, azt heti pár órában aligha sikerül. A kevés óraszám sem teszi lehetővé, hogy a tanulók megszeressék az irodalmat. Az elsős csoportbontás biztató, de ezzel nem lehet a dolgot megoldottnak tekinteni. Érdekes, hogy a *FIAT-művek szakmunkásait képző is-*

kolában a közismereti tárgyakat négyszer akkora óraszámában tanítják, mint nálunk. Úgy lát-szik, ők hamarabb rájöttek, hogy alapozó tan-tárgyak eredményes elsajátítása nélkül szak-mát sem lehet igazán tanulni. Művelt munkás nélkül pedig nincs eredményes gazdálkodás, de gazdasági megújulás sincs.

Azt már sokan és sokszor leírták, hogy a szakmunkásképzés az oktatásügy állatorvosi beteg lova. Nem kellene mindannyiunk érde-kében végre meggyógyítani?

Benicsné Thuróczy Erika

Kérdezz – felelek

Egy könyvtáros kérdezi a gyermekek után járó pótszabadságról:

„A gyermekek után járó pótszabadság a szülés évében teljes mértékben megilleti az anyát, vagy csak a pótszabadság arányos része jár neki? Ha például az anya novemberben szülte meg a második gyermekét, első gyermeke pedig ugyanabban az évben töltötte be a harmadik életévét, abban a naptári évben a két gyermeke után teljes öt munkanap pótszabadságra vagy annak arányos részére jogosult?”

Válasz:

A Munka Törvénykönyve végrehajtási rendelete (Mt. V.) 47. paragrafusának (2) bekezdése (lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számát) szabályozza a dolgozó nőt és a gyermekét egyedül nevelő apát – a tizennégy évesnél fiatalabb gyermekei után – megillető pótszabadságok mértékét. Egy gyermek után két, két gyermek után öt, három vagy több gyermek után kilenc munkanap jár évenként az érdekelteket megillető alapszabadságon és más jogcímen járó pótszabadságon felül.

Az Mt. V. 47. paragrafusának (3) bekezdése kimondja, hogy a dolgozó nőnek – az előbb említett, a (2) bekezdésben meghatározott pótszabadságon felül – az általa gondozott tizen-nyolc éven aluli és munkaviszonyban nem álló három gyermeke után évi két, minden további

ilyen gyermek után ugyancsak két-két, de évenként legfeljebb tizenkét munkanap pótszabadság jár. Ez utóbbi pótszabadság az anyát szintén az alapszabadságon és az egyéb jogcímen járó pótszabadságon felül illeti meg. A 47. paragrafus (4) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy a (2) és (3) bekezdés alkalmazása szempontjából a gyermeket először születésének évében, utóljára pedig abban az évben kell figyelembe venni, amelyikben a tizennyolcadik, illetve a tizennegyedik életévét betöltötte.

A levélben példaként említett esetben tehát a születés évében az anyát két gyermeke után megilleti az öt munkanap pótszabadság. Ha történetesen az adott év novemberében a harmadik gyermekét szülte volna meg, és első gyermeke annak az évnek februárjában töltötte volna be a tizennyolcadik életévét (az anya gondozná őt és a gyermek munkaviszonyban nem állna), a második gyermek pedig a születés idején hároméves lenne, akkor az anya abban az évben gyermekei után $5 + 2 = 7$ munkanap pótszabadságra volna jogosult. A születés követő évben azonban ez a pótszabadság már öt napra csökkenne.

A szóban forgó pótszabadságokat a gyermekgondozási szabadság letelte után, az elmaradt szabadságok kiadásakor természetesen számításba kell venni.

Mire való a repertórium? II.

Két repertórium Szabolcs-Szatmár megyéből

A helyi időszaki kiadványok nagyszabású repertorizálási programjának megvalósításába kezdett az elmúlt évek során a Nyiregyházi Megyei Könyvtár (E munkába 1989-től bevonja a vállalkozó könyvtár szakos hallgatókat is, osztozva a felelősségben a képző intézménnyel.)

A *Szabolcs-Szatmári Szemle* 1956 és 1986 között megjelent évfolyamainak *Orosz Szilárd* által szerkesztett repertóriumára még nem része a két intézmény együttműködésének, a könyvtár helyi folyóiratokat feltáró programjának azonban már a második darabja. (A sorozatcím *Szabolcsi időszaki kiadványok repertóriumai*, de reméljük, hogy Szatmár és Bereg periodikumtermése nem marad feltáratlan, és ez a címben is kifejezésre jut.) Még szintén nem része a közös munkának a *Szabolcs-Szatmár Megyei Könyvtári Híradó* 1974 és 1988 közötti időszakának repertóriuma, *Soltész Ida* szerkesztésében.

A Szemle repertóriuma tanulmány értékű áttekintést ad a folyóirat történetéről, tartalmának alakulásáról. Rövid, de szakszerű tájékoztatást olvashatunk itt a nyomtatás során alkalmazott betűtípusról, a szedés és tördelés sajátosságairól. Külön fejezet foglalkozik a Szemle könyvészeti adataival, a repertórium megjelenése előtt készült, többnyire kéziratban maradt repertóriumokkal, valamint közli a folyóiratról más lapokban megjelent írások bibliográfiai adatait is. Mindezek a lap sajtótörténeti kutatásának fontos elemei, ez okból nélkülözhetetlen részei a repertórium műfajának. Sajnálatos, hogy a Híradó repertóriumából kimaradtak.

Mindkét Szabolcs-Szatmár megyei kiadvány tematikusan, azon belül időrendben tárja fel anyagát, a mutatók a tétele számokra utalnak. A Szemle repertóriumának tematikus fejezet-

címei nagyjából az ETO szakrendjében követik egymást, és a tartalomjegyzék segítségével kereshetők vissza. Szemmel láthatóan gondot okozott a szerkesztőnek, hogy a fejezetcímek megismétlődjenek-e a mutatóban, tárgyszóként. Lényeges kérdés lett volna ennek előzetes tisztázása, mert enélkül felemás megoldás született. A fejezetcím egy témakör összefoglaló jelölésére szolgál. Következésképpen egy hierarchikus tárgyszórendszerben, amilyenre a szerkesztő is törekedett, csak vezéreszkriptorként használható. Így fejezi ki, hogy egy-egy fejezeten belül milyen szűkebb témákat tárgyal a folyóirat. A fejezeteket nem bontja alfejezetekre, mint azt a Híradó repertóriuma teszi. Besorolási zavarokhoz vezettek az olyan fejezetcímek, mint a *Népesség* vagy a *Gazdasági élet*. Így kerültek az előbbi fejezetbe egy 1760-ban tartott cigánybárról, az értelmiség közéleti szerepéről, a lakosság életkörülményeiről vagy az igazságkereső nemzedékről írott cikkek. Nem ártott volna elgondolkozni azon, mit takar a *gazdasági élet* oly szívesen és gyakran használt fogalma. Ha jól belegondolunk, mindent, és ennek következtében olyan általános, hogy szinte semmitmondóvá válik. Ezzel szemben van gazdaságpolitika, aminek része a mezőgazdaság-, ipar- és hitelpolitika, de semmiképp nem része sem a mezőgazdaság, sem az ipartörténet és különösen nem a vásárbírói pecsétről írott kis tanulmány, amit viszont be lehetett volna sorolni a néprajz fejezetbe, mint jogi, igazgatási népszokást. (Itt azonban még csak utalás sincs rá, sőt a néprajz, népszokás tárgyszó sem utal rá a mutatóban.) Ugyanez mondható el a népi mesterségekről írott cikkekkel kapcsolatban is. A kisajátítási kártalanítás nem építészeti, hanem jogi kérdés, semmi keresnivalója az *Építészet* fejezetben. (E témának sajnos a tárgyszavazása is zavaros.)

Mindezek alapján nem világos tehát, hogy a repertórium szerkesztőnek mi volt a célja a tematikus szerkesztéssel, ami sem a folyóirat

egy-egy évének szellemiségét nem mutatja meg, sem a tartalmilag összetartozó cikkeket nem gyűjti egy helyre besorolási következtelenségei miatt, így még a tematikus repertóriumszerkesztés mellett voksolók – köztük saját maga – érveit sem támasztja alá.

Sok helyütt nem egyértelműek az annotációk. *A szatmárcsekei Kölcsey-kúria leltára* című közlemény „1854-ben vétetett fel Csekében” annotációjából nem derül ki, hogy tanulmányról, elemzésről vagy forrásközlésről van-e szó. Ötletszerűek, sok helyen elmaradnak, máshol fölöslegesen az annotációk. (Vajon mit tudunk meg a *Zavarban a népművelő* címből, annotáció nélkül? Miért jött zavarba szegény? Kevés a pénze, esetleg olyat kérdeztek tőle, ami meghaladta az ismereteit? Máshol – a megye népművelésének helyzetéről – közli velünk az annotáció, hogy vitaindító írásról van szó, de azt már nem, hogy hol a folytatás, hol a vita, kik szóltak hozzá? Mit gondol, kedves Olvasó, miről szól a *327 kilométer* című cikk, amelyet „Egy szabolcsi kísérletről” tartalomismertetés kísér, mindez az *Oktatás* fejezetben?)

Kíváncsiak lennénk, kik voltak azok a szabolcsi diákok, akik a pesti egyetem orvosi karán tanultak a múlt században. Nevük nyilván a mutatóban sem szerepel. Vagy: melyek a címben jelzett őfihértói művészeti emlékek? Nyilván nincs belőlük olyan sok, hogy ne lehetett volna felsorolni.

Kifejezetten zavaró az annotációban az olyan megfogalmazás, amely a vidéki folyóiratok találkozájáról szól, még akkor is, ha az a cikk címében e szavakkal szerepel. (A folyóiratok nem, legfeljebb a szerkesztőik találkozhattak!)

Főlöszlegesen külön-külön szerkeszteni a szerzői név- és a tárgymutatót, egy folyamatos, mechanikus betűrendben minden könnyen megtalálható. A tárgymutató készítése rendkívül sok munkát, tárgyi tudást és figyelmet igénylő tevékenység. A Szemle a gazdaság, a társadalom és a kultúra kérdéseivel foglalkozó – azaz a megye életének minden vonatkozására kiterjedő – folyóirat, repertóriumát következőképpen nem csak egy szakterület ismeretanyagát rendszerezi. A mutató szerkesztőjének tehát tisztában kell lennie számos tudományág fogalmainak alá- és fölérendeltségi viszonyával, a helyes és egyértelmű megfogalmazás módjával, az utalások mikéntjével, mert enélkül munkája használhatatlan lesz, a kutatók kevés haszonnal forgathatják, következésképp-

pen a legjobb esetben nem változtat a társadalom könyvtárosmegítélésén.

Megbocsáthatatlan – különösen, hogy egy nagy megyei intézmény nevével fémjelvezve, lektoráltan jelent meg – *García Lorca* nevének a besorolása *Federico*hoz, ahol ráadásul az egyik családnév – a *García* – csak rövidítés formájában szerepel. Összetett családneveknél mindenütt elmaradnak az utalók a második névelemről. Asszonynévüket és lánykori nevüket felváltva használó személyek különböző névalakjainál nem alkalmazza az utalót. Az írói álnevet viselő személyek valódi nevére csak akkor tájékoztat – arról is csak az annotációban, a mutatóban már nem –, ha az a közleményben is szerepel. Úgy tűnik, a szerkesztő nem ismeri sem a magyarázatos utaló fogalmát, sem az utalás jelölésének a módját. (Ez utóbbi célra az = jel nem megfelelő!) A szerkesztő által uniformizáltan használt utalási mód helytelen eredményt ad, ugyanis például a *Büdszentmihály* = *Tiszavasvári* forma azt sugallja, hogy *Büdszentmihály* helyett, időkorlátozás nélkül, nyugodtan mondhatunk *Tiszavasvárit*, holott a névváltozás időpontjának közlése nélkül tájékoztatásunk hiányos, félrevezető és bizonytalan lesz. Szükséges az utalás inverze is, vagyis *Tiszavasvári* tárgyszónál is utalni kell arra, hogy egy bizonyos időpont előtt milyen név alatt lehet a település történetére vonatkozó irodalmat találni. A *Nyírség* irodalmát sem gyűjti egybe a *Nyírség* tárgyszó, mert egy része elkerült a *Dél-Nyírség* alá. A *Benczúr-terem* – helyesen – a *Képcsarnok Vállalat* neve alatt bujkál, a baj az, hogy a *B* betűnél nem található utalás. Ha netalántán az Ideiglenes Nemzetgyűlés szabolcsi vonatkozásairól keresne valaki irodalmat, a mutató tájékoztatása szerint e témáról nem jelent meg írás

a lapban. (Ha viszont valakinek eszébe jut a *képviselők* tárgyszó alatt keresni, úgy talál a témába vágó írást.) Nem nyújt eligazítást a mutató azoknak sem, akik népi mesterségek iránt érdeklődnek, mert bár több *népi* jelzővel kezdődő tárgyszó van, a kézművesek a *kihaló mesterségek* tárgyszó alá kerültek, és még csak utaló formában sem fordulnak elő az előbbi helyen. Hosszan sorolhatnánk még a következőket, a bántó betűrendbe sorolási hibákat, a *történelem* fogalomkörének, az *országgyűlés* egyes korszakokra jellemző névváltozásai ismeretének hiányát vagy egyszerűen csak figyelmen kívül hagyását.

A szerkesztő saját tapasztalatából kiindulva írja a bevezetőben, hogy a *Szabolcs-Szatmári Szemle* a megye könyvtárainak helyismereti munkájában semmi mással nem pótolható szerepet tölt be. Minden bizonnyal így is van, ezért kellett volna az amúgy is hátrányos helyzetben levő kistéleplések könyvtárosainak kezébe példaértékű tájékoztatási segédesszöveget adni.

*

Jóval kisebb terjedelmű, ezért áttekinthetőbb a *Szabolcs-Szatmár Megyei Könyvtári Híradó* repertórium.

A szerkesztő, *Soltész Ida* a tematikus szerkeszeten belül alfejezetekre bontja a lap anyagát. Mind a fejezet-, mind az alfejezet-címek megtalálhatók az egységesen szerkesztett név-, tárgy- és helymutatóban, amely tételszámra utal.

Ez a repertórium sem sajtótörténeti szemléletű, tehát, az alfejezetekre bontással még egy témakörön belül is felborítja az időrendet. Az alfejezet-címek félmegoldásként átveszik a mutató szerepét. Azért félmegoldásként, mert az index lehetőségeinél kevésbé részletesek, és azért is, mert következtelen az egyes íráskor alfejezetekre osztása. (Legalábbis az íráskor címéből ez derül ki, a tartalom pontosítására viszont annotációt nem alkalmaz.) Egy megyei könyvtári híradó cikkeinek túlnyomó többsége értelemszerűen helyi vonatkozású, még akkor is, ha az a címből nem derül ki. Ezért kellett volna legalább a település és az intézmény nevét az annotációnak kifejeznie.

Az eddig is közismert volt, mennyire nehezen fejezzük ki magunkat anyanyelvünkön. Sajnos a kifejezőképességnek ez a hiánya – párosulva szakterminológiai bizonytalanságokkal – megmutatkozik a tárgyszavak megfogalmazásá-

sában is. A pontosabb tájékoztatást, az alfejezet-címeknél részletesebb tartalmi feltárást a mutatónak kellett volna elvégeznie, hierarchikusan felépített tárgyszavaival. Ezt a feladatát a mutató nem végzi el, mert tárgyszavai nem részletesebbek a fejezetcímeknél.

A Híradó repertórium – tekintve, hogy ingyenes kiadvány – eljutott a megye minden könyvtárába. Lehet, hogy van olyan hely, ahol ez az egyetlen kiadvány képviseli a repertórium műfaját, amelyet az ott élők – mint a megyei módszertani központ kiadványát – mintának fognak tekinteni, hasonlóan a Szemle repertóriumához. A kistélepléseken élő levelező tagozatos főiskolai hallgatók – a jövő könyvtárosai – egyébként is a kontrollnak tekinthető minta hiányával küszködnek. Ha e kiadványokat kapják kézbe, hogyan lépünk egy lépést is előbbre saját szakmánk igényes művelésében?

Egy szokatlan kísérlet

Új szerkesztési megoldással kísérletezett *Dippold Péter* a *Történelmi Szemle* 25 évfolyamának repertorizálásakor. Igen kényelmes, de rendkívül pazarló módszerrel a bibliográfiai részt két fő fejezetre osztotta, szerzői betűrendes részre és tárgyszóindexre. Az így létrejött sajátos indexmű mindkét fő fejezete a cikkek teljes leírását adja. (A tételszámozás elmaradásának ez az ára.) Míg az első részben a rendezés szempontja a szerzők neve (szerzők alatt – tudatosan – olyan közreműködőket is értve, mint összeállító, közlő, jegyzeteket ellátó, sajtó alá rendező), a *Tárgyszóindex* címet viselő részben viszont a közlemény tartalmának megfelelő tárgyszavak alatt – ha egy közleményt több tárgyszóval lehetett jellemezni, akkor többször is – ismét teljes leírását adja a cikkeknek, amelyeket viszont nem annotál. Több szerzős cikkeknél valamennyi szerző neve alatt megismétlődik a teljes leírás. (Előfordul azonban, hogy valamennyi szerző kiemelését – számomra megállapíthatatlan okból – elhagyja, mint például a *Csernok Attila–Ehrlich Éva–Szilágyi György* hármastól *Ehrlich Évát*.) Nem kis fejtörést okozhatott minden egyes közleményt szerzői funkció alá besorolni, így aztán egy kivételével az összes hír kimaradt e részből. A közlemények műfaját a leírások után betűkóddal jelöli – bár ez több helyen elmarad.

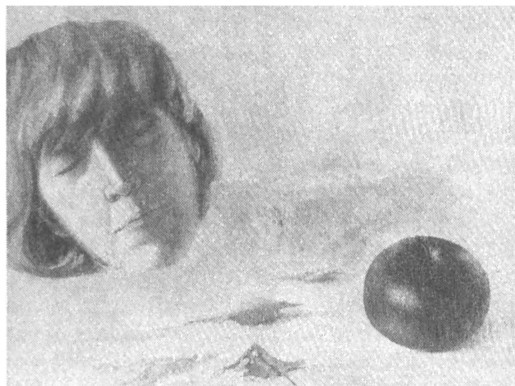
A szerzői betűrendes rész egyetlen pozitívuma, hogy a repertórium használója időrendben

maga előtt látja egy-egy szerző jelentkezésének gyakoriságát és témaválasztását. (Ezt egyébként egy egyszerű mutató is megoldja.) Nem tűnik ki viszont a szerzők és a témák egymásmellettsége, esetleges egymásra hatása, vagyis ez a repertórium nem sajtótörténeti szemléletű. Egy történelmi folyóirat sajtótörténeti feldolgozásakor legfontosabb annak vizsgálata, miként tükröződik a lapban a kor történelem-szemlélete, ideológiája, melyek az előnyben részesített és melyek a „tabu” témák. A legégyértelműbben mindez a lapban közölt cikkek egymásutánosságából derülne ki.

A szerkesztő dolgát megkönnyítette a számítógépes feldolgozás. A választható legegyszerűbb technikai megoldás viszont azt eredményezte, hogy a gép nem szolgálja, hanem uralja a témát. Valószínűleg ez az oka annak, hogy a betűrendbe soroláskor különbséget tesz hosszú és rövid magánhangzók között, amit egyébként a könyvtári szabványok nem tesznek lehetővé. A szerzői betűrendes rész előtt a szerkesztő kiemeli a Szemle tematikus számain, ami hasznos információ, de még hasznosabb lenne, ha együtt láthatnánk egy-egy szám tartalmát. (Az alkalmazott szerkesztés mellett ez a tárgyszóindexre marad, bár az 1982-es Nyolcadik Nemzetközi Gazdaságtörténeti Kongresszus anyaga igen körülményesen kereshető vissza.)

A bevezetésben külön fejezet foglalkozik a „perszonális jellegű tárgyszavakkal”. A szerkesztő értelmezése szerint ide tartoznak az ismertetett művek szerzői és azok a történelmi személyek, akikről a közlemények szólnak. Ők a tárgyszóindexben kereshetők vissza. De kik a történelmi személyek, és minek számítanak azok a történettudósok, akiknek életműbibliográfiái megjelentek a Szemlében? A szép számmal található nekrológok nem perszonáliák? Mindezekről nem szól a bevezető. E terminológiai tisztázatlanság lehet az oka, hogy azok nevei, akikről bibliográfia található a Szemlében, a szerzői betűrendes részben kereshetők vissza, holott saját életműbibliográfiájuknak nem ők maguk az összeállítói, vagyis a személyi bibliográfia a benne feltárt személy munkásságával kapcsolatban mint „róla szóló irodalom” fogható fel.

A többszörös címfelvétel eredménye, hogy az összetartozó közleményeknél elmarad a bibliográfiai kapcsolatra való utalás. Ez különösen szembeszökő a szerzői betűrendes részben, ahol valamely vitához hozzászóló neve alatt felveszi a hozzászólást, de, annak ellenére,

hogy a címből nem derül ki, hogy melyik vitához szólt hozzá, a szerkesztő nem teszi ezt egyértelművé.

A tárgyszóindexben a többszörös leírások számát növeli, hogy nem csak a legszűkebb fogalomnál olvasható a cikk leírása, de gyakran még a szinonimáknál, vagy a téma tágabb értelmű megfogalmazásainál is. Így például *Surányi Bálint Kereskedőgilde Nagyszombatban a visegrádi kongresszus évében* című tanulmánya a *céh*, a *gilde*, a *kereskedőgilde* és *Nagyszombat* tárgyszó alatt is megtalálható, teljes leírással. (No és természetesen *Surányi Bálint* neve alatt is, a szerzői betűrendes részben.) Ez azért is érthetetlen eljárás, mert van a repertóriumnak egy harmadik, *Bokrosított tárgyszójegyzék* címet viselő része is, amelynek az lenne a célja, hogy egy-egy vezéredzkriptor mögé felsorakoztassa mindazokat a rész-egész, alá- és mellérendelt fogalmakat, amelyek a vezéredzkriptor tartalmát alkotják. Ez jó megoldás lenne, de csak akkor, ha a bibliográfiai tételeket a legszűkebb fogalom alá sorolta volna be a szerkesztő, és a tárgyszójegyzék segítségével össze lehetne állítani egy-egy tágabb témakört.

Vannak semmitmondó, viszont sok tételből álló tárgyszavak, mint például *történeti folyóirat*, amelynek tartalma – látva az egyes leírásokat – nem más, mint egy 12 éven át *Külföldi történeti folyóiratok repertórium*a rovatcímmel megjelenő, 22-szer megismételt tétel. Kissé komikusan hat a *történeti tény* tárgyszó.

A tárgyszóindex szerkesztő által választott formájának pozitívuma lehetett volna, ha a vitákat időrendben egymás után helyezi el. A *vita* tárgyszó tematikus bontása azonban csak a vitatémákat tárja fel, mechanikus betűrendben. Így elsikkadnak egy-egy időszak vagy év jellemző, vitára serkentő témái, vagyis

a betűrendes szerkesztés öncélúvá válik.

A testületi nevek rövidített, illetve mozaikszó alakja, a szerkesztő beismerése szerint, gondot okozott, amit úgy próbált áthidalni, hogy a köztudatba átment betűszavak, mint például az MSZDP, MSZMP, ebben az alakjukban lettek tárgyszavak, míg mások teljes alakjukban. Ez a megoldás meglehetősen sok szubjektív megítélésre ad alkalmat, mert bár a szerkesztő szerint például a MADOSZ névforma átment a köztudatba, egyáltalán nem biztos, hogy ez minden használó számára ilyen egyértelmű. Míg a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnál ott van az utaló, a MADOSZ vélhető teljes névalakjánál semmit sem találunk. Főlsoleges erőltetetten differenciálni ott, ahol az egységesség egyértelműbb megoldást kínált volna.

Kísérletnek foghatjuk fel a Szemle repertóriumának szokatlan szerkesztési eljárását, amelynek kétségkívül vannak pozitívumai, de a műfaj elsődleges feladatát, a sajtótörténeti szempontú feltárást nem tudta megvalósítani.

*

Összegzésként és tanulságként kínálkozik, hogy különösen indokolt lenne – és remélhetőleg az 1990 augusztusára tervezett bibliográfiai konferencián sor kerülhet rá – az 1974-ben, Debrecenben megrendezett tanácskozáshoz hasonlóan széles szakmai körben újból tisztázni a repertóriumok célját, és egységes szerkesztési elveket kialakítani e műfaj számára.

Dr. Tóvári Judit

Kortárs magyar írók kislexikona 1959–1988

Magyarországon az irodalomnak évszázadok óta kitüntetett helye van a nemzeti tudatban. Az irodalmi lexikonok kiadásában azonban ez a megkülönböztetett szerep egyáltalán nem volt észrevehető. Mai értelemben vett magyar irodalmi lexikon a két világháború közötti időben jelent csak meg először. (*Szinnyei József*, majd *Gulyás Pál* az „író” fogalmát mindazokra kiterjesztette, akiknek valamilyen írásműve megjelent, így bibliográfiáik nem tekinthetők irodalmi lexikonnak.) 1945 után 1963–1965 között látott napvilágot három kötetben *Benedek Marcell* (névleges) főszerkesztésében a Magyar Irodalmi Lexikon. Csaknem három évtized telt el azóta, írói életpályák zárultak le, akkor még fiatal, kezdő írók mára az irodalmi élet megbecsült szereplői, a derékhad tagjai lettek, és a dolgok rendjéből adódóan már jelen vannak irodalmunkban azok az írók is, akik a lexikon megjelenésekor még meg sem születtek. És akkor még csak a személyekről szóltunk: új fogalmak, intézmények, folyóiratok sora jelent meg az elmúlt időszakban – valamint gyökeresen másként látjuk az elmúlt évtizedek irodalmát, annak szereplőit is, mint a hatvanas évek elején. Hogy mennyire fontos és szükséges egy *megbízható* és *használható*

lexikon irodalmunkról, azt külön talán nem is kell mondani.

*

A nyolcvanas évek elején egyszerre két kezdeményezés is volt irodalmi lexikon megjelenésére. Két kezdeményezés, de eredeti koncepciójában egymást szervesen kiegészítő, szinte egymásra épülő mű. A Magyar Írók Szövetsége egy kortárs irodalmi lexikon, irodalmi Ki kicsoda? kiadását kezdeményezte, az Akadémiai Kiadó pedig egy új, részletes és teljes Magyar Irodalmi Lexikon előmunkálatait kezdte meg. A két vállalkozást személyében is összekapcsolta kezdetben a főszerkesztő, *Péter László*. A szegedi irodalomtörténész – mint az *Élet és Irodalom* 1987/18. számában megjelent, *Domonkos László*nak adott interjújából ismert – szigorúan a Who's Who műfajának keretein belül kívánt maradni a kortárs irodalmi lexikon szerkesztésében: csak *élő* írók felvételét tartotta elfogadhatónak. Már ebben az interjúban is érzékeltette, hogy felfogását nem mindenki osztja: „Vannak aztán vélemények, amelyek szerint húsz-huszonöt már elhunyt írónak is jelen kellene lenni ebben a Ki

kicsodában.” A nézeteltérések, felfogásbeli különbségek a következő évben szakításhoz vezettek. Az ügyről Péter László számolt be, ugyancsak az *Élet és Irodalomban*. A Magvető Kiadó ragaszkodott hozzá, hogy az 1959, az Írószövetség újjáalakulása óta elhunyt írók is szerepeljenek a lexikonban. Mivel a megbeszélések nem vezettek eredményre, Péter László visszaadta a kötet főszerkesztői megbízását a Magvetőnek.

Ennyi röviden a most *Fazakas István*, a Magvető szerkesztője irányításával, a kiadó munkatársainak közreműködésével megjelent *Kortárs magyar írók kislexikona 1959–1988* előtörténete. *Fazakas István* mindezekről szemérmesen hallgat az Előszóban, azt a látszatot keltve, mintha Péter Lászlóval teljes egyetértésben készült volna a kötet. Ettől az etikai csúsztatástól persze a lexikon még lehetne jó is. De sajnos nem az. Beigazolódott, amitől Péter László tartott: jellegzetesen felemás kiadvány született. A zavaros, kellően át nem gondolt elvi alapokból adódó szerkesztői megoldások mellett a sietség, figyelmetlenség okozta hibák, elírások is csökkentik a lexikon használhatóságát.

A Magyar Értelmező Kéziszótár a „kortárs” főnév definícióját a következőként adja meg: „1. Aki vkivel egy időben, korban él(t). 2. rég vkivel (nagyjából) egykorú személy.” Lehet-e kortárs írónak tekinteni az 1882–1967 között élt Gellért Oszkárt és az 1966-ban született Talamon Alfonzt? Nyilvánvaló képtelenség. *Herczeg Ferencnek* – aki 1954-ben hunyt el – csak pár évet kellett volna még élnie, és új irodalmi lexikonunk már kortársként üdvözölte volna – 1989-ben. Elfogadhatatlan a kortárs fogalom ennyire parttalan kiterjesztése, csak a szerkesztéskor életben lévő írókra vonatkozatható a kortárs kitétel.

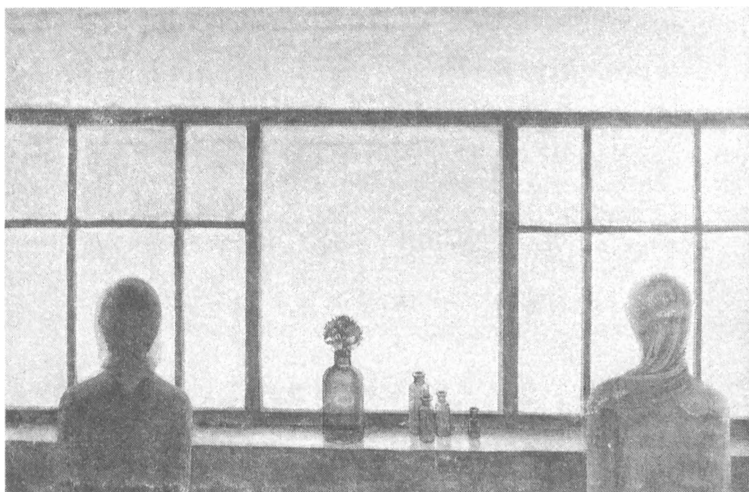
De nem kevésbé problematikus az 1959-es év kezdő dátumként történő megadása. Az Írószövetség működésének újraengedélyezése semmiképpen sem jelöl valódi korszakhatárt a magyar irodalomban. Ez az évszám csak az Írószövetség mint testület életében jelent valamit. Ha ehhez ragaszkodott a kiadó, akkor egyszerűbb lett volna a lexikonban szereplő írókat aszerint felvenni, hogy tagjai voltak-e, illetve tagjai-e jelenleg a szövetségnek. Persze akkor a címet is ennek megfelelően változtatni kellett volna. Ez a megoldás nyilvánvalóan nem a magyar irodalom, még kevésbé a kortárs magyar irodalom lexikona lett volna, csupán egy szervezet tagjainak életrajzeit és munkás-

ságát bemutató kötet, de ezen a korlátan belül egységes szempontok alapján lehetett volna a lexikont szerkeszteni.

*

Az igazi probléma persze nem is ez. A Ki kicsoda? típusú adattáraknak egészen más követelményeknek kell megfelelniük, mint a már lezárt életutakat is tartalmazó lexikonoknak. A két, eltérő szempont keverése csak bajokkal járhat. A Who's Who nem vállalhatja a bemutatott személyek részletes, árnyalt pályaképét, munkásságuk elemzését. Nem ez a feladata. De kell adnia olyan információkat, amelyek egy más típusú kiadványban nem szükségesek. Ilyen lehet például a lakás cím, esetleg a munkahely címe, ahol az illető személy elérhető. A Ki kicsoda? a jó értelemben vett reklám egyik eszköze: nem az irodalmi protokoll vagy az irodalomtörténeti értékelés, hanem a praktikum szerint kell szerkesztődnie. Nem önálló kutatás alapján készül, fő forrása a kérdőív, amelyet legfeljebb egységesít a szerkesztő. A Ki kicsoda? valódi munkatársai tehát a benne szereplő személyek. A lexikon ezzel szemben mindig összegező műfaj. Lezárt életutakat is tartalmaz, mérlegelnie kell az illető személy jelentőségét, helyét, kapcsolatát kortársaival és az utókorral. A Ki kicsoda? a pillanatot rögzítő vázlat, a lexikon: a kidolgozott, a fény és árnyék összhangjára épülő kész arckép.

Az eltérő szempontok keveredése a kötetben a szereplők felvételénél figyelhető meg legjobban. Láthatóan a minél többet markolás szándéka – ez önmagában dicséretes – vezette *Fazakas Istvánt*. A személyek kijelölésénél az első kategóriát azok alkották, akiknek 1959 és 1988 júniusa között Magyarországon irodalmi kiadónál önálló szépirodalmi kötete jelent meg. Ehhez hozzá kell tenni, hogy valójában azok kerültek be, akiktől 1959–1988 között élő íróként jelent meg irodalmi kiadónál kötet. Persze azért maradtak ki szerzők így is. *Madarász Emil* (1884–1962) 1959-ben még két kötettel jelentkezett; a két *Pákozdy Ferenc* közül (akiknek névazonosságuk sok zavart okozott és talán okoz ma is – már amennyiben egyáltalán ismeri nevüket a nagyközönség) az 1970-ben elhunyt megtalálható *Vásárhelyi Pákozdy Ferenc* néven, a másik (*József Attila* egykori kritikusa) nem. Pedig Pákozdy 1984-ben jelentette meg *Vádló és vádlott én vagyok* című memoárját a Kossuth kiadásában. De ha a memoárírókat *Fazakas István* ki is zárta a felveendők

köréből, Pákozdyt Gyümölcsös ősz című verseskötetéért (amelyet a Magvető adott ki 1978-ban) fel kellett volna vennie.

A második kategória már nehezebben elfogadható. „Mellettük helyet kaptak az e korszakkal foglalkozó irodalomtörténészek és kritikusok is. Az utóbbiak közül azok, akiknek könyve ez ideig nem jelent meg, irodalmi műhelyek ajánlására kerültek a kislexikonba.” Nehezen fogadható el ez a szűkítése az irodalomtörténész, kritikus kategóriának. Vagy mindegyiket ki kell hagyni, és a kötetben csak a szépírókat szerepeltetni, vagy fel kell venni mindazokat, akiknek az adott időszakban számtalán munkássága volt. Bizonytalan kategória, tudom. De *Fazakas István* megoldása is bizonytalan. A fent idézett meghatározás okozza, hogy kimaradtak olyan jelentős irodalomtörténészek, kritikusok, akiknek munkássága mindenképpen beletartozik a korszak irodalmi életébe – és így a kortárs magyar író fogalmába – még akkor is, ha választott korszakuk a régi magyar irodalom. De egyébként is, több évtizedes pályafutása során nyilván szinte minden irodalmár írt kortársairól is cikket. A hiányolt szerzők közül csak egyet említek. Mi indokolja, hogy *Klaniczay Tibor* nem szerepel a kötetben? *Klaniczay* írásainak zöme valóban a 16–17. századi magyar irodalomról szól, de pályafutása során természetesen írt kritikát kortárs magyar írókról is (*Illyés Gyuláról, Passuth Lászlóról, Jankovich Ferencről*.) Életműve talán van olyan jelentős, mint X. vagy Y. pályakezdő (nevet szándékosan nem írok) fiatal kritikusé, akinek még csak kritikái jelentek meg – igaz, kortársairól.

*

A következő csoportot azok az írók alkotják, akiket – mint ifjúsági, gyermek- és tudományos-fantasztikus könyvek íróit – a *Móra Ferenc Könyvkiadó* javasolt felvételre. *Péter László* eredeti elgondolásával ellentétben, bekerültek a lexikonba a határokon túl alkotó magyar írók is. Senki sem vitatja, hogy jogos a szerepeltetésük. De mivel jórészt – a szinte napjainkig ható görcsök miatt – a hazai olvasókör előtt ismeretlen szerzőkről van szó, a részletesebb pályakép bemutatása lett volna szükséges. Ellenérvként persze felhozható, hogy a rövid, gyakran semmitmondó ismertetés is jobb, mint a semmilyen. Ez tény. Éppen ezért szerencsésebb lett volna külön kötetben, később elkészíteni a határokon túli kortárs – vagy nemcsak kortárs – magyar irodalmi lexikont, még azon az áron is, hogy egy ilyen kötet nyilván további munkát igényelt volna.

Következetlen a szereplők következő csoportjának kijelölése is, helyesebben *Fazakas István* is érezte, hogy velük kapcsolatban nem lehet mereven ragaszkodni az Előszóban rögzített követendő elvekhez: „Nem irodalomelméleti megfontolásból, hanem kényszer szülte szükségéből tekintettünk el azoktól, akik csak visszaemlékezést, önéletrajzi regényt, dokumentumregényt, filmforgatókönyvet, útirajzolt, bűnügyi regényt, szociográfiát, vadász-horgász történeteket, riportokat, humoreszkeket adtak ki kötetben pályájuk során.” Ha *Fazakas István* következetesen tartja magát a fentiekhez, ki kellett volna hagynia *Széchenyi Zsigmondot*, hiszen csak vadásztörténeteket,

útleírásokat írt. Szerencsére nem tette. Hogy *Szabó Lászlót* (a „Kék fény”-est) nem hagyta ki, az is következetlenség; ezért viszont nem jár elismerés...

Kimaradtak a műfordítók, a csak műfordítók teljes egészükben, azok az írók, akik fordítottak is, szerepelnek, de fordításaik bibliográfiai adatai hiányoznak. *Szöllősy Klára* nevét azonban hiába keresi az olvasó. Thomas Mann, Balzac, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Bulgakov fordítója bizonyos helyet kellett volna kapjon, mert pályája kezdetén és végén regényeket is írt.

A szerkesztési elvek után nézzük meg az egyes szócikkeket! Az első, ami rögtön feltűnik, a nagyszámú pontatlanság, illetve a hiányzó adatok sokasága. Teljesen érthetetlen, hogy a már elhunyt írók közül néhánynál szerepel a halálozás helye – például *Illyés Gyulánál*, *Asztalos Istvánnál*, *Czipri Évánál* igen –, másoknál, hogy csak az Illyéssel összehasonlítható *Németh Lászlót* vagy *Illés Endrét* említsem, nem. Aligha azért, mert nem lehetett kideríteni, mondjuk *Németh László* esetében Budapestet – csak meg kellett volna nézni a Magyar Életrajzi Lexikon 3. kötetét. Más íróknál ugyan szerepel a halálozás helye, de nem a címfejen, hanem a szövegben (*Márai Sándor*, *Háy Gyula*, *Gyékyenyesi György*, *Ladányi Mihály*, *Lesznai Anna* esetében). A nagy többségnél azonban semmi. Ez bizony gondatlanság a javából! Az eddig megjelent kézikönyvek, lexikonok használatával egyébként is hadilábon álltak a kötet munkatársai. Vagy mivel lehet magyarázni, hogy *Kunszery Gyula* születési és halálozási adatai így szerepelnek: „(Budapest, 1906, ? – 1973., ?)” Az Életrajzi Lexikon 3. kötetében nem kérdőjelek találhatók: „(Bp. 1906. jún. 10. – Bp. 1973. máj. 1.)”. Nyilvánvaló persze, hogy a hiányzó adatok egy része nem állapítható meg ilyen könnyen, de minden bizonnyal némi utánjárással egy részük kideríthető lett volna.

Sajnos, a szereplő adatok egy része is hibás. Csak azokat ellenőriztem természetesen, amelyek első ránézésre gyanúsak voltak. Így *Passuth László* esetében: az író nem 1973-ban halt meg, hanem 1979-ben. Összekeverték *Kós Károlyt* és fiát, *ifj. Kós Károly* néprajzkutatót, az utóbbi *Tájak, falvak, hagyományok* című kötetét apjának adományozták. *Tóth Gyula*, a Gorkij Könyvtár nemrég nyugalmomba vonult főigazgatója nem 1987-ben, hanem 1978-ban lett a könyvtár vezetője. *Vámos Imre* nem 1937-ben, hanem 1927-ben született. *Péntek Imre* életrajzi adatait nem ismerem, de a lexikonban szereplő két adat közül az egyik egészen biztosan téves: 1942 szerepel születési évként, és – a lexikon szerint – „1960-ban szerezte diplomáját az ELTE Bölcsészettudományi Karának magyar-filozófia szakán”. *Pomogáts Béla* művei közül kimaradt az 1986-ban megjelent, *Béládi Miklóssal* és *Rónay Lászlóval* közösen írt *A nyugati magyar irodalom 1945 után* című kötet. (Béládi és Rónay művei között szerepel.) *Hubay Miklós* szócikében tévesen szerepel a *Nouvelle Revue de Hongrois* betiltásának éve: nem 1942-ben, hanem 1944-ben szűnt meg kényszerűen a folyóirat.

*

Hogy sok, nagyon sok hiba maradt a kötetben, bizonyítja a főszerkesztőnek az *Élet és Irodalom* 1989/51–52. számában közreadott helyesbítése *Albert Pál*, *Cseres Tibor* és *Bodor Pál* szócikkének egy-egy adatával kapcsolatban. A Kortárs magyar írók kislexikona jelenlegi formájában elszietett, kellően át nem gondolt elvek alapján szerkesztett lexikon. Nagy lehetőség maradt kihasználatlanul. Meg kell várnunk az Új Magyar Irodalmi Lexikon kötetét. (*Főszerk. Fazakas István, Bp. 1989. Magvető. 471. l.*)

Pogány György

OLVASÓINK FIGYELMÉBEI

A szerkesztőség új címe: 1135 Budapest, XIII. kerület Frangepán utca 50–56. szám, II. emelet 239. és 241. számú ajtó. Telefon: 11-13-279, illetve 13-10-909/227. és 228. mellék

A készülő Magyar Nagylexikon munkálatairól

A Magyar Nagylexikon munkálatai az MTA elnökség 31/1986. sz. határozata alapján kezdődtek meg. Az elnökség e határozata tulajdonképpen az MTA 1986. évi közgyűlésének a lexikkal kapcsolatos döntését fogalmazta meg. A döntés értelmében az MTA elnöksége és az Akadémiai Kiadó hozzáfogott a 16 kötetet (valamint egy vagy két pótkötetet), mintegy 160 ezer címszót tartalmazó, összesen mintegy 2000 íven megjelenő lexikon munkálatainak előkészítéséhez. Az MTA elnöksége 1987. februári ülésén kijelölte a szerkesztőbizottságot. A szerkesztőbizottság elnöke *Berend T. Iván*, az MTA elnöke lett, tagjai *Beck Mihály*, *Enyedi György*, *Kulcsár Kálmán*, *Lomniczi Béla*, *Marx György*, *Michelberger Pál*, *Pataki Ferenc*, *Nagy Péter* és *Vizi E. Szilveszter* akadémikusok. (Az Akadémiai Kiadó Lexikon Szerkesztőségének vezetője *Szelle Béla*, a vezetőszerkesztők *Szerdahelyi Barabás Éva*, *Bárány Lászlóné*, *Kiss Miklós*, *Mód Zsuzsa*, *Rostás Sándor* és *Vasváry Artur*.)

A szerkesztőbizottság 1987. április 27-én megtartotta első, alakuló ülését. Ezen azokat a legfontosabb feladatokat mérte fel, amelyeknek elvégzése elengedhetetlen a feladat sikeres megvalósításához. Megkönnyítette helyzetét, hogy az Akadémiai Kiadó feltárta a korábbi vállalkozások meghiúsulásának közvetlen és közvetett okait.

Az olvasók többsége előtt közismert, hogy az Akadémiai Kiadó már 1954-ben hozzákezdett egy hasonló vállalkozáshoz. Akkor *Kovács Máté* akadémikus (Kovács Máté nem volt akadémikus – a szerk.) vezetésével egy Magyar Enciklopédia létrehozását határozta el az Akadémia. Az elképzelés logikus volt, hiszen az utolsó nagylexikon, amely Magyarországon 1945 előtt megjelent, az igényes külsőben napvilágot látott, megszövegezését tekintve magas szakmai színvonalon álló *Révai Nagy Lexikon* na volt. Ez, a *Pallas Lexikon*ra épülő vállalkozás 1911–1927 között jelent meg, második pótkötete pedig 1935-ben látott napvilágot. Csú-

pán az eltelt évtizedek alatt olyan hatalmas fejlődés zajlott le a tudományok terén, ami önmagában is indokolta egy újabb lexikon kiadását. Az 1945 után végbement változások, a kiadók államosítása lehetetlenné tette a korábbi lexikon egyszerű átdolgozását, javított új kiadását.

Nem is volt elképzelhető más formában a lexikon létrehozása. A hasonló külföldi vállalkozások mögött már kivétel nélkül legalább évszázados, a legrangosabb vállalkozások mögött pedig két évszázados múlt van. Ez idő alatt létrejöttek azok a külső és belső feltételek, amelyek biztosították és biztosítják ezeknek a nagylexikonoknak és enciklopédiáknak (*Encyclopaedia Britannica*, *Brockhaus Lexikon* stb.) létrejöttét és folyamatos megújítását, általában 2–3 évtizedenként. 1954-ben az Akadémia és az Akadémiai Kiadó – talán némileg meggondolatlanul – arra vállalkozott, hogy egyszerre tegyen eleget mindazoknak a szükségleteknek, amelyek ezzel kapcsolatban fölmerülnek: létrehozza a Magyar Enciklopédiát, ugyanakkor egyidejűleg megteremti azokat a körülményeket és feltételeket, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a lexikon megjelenhessen, illetve hogy azután később folyamatosan meg lehessen újítani, formailag és tartalmilag egyaránt.

A kudarcok okai

A komoly lendülettel megindult munkálat hamar kifulladt. Az előkészített címszójegyzékeket és a megírt címszavakat részben felhasználta az Akadémiai Kiadó Lexikon Szerkesztősége az Új Magyar Lexikon 6 kötetének kiadásához.

Ezzel azonban nem maradtak abba a nagylexikon kiadására irányuló kísérletek. 1970-ben ismét megkezdődtek az Akadémiai Kiadó keretében a munkálatok. Ezúttal 300 ezer címszóra tervezett 30 + 1 kötetes lexikonról volt

szó, kötetenként 100 íves terjedelemben. Ez később módosult, amennyiben 40, egyenként 75 íves kötet kiadását tervezték, ez azonban csupán a megjelentetés formáján jelentett volna változást. 1976-ban visszatértek a 30 kötetes változathoz.

1977. június 14-én az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága tárgyalta a lexikon új koncepciójáról. Ekkor összesen 12 kötetes, kötetenként 80 ív terjedelemben megjelenő, mintegy 250 ezer címszót tartalmazó lexikon körvonalazódott. Az Akadémiai Kiadó Lexikon Szerkesztősége újból hozzákezdett a lexikon előkészítéséhez, sőt, az egyes címszavak megfogalmazásához is. Ez a vállalkozás is viszonylag gyorsan megfeneklett. 1982-ben az Akadémia visszatért egy nagyobb változathoz. Ez 16 kötetből állt volna. A munkálatokat azonban 1984 elején leállították. Addigra már mintegy 30 millióba került mindaz, ami végül is összejött ehhez a lexikonhoz. A címszójegyzékeken kívül jelentős mennyiségű kézirat is elkészült, egyebek között az első kötet teljes kézírata.

Időközben az elmúlt évtizedek folyamán az Akadémiai Kiadó gondozásában 40 különféle szaklexikon jelent meg, közülük számos igen jól sikerült, s mind szakmai körökben, mind a szélesebb olvasóközönség körében komoly sikert aratott. Ez mintegy jelezte, hogy nem lehetetlen a nagylexikon elkészítése sem, valószínű tehát, hogy az alkalmazott munkamódszerekben kell a számos kudarc okát keresni. Az Akadémiai Kiadó Lexikon Szerkesztősége felmérte az addigi vállalkozásokat s körvonalazta a kudarcok okait.

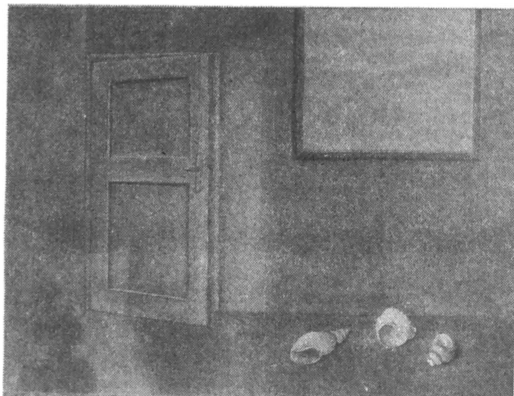
A kudarcok gyökere a *tapasztalatlanságban* rejlett. Ennek számlájára irandó, hogy kezdetől fogva igen *feszített tempót* diktáltak az illetékesek. A határidőkről ugyan gyorsan bebizonyosodott, hogy nem tarthatók, mégis sokáig, túlságosan sokáig erőltették betartásukat. Ez kapkodáshoz vezetett, s jelentősen hozzájárult a zűrzavar kialakulásához.

Ugyanennek a másik oldalát jelentette, hogy az elvégzendő munkához mérten kevés volt a lexikon szerkesztőségben dolgozó *szakemberek* száma, azoké, akik az egyes tudományterületeket, illetve egy-egy kisebb területet gondozták. Tulajdonképpen még ma is relatíve kevés szakember vesz részt a lexikon szerkesztőség munkájában. Akkor is így van ez, ha tudjuk, hogy magyar nyelvű lexikon nem képes elartani annyi munkatársat, mint egy olyan lexikon, amely valamelyik világnyelven jelenik

meg, s így vásárlóközönsége a sokszorosa a magyar lexikonénak.

Kezdetől fogva sok gondot okozott, úgy is megfogalmazható, hogy a nagylexikon munkálatainak az egyik veleszületett rendellenessége volt a *párhuzamosság*. Az értendő ezen, hogy – részben időmegtakarítás céljából – a címszójegyzékek készítésével, összeállításával szinte egy időben kezdődött meg a címszavak megírásának munkája. Az egyesített végleges címszójegyzék elkészítése rendkívül nehéz feladatnak bizonyult, az egyes önálló tudományterületek is csak nehezen alakították ki a maguk címanyagát, s így az időzavar leküzdése reményében belopakodott a lexikon szerkesztés egyes folyamataiba a rögtönzés. Még az egységes végleges címszójegyzék megszületése előtt elkezdtek megírni a címszavakat. Ez a látszólagos időnyerés végső soron hatalmas terhet jelentett a szerkesztés számára: hamarosan áttekinthetetlenné váltak a munkafolyamatok, a szerkesztésben komoly zavarok támadtak.

Nagy nehézségeket okozott a *tisztázatlan helyzetek* számos következménye is. Nem alakult ki egységes mechanizmus az átfedések megszüntetésére. Ahelyett, hogy az érintkező címszavaknál csak egyszeri megfogalmazásra törekedtek volna, esetleg kölcsönös lektorálással kiegészítve, végül is mindegyik tudományterület megfogalmazta a maga címszó verzióját, ami a zavart csak fokozta. Elmélyítette ezt, hogy az egyes tudományterületeken ugyanaz a címszó eltérő fontossági és terjedelmi besorolást kaphatott. Ilyenkor a szerkesztőség munkatársai igyekeztek összeegyeztetni a szövegeket, s ez helyenként pontatlanságokhoz, hibás megfogalmazásokhoz vezetett.

Itt csupán a legfontosabb hibák rövid áttekintésére vállalkozhattunk, nem térhettünk ki az összes részletre. A korábbi kudarcok okait felmérve, hasznosítva a tapasztalatokat, került azután sor a jelenlegi elképzelések kialakítására.

A jelenlegi elképzelések

Mindenekelőtt megszületett a döntés, melynek értelmében a lexikon szerkesztőséget megfelelő *személyi számítógépparkkal szerelték fel*. Kidolgoztak egy *programot* is ezekhez a gépekhez, s így lehetővé vált a címszóállomány tárolása és majdani kezelése ezeken a számítógépeken. A személyi számítógéppark összekapcsolása egy nagyobb teljesítményű számítógéppel később lehetővé teszi az egész anyag egységes kezelését és folyamatos finomítását, karbantartását. Ugyancsak számítógépen kívánja a kiadó tárolni a lexikon címszavainak, ill. egyes köteteknek szövegét és ábráit is.

A Nagylexikont 1600 ív terjedelemben, valamint mintegy 15–20 százaléknyi illusztrációval 16 kötetre tervezzük. A szerkesztőbizottság – korábbi állásfoglalásainak megfelelően – a szöveg közti *színes és fekete-fehér illusztrációk* mellett döntött, amelyek mind tartalmi, mind formai szempontból elengedhetetlenek a lexikon megfelelő színvonalú elkészítéséhez. Az utolsó kötet megjelenése után egy pótkötet következik. A lexikon B/5 formában, kötetenként mintegy 100 ezer példányban jelenne meg. A sorozatot *indexkötet* egészíti ki, ez azokat a neveket, fogalmakat stb. tartalmazza majd, amelyek nem kapnak önálló címszót (még átutaló címszót sem). Tervezi a kiadó a lexikon *elektronikus kiadásváltozatának* forgalmazását is.

1988 tavaszán megindult a lexikon *címszóanyagának összegyűjtése*. Tekintettel a számítógépes tárolásra és kezelésre, ez a munka már nem a hagyományos módon folyt, ill. folyik, hanem *tematikusan*, bizonyos logikai összefüggések figyelembevételével. A címszóanyag összeállításánál több tudományterületen alapul lehet venni a korábban megjelentetett vagy már megjelenés küszöbén álló szaklexikonok anyagát, s ebben az esetben a címszógyűjtés jelentős részben a kiadón belül történik, természetesen figyelembe véve az értelemszerű különbségeket egy szak-, ill. egy általános lexikon között, míg azoknál a tudományterületeknél, ahol ilyen előmunkálatok nem állnak ren-

delkezésre, az egész munka sokkal nagyobb körütekintést kívánva meg, elsősorban külső erők bevonásával történik. A címszóanyag összegyűjtése 1989 júniusában lényegében befejeződött.

A szerkesztőbizottság 1988. november 9-i ülésén elfogadta a lexikon általános útmutatójának szövegét, vagyis állást foglalt mindazokban a vitás kérdésekben, amelyeknek eldöntése nélkül elképzelhetetlen a lexikon kiadása. Tekintettel az általános útmutatóban rögzített problémák horderejére, elengedhetetlen a némileg részletesebb bepillantás annak lényegében.

Mindenekelőtt a lexikon *tartalmi ismérveinek* kidolgozására kerül sor az útmutatóban. A lexikon általános közismereti lexikon lesz, amelyet a tudományosságra, tárgyszerűsége, információgazdagságra, tömör, de közérthető fogalmazásra törekvés jellemez. A 20. század utolsó két évtizedének tudományosságát, ismeretanyagát kell tartalmaznia, minden tekintetben korszerűnek kell lennie. A természettudományos és műszaki ismeretek mai hasznosságukkal és szerepükkel arányos teret kapnak benne. A társadalomtudományi ismeretek terén is figyelembe veszi az utóbbi évtizedekben e téren bekövetkezett átrendeződéseket és hangsúlyeltolódásokat.

A lexikon a magyar olvasóközönségre tekintettel kiemelten foglalkozik mindazokkal az ismeretekkel, amelyeknek kapcsolatuk van a magyarsághoz, Magyarországhoz. *Magyar központú* tehát abban az értelemben, hogy hangsúlyozottan tárgyalja mindazt az ismeretet, amelynek köze van az országhoz, népéhez, kultúrájához és tudományos életéhez stb. De magyar központú abban a tekintetben is, hogy ugyancsak hangsúlyozottan foglalkozik szomszédaink, történelmi partnereink történelmével, kultúrájával, tudományos eredményeivel stb.

Magától értetődik, hogy a lexikonnak mindezek mellett tartalmaznia kell mindazt, ami az emberiség közös kincse, mindazt az ismeretanyagot, ami nélkül egy korszerű, magas szakmai színvonalon álló lexikon a 20. század végén nem lehet meg. Ez azt is jelenti, hogy az európai eredetű és gyökerű humán műveltség ismeretei mellett szem előtt kell tartania más földrészek népeit és országait, mégpedig abban a mértékben, amint az egész emberiség kultúrájában, a mai világgazdaságban és világpolitikában szerepet játszanak. Egyúttal legalább az alapvető ismereteket közölnie kell az

emberiség egészéről, minden ismert etnikumról, népről, az újonnan önállóvá vált országokról is. A lexikon egyidejűleg előtérbe kívánja állítani az új ágazatokkal, irányzatokkal, tudományos és egyéb eredményekkel kapcsolatos információkat, természetesen a tudományosság szigorú követelményeit figyelembe véve.

A lexikon – a szerkesztőbizottság állásfoglalása szerint – a *művelt olvasóközönség* tájékoztatását szolgálja. Cikkeinek közérthetőnek, világosnak, szabatosnak, tömörnek, nyelvezetének magyarosnak kell lennie.

A lexikon szerkesztése során szembe kell nézni mindazokkal a problémákkal, amelyek az új tudományos eredmények közlésével függenek össze. A lexikonnak tehát nyitottnak kell lennie a legújabb kutatási területek és tudományos eredmények befogadására, azok egyértelmű elismerése előtt is, de mindenkor figyelemzettel erre a körülményre. A tudomány vitatott kérdéseiben a lexikon az álláspontok korrekt ismertetésére szorítkozik, közli az egységes álláspont hiányát, ill. utal arra, hogy hipotézisről van szó.

A közvetlen értékelést, a jelzőkkel történő minősítést a szerkesztőbizottság kerülni kívánja. Az *értéktételeknek* elsősorban a korrekt tényközlés révén kell érvényre jutniuk. Az értékrendben elfoglalt hely a cikk adatméltségéből következik, az egyes életpályáké az események bemutatásából. Ahol mégis elkerülhetetlen a direkt értékelés (pl. írói, művészi teljesítményeknél), ennek ott is tárgyyszerű alapokon kell történnie.

Belső arányok

A szerkesztőbizottság gondos előkészítő munka után kialakította a lexikon *belső arányait*, vagyis meghatározta az egyes tudományterületek részesedését az egész terjedelemből. Itt előzetes felmérésekre támaszkodhatott, ezek az egyes nagy, nemzetközileg is elismert lexikonok belső arányait térképezték fel és hasonlították össze. Egyidejűleg azonban figyelemmel kellett lennie azokra a változásokra, amelyek az elmúlt évtizedekben következtek be (a lexikonkészítés időigényességéből adódik, hogy a legújabb lexikon is legalább 2–3 évtizeddel ezelőtti helyzetet tükröz!) az egyes tudományterületek között és azokon belül, valamint a következő egy-másfél évtized várható eltolásaira is.

Tekintettel arra, hogy a címszóállományt az

Akadémiai Kiadó Lexikon Szerkesztőisége számítógépen tárolja és kezeli, lehetőség van arra, hogy a címszóállomány egészét szakterületenként logikai struktúrában, valamint betűrendben is áttekinthessük. Ez lehetővé teszi a lexikon belső arányainak utólagos módosítását. Elméletileg tehát nincs akadálya annak, hogy egyszerre figyelembe lehessen venni a nemzetközileg kívánatosnak tartott arányokat, valamint az egyes tudományok között bekövetkező és az egyes tudományokon belül végbemenő ágazati módosulásokat. Így lehetséges biztosítani azt, hogy ezen a területen ne egyéni-szakmai szempontok érvényesüljenek, hanem a döntés az összes tudományterület figyelembevételével, összehangoltan történjen. A lexikon címszóanyagának megírása csak akkor kezdődhet, amikor a végleges címszójegyzék már kialakult.

A lexikon, a terjedelmi lehetőségeket, valamint az igényeket figyelembe véve, adott terjedelmen belül kénytelen a rövid, tömören megfogalmazott szócikkeket előtérbe helyezni. Az átlagos terjedelem – számítások szerint – 400–500 *n* lehet. Egy szerzői ív tehát 80–100 címszó megfogalmazására ad lehetőséget. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség és lehetőség összefoglaló cikkek közlésére. Ezeket nem feltétlenül a nagy terjedelem jellemzi, sokkal inkább az, hogy az ismereteket természetes egységekben tárgyalják. Az összefoglaló, vagy másképpen közelítve az enciklopédikus szócikkeket a szakszerkesztők előterjesztése alapján a szerkesztőbizottság jelöl ki. Ilyen jellegű szócikkeket kapnak az egyes tudományágak, művészeti ágak, stílusok, az országok, az egyes népek és az egyes nyelvcsaládok stb. Az ilyen enciklopédikus szócikkekben előforduló nevek, fogalmak, eljárások közül azokat, amelyeket nem tárgyal önálló szócikk (vagy amelyekre utalás nem hívja fel a figyelmet), az indexkötet tartalmazza majd.

A szerkesztőbizottság által elfogadott (általános) útmutató foglalkozik a *címszóval* is. A címszó lehetőleg rövid, egyes számban álló, ismert magyar elnevezés, fogalom vagy név alak. Idegen szó csak akkor alkalmazható címszóként, ha nincs magyar megfelelője, vagy az idegen szó egyértelműen elterjedtebb. A külföldi földrajzi neveket hagyományos, magyar formában használjuk, ha van ilyen. A történelmi Magyarország helyneveit a korabeli és a ma élő forma szerint soroljuk be. Utalásként szerepel a jelenlegi hivatalos név.

Az idegen eredetű szavak származását jelöl-

jük, jelentését azonban csak abban az esetben adja meg a lexikon, ha az a cikk megértéséhez szükséges vagy többletinformációt tartalmaz. Az idegen nevek és szavak kiejtését akkor közli a lexikon, ha az átlagos műveltségű olvasó számára ismeretlen vagy nem értelmezhető.

Az általános útmutató keretében a szerkesztőbizottság meghatározta a *szócikkek* tartalmának, felépítésének, tartozékainak fontosabb mutatóit is. Itt elsősorban a minden szakterület összes cikktípusaira vonatkozó közös előírások fogalmazódtak meg. Az egyes szakterületek és azok különféle cikktípusai speciális problematikáját a lexikonszerkesztőség a tényleges szükségletek szerint állítja össze. Ugyanakkor a szerkesztőbizottság úgy döntött, hogy minden tudományterületre vonatkozóan mintacikkeket írat meg szakemberekkel, s azokat megvitatja. A vita alapján véglegesedett minta-szövegeket az egyes tudományterületek szerkesztői és szerzői kézhez kapják, hogy az általános útmutatókon kívül konkrét minta is rendelkezésükre álljon a szakcikkek megfogalmazásához. A szerzők segítségére szolgálnak a cikk-sémák is, amelyeket ugyancsak kézhez kapnak.

Az általános útmutató természetesen részletesen sorra veszi a szócikk tartalmát és felépítését, a személyi cikkeket, amelyeknek sematikus vázát is rögzíti, hiszen azok felépítése szakterülettől független, érvényessége az összes lexikoncikk jelentős részére kiterjed. Ennek során foglalkozik az útmutató a címszó tartozékaival, a definícióval, az életrajznak az érintett személy munkásságára vonatkozó részével, a primer és a szekunder bibliográfia felépítésének egyes problémáival. Érinti pl. az útmutató a külföldi alkotók műveinek bibliográfiáját, a munkák eredeti és magyar címei (cím-változatai) közlésének rendjét, de olyan kérdéseket is, hogy az egyes cikktípusokban mely művek említéséről s milyen módon lehet szó.

Rendkívüli nehézségeket támaszt az *átírás* kérdése, amelyet az általános útmutatónak is érintenie kellett. A szerkesztőbizottság vita után végül úgy döntött, hogy a nem latin betűs írásrendszert használó nyelvek szavainak, neveinek átírásánál az érvényes akadémiai előírásokat kell követni. Ez a szláv cirill, a görög betűs szavak átírását és a keleti nevek magyar átírását szabályozza. Az átírásnál azonban a magyar nyelvben elterjedt alakokat (pl. Peking) előnyben kell részesíteni, hiszen a lexikon használója csak abban az esetben találja

meg a keresett földrajzi vagy személynevet, ha erre tekintettel vagyunk.

A *besorolás rendjét* illetően a szerkesztőbizottság a latin ábécét fogadta el, kiegészítve a magyar ö és ü betűkkel. A kettős betűk alkotó elemeit külön-külön soroljuk (tehát pl. ny az n-en belül az y-nál). A nem latin betűket vagy számokat, szimbólumokat stb. latin betűként vagy latin betűkből álló szóként jeleníti meg a lexikon. A számjeggyel kezdődő vagy közbevetett római számot tartalmazó kémiai címszavak besorolását külön szabály rögzíti. Az uralkodói sorszámok számértékükön érvényesülnek.

Felhívás vitára: ki kerüljön be az élő személyek közül?

A szerkesztőbizottság foglalkozott a lexikonba felveendő *élő személyek* kérdésével is. Tekintettel arra, hogy – különösen a magyar személyiségeket illetően – rendkívül nehéz az egyes tudományterületeken, a kultúra, a politika szférájában, az élet legkülönbözőbb aspektusaiban egymással összehasonlítható mérce kijelölése, a szerkesztőbizottság igyekezett objektív kritériumok alapján meghatározott állásfoglalást hozni. Ugyanakkor azzal is számolunk, hogy elkerülhetetlenül fel kell venni a lexikonba olyan személyiségeket is, akik bármilyen kritériumrendszeren kívül maradnak.

Figyelembe véve a probléma bonyolultságát, úgy véljük, hasznos lehet *vitát* indítani a szerkesztőbizottság állásfoglalásáról a Magyar Tudomány hasábjain. Az alábbiakban közöljük tehát a szerkesztőbizottság állásfoglalásának lényegét, s kérjük mindazokat, akiknek mondanivalójuk van ezzel kapcsolatban, küldjék be véleményüket a Magyar Tudomány szerkesztőségébe.

A Magyar Nagylexikon szerkesztőbizottsága 1988. december 19-i ülésének állásfoglalása a lexikonba felveendő élő személyekkel kapcsolatban: A szerkesztőbizottság álláspontja szerint szigorú kritériumrendszert kell felállítani s az így kialakított jegyzéket lehet mintegy 10% erejéig olyan élő személyekkel megnövelni, akik lényegében hasonló jelentőségűek, mint a kritériumrendszerben szereplő személyek.

A kritériumokat minden területen magasán, de nagyjából egyformán kell kialakítani. Tehát: *a) a tudományban* a Nobel-díjasok, hasonló elismerések tulajdonosai, az MTA tiszteleti

tagjai, szakterületük világszerte elismert képviselői. A magyarok közül az MTA rendes és levelező tagjai (a külföldön működő magyarok közül az MTA tiszteleti tagjai), a Kossuth-díj és Állami Díj tulajdonosai; *b*) az *irodalomban és a művészetekben* a Kossuth-díjasok, állami díjasok, külföldi és hazai kiemelkedő díjak tulajdonosai, minden területen tehát a legnagyobb elismerést jelentő díjak kitüntetettjei (Oscar-díj stb.), az irodalmi Nobel-díj kitüntetettjei, a nemzetközi zenei versenyek győztesei (beleértve a Magyarországon rendezett nemzetközi zenei versenyeket is), valamint a „Kiváló művész” cím tulajdonosai; *c*) a *sportolók* közül az olimpiai aranyérmesek, a világbajnokok; *d*) az *élő politikusok* közül a miniszterelnökök, valamint az egyes országok nagyszabású politikusi, akik meghatároztak egy korábbi korszakot vagy fémjeleznek egy jelentős politikai irányzatot; *e*) a Magyarországon működő egyes egyházak vezetői, püspökei szerepelnek. *f*) Minden kategória külföldi személyiségei közül csak azok vehetők fel a lexikonba, akik a nemzetközileg ismert lexikonokban szerepelnek.

A külföldön élő magyarok közül minden kategóriában csak a valóban nemzetközi szintű kiválóságok vehetők fel.

A szerkesztőbizottság és a kiadó elképzelése szerint a Magyar Nagylexikon munkálatai a következő menetrend szerint alakulnak: 1989 szeptemberére létrejön a végleges címszójegyzék. Ezek után kezdődhet meg az első két kötet címszavainak megíratása. A kéziratoknak 1990 végére kell elkészülniük. Ha ez megvalósul, úgy az első két kötet 1993-ban *napvilágot láthat*. A továbbiakban évente két kötetet jelentünk meg. Körülbelül 2000-re tervezzük tehát a lexikon 16 kötetének a megjelentetését, mintegy egy évvel később láthat napvilágot a pótkötet és az indexkötet.

A számítástechnika sokoldalú igénybevétele lehetővé teszi azt, hogy a lexikon szövegét folyamatosan karbantarthassa a kiadó, kiegészítthesse a tudomány legújabb eredményeivel, változtatásokat eszközölhessen a szövegben, s ezeknek követelményeit egyidejűleg végigfuttassa mindenütt, ahol ez szükséges, beleértve az index kötetet is. Így megteremtődnek az alapok ahhoz, hogy a lexikonból két-három évtizedenként korszerűsített, átdolgozott kiadások láthassanak napvilágot.

Gunst Péter

A Magyar Tudomány 1989. évi 7–8. számából

Lapozgató

Kiemelkedően érdekes és tanulságos cikket közölt *Kónya Sándornak*, az MTA hivatalvezetőjének tollából a *Magyar Tudomány* 1989/6. száma, „Az akadémiai tagság összetételének változásai 1945–1949” címmel. A látzólag szigorúan szakmai, akadémiai, illetve tudománytörténeti tanulmány felvilágosítja az olvasókat arról, kiket választott meg 1945. május harmincadikán az „összes-ülés” akadémikusnak. Az új nevek fontos segítséget jelenthetnek a könyvtárak állománygyarapítóinak. Legtöbbjük ugyanis olyan személyiség, akiket később kiebudáltak a tudomány világából, nem sokáig örülhettek akadémiai címüknek, rangjuknak. Sok, igen sok olyan is akad közöttük, akiknek nevével a könyvtáros később mint kivonandó, selejtítendő, káros, illetve elavult művek szerzőivel találkozhatott. A cikk a továbbiakban a fordulat évéig még számos „fordulató” regisztrál, újabb és újabb neveket so-

rol fel, kiét azért, mert kiesett a kegyekből, kiét azért, mert belekerült.

A tanulság egyértelmű: a hagyományos és oly jogosnak tűnő állománygyarapítási szempontot – ki tekinthető és tekintendő vezető tudósnak – érdemes történetileg újragondolni. Több szempontból is: egyrészt nem érdemes igazán komolyan foglalkozni az akadémiai almanach névsoraival, mérlegelni, hogy ki kandidátus, ki nagydoktor, ki akadémikus stb., hanem abból kell kiindulni, hogy kire hivatkoznak, kinek a művei szerepelnek a bibliográfiákban. Másrészt érdemes azt is megfontolni, hogy „leirt” tudósok, hivatkozásra – politikai okokból – érdemtelennek tekintett alkotók műveire is figyelni kell (be kell őket szerezni), különben a könyvtár ritka kincsektől, később beszerezhetetlen művektől fosztja meg magát – és olvasóit.

Könyvtár a végeken

Csenger a szatmár-beregi síkságon, Magyarország észak-keleti csücskében található. A vidék hazánkban folyóvizekben egyik leggazdagabb területe; meghatározó folyója a Szamos. Olyan része ez az országnak, melyen valamikor nagy kiterjedésű mocsaras, rossz lefolyású területek voltak. A folyót keresztező útvonalak, a jó átkelőhelyek – a rossz talajviszonyok ellenére – lehetőséget kínáltak települések kialakítására. A régészeti ásatások honfoglaláskor előtti lakott területek létét bizonyítják, s 1429-ben az oklevelek már mezővárosként említik Csengert. (A település neve – a Szatmár névhez hasonlóan – személynévi eredetű, a Csenge „r” kicsinyítő képzős alakja.)

A múlt...

A stratégiai szempontból mindig is jelentős terület lendületes fejlődését az itt korán letelepedő, s a környéket birtokló Csaholyi családnak köszönhető. Az élénk kereskedelmet folytató lakosság a reformáció korában az ország szellemi életének egyik központjává tette a települést, ahol a kálvini irányzatot követő új egyházszervezetben számos zsinatot is tartottak. (Legfontosabb volt ezek közül az 1576-os, amelyet maga *Méliusz Juhász Péter* vezetett, s a zsinat megbízásából szerkesztett elveit Csengeri Hitvallásnak nevezi a szakirodalom.) Első iskoláját 1562-ben létesítették, *Hosvai Péter* volt a rektor. A leányiskolában 1777-ben, a zsidó felekezeti iskolában 1898-ban, a reformátusoknál 1912-ben indult újabb iskola. Egy 1893-ban átadott vasszerkezetű híd, és az 1904-ben megépített vasútvonal révén Csenger bekapcsolódott az ország vérkeringésébe.

Az évezredek fejlődésnek egy tollvonással tragikus véget vetett az első világháborút lezáró területrendezés, amelynek során Csengert

elvágták természeti és történelmi központjától, Szatmárnémetitől. Elvágták a járás egy részétől, és így gazdasága, kultúrája, életfeltételei féloldalasak lettek, közlekedési szempontból pedig végállomás lett köz- és vasúton egyaránt. (A 280 kilométeres Nyíregyháza–Budapest távolságot gyorsvonattal három és fél óra alatt tehetjük meg. A Nyíregyházától 90 kilométerre lévő Csengert legkedvezőbb esetben két és fél, átlagosan 3–4 óra alatt érhetjük el vasúton.) A hatvanas évek végén bekövetkezett közigazgatási rendezés során Csenger megszűnt mint járási székhely, a központ Mátészalka lett. A nagyarányú elvándorlás következtében megkezdődött a település fokozatos leépülése.

... és a jelen

Csenger 1989. január 1-jén kapott városi rangot egy rossz településfejlesztési politika, a városiasodási kampány elhamarkodott lépéseként. A település ugyanis nem érett a városi címre. Bár a viszonylag kis létszámú – alig több mint 5000 fős – lakosság még nem lenne akadálya a városi rang elnyerésének, de az ipar hiánya, a kevés munkalehetőség, az infrastruktúra alacsony foka nem biztosítja a városi életmódot. (Most épül a szennyvízcsatorna és a gázvezeték.)

A munkaképes lakosság jelentős hányada ingázik a főváros és lakóhelye között. Azok maradtak csak otthon, akik a tsz, az oktatás, a szolgáltatás, a kereskedelem, illetve az állami igazgatás szűkös lehetőségei közepette el tudtak helyezkedni. (A cipőgyárban dolgozó csaknem négyszáz ember – elsősorban nők – a felszámolástól retteg. A most próbaüzemelés alatt álló gyümölcsfeldolgozó egyelőre alig száz főt tud csak foglalkoztatni.) Így a megyeszékhelytől 90 kilométer távolságra lévő új vá-

rosban az először odalátogató a városi hangulatnak nyomát sem igen találja. Mint ahogy elsődleges célunk, a könyvtár fellelése sem volt egyszerű.

Városi (?) könyvtár

Az álmos főtérbe torkolló utca jellegtelen épülete a művelődési központ, amelynek „művészbejáróján” át lehet elérni a könyvtárat. Az útról ugyan nem tudható, hogy hova vezet, mert egyelőre várnak az új rangnak megfelelő tábla elkészítésével, de azért megtalálható a könyvtár, mely a század első felében, teljesen más célra készült épületben kapott helyet 1961-ben, száz négyzetméteren. Ez az alapterület hamarosan kicsinek bizonyult az akkor még községi, de öt letétet is gondozó könyvtár számára. A letétek az egykori társközségekben működnek, amelyek ma 90–900 fős városrészek, úgymint: Csengersima – 807, Csengerújfalú – 907, Komlódújfalú – 96, Szamosangyalos – 608, Szamosbecs – 429, Szamostatárfalva – 414 fő.

A beköltözés után hat évvel a könyvtár alapterületét 182 négyzetméterre bővítették. Az eredetileg nem könyvtári célokra készült épület a 31 ezer kötetes állomány elhelyezésére megközelítően sem optimális. Rosszabbá teszi a helyzetet, hogy az újonnan berakott széntüzelésű cserépkályhák sem üzemelnek tökéletesen. Így a fűtési időszakban az olvasóteremtől – ami egyben a feldolgozó munka színtere is – vagy a hideg, vagy a füst tartja távol az odakivánczó olvasót, a könyvtárosokat pedig az alig 15 négyzetméteres ifjúsági kölcsönzőbe szorítja. Így az olvasóterem, ahol a kézi- és segédkönyvtár, valamint a friss lapok is található, csak „idényjelleggel” hasznosítható.

A könyvtárba belépő olvasó a kölcsönzőtérben találja magát, miután elhaladt egy porosodó tárló – amely, mint kiderült, az újdonságok bemutatására szolgál – és a katalógus mellett, bár ez utóbbinak a kölcsönzőtérben való elhelyezése teljesen felesleges, mert a könyvtáros segítsége nélkül az olvasó nemigen tudja használni. Magának a könyvtárosnak sincs nagy segítségére, mert a csak homályosan körvonalazható katalógustípusok építését 1981 előtt többnyire elhanyagolták. A tervek szerint lesz raktári, leíró és sorozati katalógus; de mikor, ha az új gyarapodás céduláit nem építik be folyamatosan a régi katalógusba, hanem külön gyűjtik? Ki a felelős ezért a lemaradásért?

Vagy azért, hogy a városivá válást megelőzően hiányzott a kellő segítség? Ki fog szakmai segítséget adni, ki fog ösztönözni a megyei könyvtár jelenlegi funkcióinak visszafejlesztése után? Mi lesz végül is a katalógusokkal? Egyetlen járható út kínálkozik: az állomány számítógépes nyilvántartása. Első hallásra talán meghökkenítő az ötlet, de a szakmabeliek tudják, hogy ilyen lemaradás manuális munkával behozhatatlan. Meghökkenítő lehet a javaslat még azért is, mivel a könyvtár egyetlen technikai felszerelése egy hifitorony, amelyhez négy lehallgatófej csatlakozik. (Ha levelet kell írni, akkor a tanácson kell szívésséget kérni, mert a könyvtár egy írógépet sem érdemel.) Igaz, ez az egyetlen technikai eszköz is csak „hozott anyag” esetén hasznosítható, mert a könyvtár könyveken és időszaki kiadványokon kívül semmilyen más típusú dokumentumot nem gyűjt.

Az állomány

Az állománygyarapításra fordítható összeg – 74 ezer forint – évek óta nem változik. Ez az összeg a könyvárak rohamos növekedése mellett egyáltalán nem teszi lehetővé, hogy a 211/1984-es útmutatóban előírt 2500–3000 kötetes évi gyarapodást elérjék. A letéti könyvtárak miatt a példányszámokat sem csökkenthetik hat alá az alpművekből, s ez sok esetben más művek beszerzésének rovására megy. A 25 ezer forintos keret, amely az időszaki kiadványokra fordítható, 49-féle (!) lap előfizetését tette lehetővé 1989-ben, a következő évben, talán már ennyire sem futja, főleg nem idegen nyelvűekre. Mikor lesz lehetősége ennek a könyvtárnak a 150–200-féle magyar, a 80–100-féle idegen nyelvű lap beszerzésére, amit szintén az útmutató irányoz elő? Mennyiben irreálisak ezek a számok, s mennyiben felelősek a fenntartók ezért a lemaradásért? Csupán anyagi nehézségek húzódnak a háttérben?

A könyvtári szolgáltatásokat tehát ilyen állományra kell alapozni. Az a 480 csengeri lakos – főleg iskolások és nyugdíjasok –, akik tagjai a könyvtárnak, heti 42 órában csak kölcsönözni tudnak, jó esetben helyben olvasgatni, vagy hozott anyagot hallgatni, másoltatni. Ez jut nekik az évi 10, illetve 20 forintos tagsági díjért. Esetleg évente 2–3 alkalommal van lehetőség író–olvasó találkozára. Sajnos éppen a legnépszerűbb vendégeket nem tudjuk meghívni. A tiszteletdíj magas, s egy alkalomért

sokan el sem utaznak nagyobb helyekre sem, nem még ide, a végekre.

A könyvtár időnként könyvtárhasználati és más könyvtári óráknak is helyet ad. Adna többször is, de a hely szelleme nem vonzza, s nem is vonzhatja a kis olvasókat. (Marad még számukra a viszonylag jól felszerelt iskolai, s a nagyobbaknak a gimnáziumi könyvtár.)

Hol van a segítség?

Hol van hát a városban az a szellemi műhely, amely bárkinek rendelkezésére állhatna? (A tanács anyagi támogatásával készült *Csengeri kalendárium* – 1989 című „kisokos” a könyvtár eddigi egyetlen kiadványa. Jó lenne, ha a könyvtár gazdája tudna maradni a hasznos kötetnek, s szerkesztőit, közreműködőit összefogva, más tevékenységekre is irányítva, valóban szellemi műhellyé válhatna.) Hol vannak a feltételei az általános információs központnak, amelyet jól szervezett, sokoldalúan feltárt dokumentumállományra lehet csak alapozni? Hol vannak az alkotó „kezek”, amelyek városi vá tennék ezt a könyvtárat? Ismeri-e vajon minden illetékes a 211/1984-es útmutató ajánlásait? Amíg ezt minden érintett nem ismeri meg, addig a csengeri könyvtár a „C” típusú

könyvtárakkal szemben támasztott követelményeknek sem tud eleget tenni.

A hivatal, az „alsó fokú oktatási intézmények” közé sorolja a könyvtárat, így az óvodával, általános iskolával került egy kategóriába, a művelődési házzal együtt. A legnagyobb gondot – a sértő besoroláson túl – az jelenti, hogy ezen intézményeknek egyetlen jármű áll rendelkezésükre. Így csak a társtelepülésekre ételt, onnan vissza annak maradékát szállító autó vehető igénybe a letéti állomány cseréjére. Az alkalmazkodás, az ésszerű időkihasználás nehezen oldható meg.

Személyi feltételek

Nem rózsás a csengeri könyvtárosok helyzete, akik a más megyékben szervezett tapasztalatcseréken csak szebbet, jobbat és többet látnak. Nem nagyobb állományt, nem nagyobb otthont az állománynak, lehet, nem is jobb személyi feltételeket, csak valami mást.

Két főállású és egy tiszteletdíjas részfoglalkozású könyvtárosnak kellene megbirkóznia az egyre lehetlenebb helyzettel. (A letéti könyvtárakat mindenhol tiszteletdíjas könyvtárosok kezelik, átlagosan heti hat órában, két nyitvatartási nappal, amelyek közül az egyik hétvégi kell hogy legyen. Valamennyien – köztük *Balogh Elemér* 27 éve – lelkes munkával igyekeznek olvasókat szerezni és megtartani 800–1000 kötetes könyvtáraik számára.) A könyvtár jelenlegi vezetője 1980-ban végzett a debreceni főiskolán, könyvtár-népművelés szakon. A végzést követően népművelőként dolgozott több területen. Jelenlegi munkakörében 1985 óta dolgozik, korábbi szakmai gyakorlat nélkül. A másik főfoglalkozású dolgozó – hibás káderpolitika eredményeként korábban a könyvtár vezetője – 1981-ben végezte el a megyei könyvtár által szervezett középfokú könyvtárkezelői tanfolyamot. A tiszteletdíjas alkalmazott szintén középfokú végzettséggel rendelkezik.

A végzés óta csend. A szakma csak a sajtón, esetleg a megyei könyvtárvezetői értekezleteken keresztül jut el egy évtizede ebbe a könyvtárba. Ők vajon nem tehetnének többet a könyvtárért s a városért?

Az intézményt jelző tábla valóban hiányzik, de a „városi” jelző talán még nem.

Vraukóné Lukács Ilona

Hol van Európa határa?

Eredeti műalkotások a könyvtárakban a Lajtán innen és túl

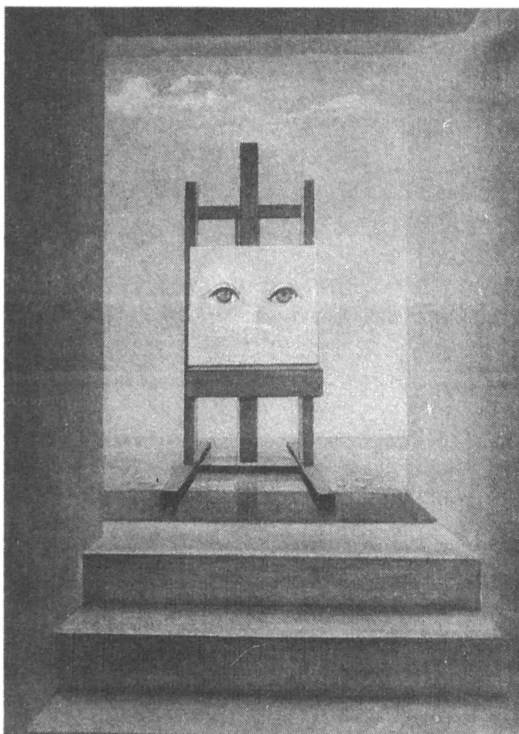
Viták dúlnak „Helyünk Európában” címmel: Kelet-Közép- vagy Közép-Kelet-Európában van-e Magyarország? De hiába állapodnánk meg akár az egyik, akár a másik helymeghatározásban, az „igazi” Európa mintha nem ismerné ezeket a nyakatekert fogalmakat – elég kinyitni a könyvtári folyóiratokat, hogy megtudjuk, hol a helyünk Európában.

Bennünket ugyan nem kérdeztek meg, hova is akarnánk tartozni, de enélkül is kiderül. Föl-szedjük az aknákat, lebontjuk a drótakadályt az osztrák–magyar határon. És ha már nincs ott a szögesdrót, akkor hol lesz Magyarország? Közép-Európában?

Akkor értettem meg, hova tartozunk „geopolitikailag”, amikor először olvastam az *Art Library Journal*ben egy szolgáltatásról, az eredeti műalkotások kölcsönzéséről. Néhány országban ez több évtizede szervezeten folyik. Mi a legnagyobb szegénységben, a legszörnyűbb elnyomás alatt sínylődtünk, amikor 1955-ben Hollandiában egy művészcsoport megszervezte a műalkotások kölcsönzését. Nálunk éppen szétzilálták az első reformkísérleteket, és kulturpolitikai eszközökkel „irányították” a művészeteket, amikor 1970-ben a holland kormány már támogatta a kölcsönzéssel is foglalkozó artotékákat.

Nálunk nemhogy műalkotások kölcsönzése nem folyik, de a kulturpolitikának hála, még a hivatásos múzeumok sem tudják gyűjteményeiket a kívánatos mértékben gyarapítani. Az állami megrendelések száma ugyanis egyre csökken, a „szocialista” állam sem a mecénás, sem a menedzser szerepét nem vállalja fel a művészetek támogatására. Az utóbbi években alakult néhány kis magángaléria, de a gondterhelt társadalom részvétlensége miatt ezek hatóköre csak belterjes maradhat. A művészeteket aktívan „fogyasztó” szűk réteg vásárlóere-

jét pedig nagyrészt elszívják az egyre dráguló opera-, koncert- és színházbérletek, illetve az egyetlen dinamikusan fejlődő terület, a bibliofil könyvkiadás. Sajnos, a hazai könyvészeti remekművek is csak kevés tulajdonos örömét szolgálják: a havi átlagbér feléért-harmadáért megvásárolható albumok után hiába sóvárog a tanár vagy a gyógyszerész. Milyen lehetőségük marad a képzőművészetekkel való közvetlen találkozásra? Nagyobb városokban múzeumok, egy-két galéria, Budapesten számos kiállítóterem, de a kisebb helységekből, ahol még

önálló helyiség sincs e célra, gyakran a közművelődési könyvtár az egyetlen intézmény, amely kiállításokat szervez a közönség és a képzőművészek találkoztatására.

A könyvtárak által szervezett kiállításokról kívánt országos helyzetképet kapni az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja 1987-ben. Szervezett kérdőíves felmérés során 69 közművelődési könyvtár számolt be többé-kevésbé rendszeres kiállítási tevékenységéről. Ez azért is figyelemre méltó, mert közülük mindössze 11-nek van önálló kiállítási helyisége. A többi a könyvtár vagy az épület előcsarnokában vagy külső helyszínen szervez kiállításokat, és olyan is akad, amely csak a könyvtár belső tereit tudja e célra használni. Természetesen ez utóbbi csak kényszermegoldás: az olvasóteremben látott műalkotások hatására az olvasó ugyan összetett élményben részesülhet, de ugyanakkor elveszik tőle a szabad választás lehetőségét: akar-e ő egyáltalán „képzőművészeti élményben részesülni”? Ebből adódik az is, hogy az önálló kiállítótérrel nem rendelkező könyvtárak többsége főleg a könyvtári terekbe és a könyvtári hangulatba „simuló” kiállításokat rendez: könyvillusztrációkból, ex librisekből és hasonló alkalmazott grafikai művekből. A kisebb településeken egyre gyakrabban láthatók a hagyományörzést és értékmentést is szolgáló népművészeti kiállítások, amelyeken textiliákat, fafaragásokat, ősi mesterségeket mutatnak be. Egyelőre kevés a helytörténeti tárgyú kiállítás, de ezeknek a száma az önszerveződő közösségek megerősödésével remélhetőleg gyarapodni fog. Nagyon kevés az iparművészeti alkotásokat felvonultató kiállítás, a szobrászat pedig jóformán teljesen hiányzik a kínálatból.

Az országos felmérés megállapítása szerint – amelyről az értékelést *Lencső László* tollából (*Könyvtáros* 1988/5. sz.) olvashattuk – a könyvtári kiállítások többsége spontán módon szerveződik, igen kevés helyen érzékelhető át gondolt koncepció ezek rendezésében. Az ellenpélda a Szentesi Városi Könyvtár lehetne, ahol a kollégák nem csak megfogalmazták, de szívós és kitartó munkával meg is valósítják színvonalas elképzeléseiket. Az ő véleményük szerint a vizuális-művészeti nevelés kettős célkitűzését tölti be a könyvtár, amikor igényes, izlésnevelő hatású teret ad a kiállítások környezetével, amelyen belül érvényesülhet a kiállítások célja: a látványon keresztül nevelnek gondolkodásra, nyújtanak esztétikai élményt,

közvetítenek történeti értékeket. Arra törek-szenek, hogy minél több ember életében folyamatosan jelen legyenek a képzőművészeti alkotások. Témaválasztásukban előnyben részesítik a „rejtett kincsek” bemutatását, a kis teret, de nagy nyilvánosságot igénylő magán- és közgyűjtemények megismertetését. A rendezésben követett elveik: legyen a kiállítás látványos, a megformálás igényes, a plakát izgalmas, a feliratozás gondos, a színek és a formák együttes kezelése tudatos.

Az országos felmérés végezetül a vándorkiállításokkal foglalkozik. Sajnos, alig van példa arra, hogy egy-egy jól sikerült bemutatót több helyszínen is megrendeznének, holott kívánatos lenne, hogy ezáltal mind a befektetett munka, mind a kiállítás információtartalma jobban érvényesüljön. A Széchényi Könyvtár módszertani központja alkalmas lenne arra, hogy a rendszeresen kiállító tevékenységet végző könyvtárakról nyilvántartást vezessen és összehangolja a másutt is bemutatható rendezvények cseréjét.

Kiállítások gyermekeknek

Nem esett szó a beszámolóban a gyermekeknek szóló kiállításokról, pedig nem kell külön hangsúlyozni, milyen óriási jelentősége van az esztétikai nevelésben a műalkotások mind korábbi megismerésének.

Magyarországon a „kétkeresős” családmó-dell az általános, ezért a 3–6 éves gyermekek több mint 90 százaléka óvodába jár. Általános vélemény szerint az óvodák túlnyomó többségében a kisgyerekek igen magas színvonalú, komplex képzésben részesülnek. Az óvodai nevelőprogram a vizuális fantázia, a verbális készség vagy a manuális adottságok kibontásától a zenei képesség Kodály-módszerű fejlesztéséig igen sokrétű. (Hogy aztán az általános iskolába kerülve miért törik meg ez az ív, az már nem ennek a cikknek a témája.)

Óvodás korban ugyan még nem jellemző a könyvtárba járás, de már ezeket a gyerekeket is oda lehetne szoktatni egy-egy jó kiállítás segítségével. Az absztrakciós képességek fokozatos kialakulásával, az írásjelek elsajátításával egyidőben az európai kultúrák túlságosan is megterhelik a gyermek tudatát az írás-olvasás kódrendszerével, és a kívánatosnál sokkal kevesebb teret hagynak akár a vizuális benyomásnak, akár a taktilis élmények érvényesülésének. A vizuális esztétikai élmény közvetíté-

sében a színeknek óriási szerepük van, bár újabban a távközlési és a nyomdatechnikai fejlődéssel egyre kevesebb gyereket ér információvesztés a fekete-fehér tévé vagy illusztrációk szemlélése során.

Gondolnunk kell tehát arra is, hogy a gyerekeknek szóló kiállításoknak nem csak mondanivalójukban kell különbözniük a felnőttektől. Mi már alkalmazkodtunk ahhoz a konvencióhoz, amelyet e társadalom a „kiállításlátogató” szerepében előír számunkra. Egy különös rítus szerint lassan, szinte taglejtések nélkül, lehetőleg puha talpú cipőben, előre megszabott útvonalon csoszogjuk végig a kiállítótermet, partnerünkkel legjobb esetben is csak fojtott hangon váltva néhány szót; mindkét kezünkkel a kiállítási katalógust tartjuk, minekutána az esernyőnkől és az aktatáskánktól már szerencsére megszabadítottak bennünket a ruhatárnál. Elég egy lépéssel közelebb hatolni a „mű”-höz, vagy egy hevesebb mozdulattal rámutatni egy részletre – máris ránk szól a felügyelő. Bennünket, felnőtteket már olyan sikeresen ráneveltek a múzeumlátogatásra, hogy még lelki komfortérzést, „beavatottságélményt” is okoz, ha a kiállítástervezők elképzelései szerinti sorrendben és az általuk megszabott nézőpontból ugyan, de résztvevői lehetünk egy-egy kulturális eseménynek.

Az mondjuk, a kiállítás a lehető legteljesebb információközvetítő médium, ahol a háromdimenziós tárgyak a maguk teljes valóságában, a kétdimenziós síkra való vetítés értékvesztése

nélkül láthatók. De ha a kiállítást mint információs rendszert tekintjük, a hagyományos típusú rendezéseknél alig érvényesül a rendszer egyik legfontosabb ismérve, a visszacsatolás. Vannak ma már olyan kiállítások, amelyek éppen a „résztvételt”, a kölcsönhatást, a taktilis élményt (vagyis a visszacsatolást) is biztosítják, de a többség ma még nem ilyen. (Valljuk be, hogy ez nem is lenne minden esetben célravezető. Hogy a Míló Vénuszról mi maradna, ha csak minden harmadik látogató érezne ellenállhatatlan vágyat megtapogatni nem létező, de mégis sugárzó mosolyát? Még rágondolni is rossz.) A Louvre klasszikus termeiben tehát marad a felnőttek rituáléja, de azt tudnunk kell, hogy a gyerekek számára ez a típusú kiállításlátogatás sokkal inkább okoz frusztrációt, mint pozitív élményt.

A gyerekek számára csak olyan kiállítást szabad rendezni, ahol nem fosztjuk meg a vizuális ingerek melletti taktilis élményektől, az eseményben játszott aktív résztvételtől sem. Ha tehát gyermekkönyveket vagy bábfigurákat mutatunk be, adjuk azokat a kezükbe, ha gyermekrajzokat vagy meseillusztrációkat, legyen ott számukra is eszköz és szabad felület saját „alkotásaik” elkészítéséhez; ha formatervezők műveivel ismertetjük meg őket, akkor vehesék birtokba a játékszert vagy a bútort stb. Egy dolgot viszont ne tegyünk: ne higgyük, hogy a műalkotásokkal való találkozás élményére csak nekünk, felnőtteknek van szükségünk!

Tószegi Zsuzsa

Új könyvtár épül Dömsdön

1988-ban nagy vállalkozásba kezdett a dömsödi nagyközségi közös tanács. A nyolcvanas évek elején a nagyközség művelődési házának állapota válságosra fordult. Az omladozó falak az egész épületet életveszélyessé tették. 1984-ben már csak a könyvtár állta a sarat. Végül 1984 szeptemberében megkezdődött a könyvtár átköltöztetése a község volt szociális otthonába (86 négyzetméter). Az új hely már az átköltözés pillanatában rendkívül szűkösnek bizonyult. Ez az örök könyvtári betegség az elkövetkező években egyre növekvő mértékben fenyegette a könyvtárat. Az akkor meglévő

húszezer kötetet égis éró polcokon helyeztük el. A gyarapítás szinte lehetetlenné vált: nem volt hová!

Felcsillant azonban egy szebb jövő ígérete. A régi művelődési ház összeomlásával mindenképp szükséges lett egy új művelődési és oktatási központ létrehozása. Ez a terv 1990-ben megvalósul. Óriási társadalmi erők mozgósításával, különböző intézmények támogatásával, a tervek sokaságából nem kis erőfeszítéssel kiválasztva a legmegfelelőbbet, 1988. november 5-én elkezdődtek a munkálatok az

egyedi tervezésű reprezentatív intézmény felépítésén.

Az épület tervezője *Horváth Lajos* Ybl-díjas építész, a budapesti Középületfenntartó Vállalat munkatársa, a kivitelező a Bács-Kiskun Megyei Építő- és Szerelőipari Vállalat kecskemeti egysége. Az új alapok ugyanarra a helyre kerültek, ahol az előző művelődési otthon állt, s az azt megelőző, 1921-ben alakult Gazdakör is volt.

Az intézmény több funkciójú oktatási és közművelődési központ lesz, az alábbi elrendezéssel: A földszinten kap helyet a nagyterem (100 fő befogadására alkalmas), a galériával (+ 100 fő), házasságkötő terem, amely kamarateremként is funkcionálhat. A könyvtár – 200 négyzetméter – szintén a földszinten lesz. Fekvése kedvező, elrendezése kitűnő, világítása részben természetes, részben mesterséges. Két helyiségből fog állni: a nagy olvasóteremből, amelyet polcok tagolnak övezetessé, valamint

raktárhelyiségből, amely eléggé tágas lesz.

Az olvasóterem déli oldalán négy háromszögű elkülönített kiszögellés áll majd a jegyzetelő olvasók rendelkezésére. Ezek felett a tetőcserepek helyett üveglapok lesznek, természetes fényben állnak majd az olvasóasztalok. Itt nyílik lehetőség egy kis zenei részleg kialakítására is. Az emeleti részen a tervek szerint nyolc tanterem lesz.

Az eredeti terv szerint 1989. december 14-ig a földszint átadásra került volna. Nos, a földszint tényleg el is készült határidőre, de a terv módosult, a második ütemben tervezett emeleti traktus egy része előbb készül el, s így 1990. március 1-jén nemcsak a földszintet fogják átadni, hanem az emelet jó részét is.

Az átadási ünnepség megnyitója lesz egy kétéhes rendezvénysorozatnak, amelyen a könyvtár helytörténeti kiállítással és vetélkedővel kíván részt venni.

Szabó Andrea

Gyermekkönyvtár és űrhajózás

Sok szempontból lehet értelmezni *Renoir* híres mondását: „Az a fontos, hogy a fiatalok a maguk erejéből tanuljanak meg látni.” Számomra mindig nyilvánvaló volt, hogy ez nemcsak a művészi látásmód kialakítására vonatkozik, értelmezhető más szakterületekkel kapcsolatban is. Napjainkban a természettudományos ismeretek az alapismeretek sorába tartoznak – a korszerű műveltség egyik alappilléret képezik. Ennek a területnek egyik nagyon fontos témaköre a csillagászat: a legfontosabb összefüggések átlátása, az ismeret alkalmazni tudása napjainkban már követelmény. Ez a témakör szerencsés módon találkozik a gyerekek érdeklődésével. Könyvtári vonatkozásban ennek a témának mindenképpen kiemelt szerepet kellene kapnia, hiszen a lehetőség magát kínálja: a tizenéves korosztály élénken érdeklődik a csillagászat, az űrkutatás-űrhajózás kérdései és a tudományos-fantasztikus irodalom iránt. Ezt az érdeklődést okosan felhasználva, ügyesen irányítva fontos, jelentős munkát végezhetnének a gyermekkönyvtárosok.

Michelangelo: igen, Kepler: nem?... Tisztában vagyok a problémakör nehézségeivel – de

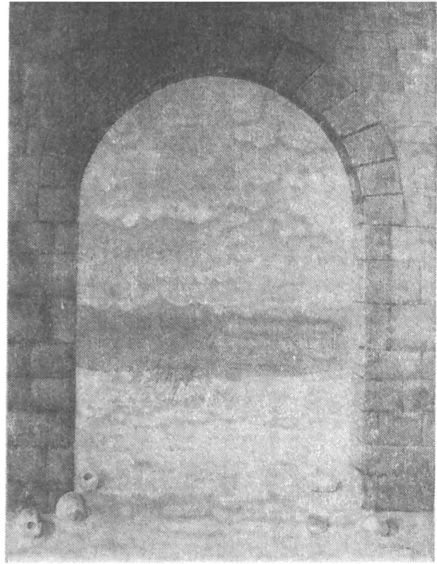
az a tapasztalatom, hogy a legnagyobb nehézséget nem a külső körülmények okozzák, hanem a gyermekkönyvtárosok „hozzállása”. Hiszen ha például egy gyermekkönyvtártól irodalmi vetélkedőt, művészettel kapcsolatos programot kérnek, akkor egyetlen gyermekkönyvtáros sem mondja: „Á, ez annyira szakmai dolog! Ezt nem merem vállalni...”, pedig az irodalom is, a művészetek is „szakmai dolgok”. Mindez összefüggésben van a köztudatban máig hamisan élő, munkáló ún. műveltségképpel. A természettudományos jellegű műveltségelemek a mai napig sem épültek be műveltségképünkbe! Még most, a XX. század végén is csak az a művelt ember, aki fel tudja sorolni *Michelangelo* műveit vagy *Beethoven* szimfóniáit, de ha *Kepler* törvényeit nem ismeri, ez nem von le semmit „műveltségéből”. Végre tudomásul kellene venni, hogy a XX. és a nemsokára beköszöntő XXI. század megváltozott és állandóan változó világának megértéséhez és megéléséhez nem elegendő a csupán humán jellegű ismeretanyag!

A FUZION útnak indul. Arról az „áttörésről” szeretnék beszámolni, amely akkor követ-

kezett be, amikor az új esztendő csillagászati foglalkozásain törtük a fejünket egyik, azóta már csillagászjelölt „könyvtári gyermekemmel”. „Kéne nekünk egy űrhajó!” – tűnődött el a gyerek, és azonnal értettem, mit akar. Nagyon is kellett nekünk már egy űrhajó – egy képzeletbeli, de számunkra mégis valóságos! A konkrét „útprogram” elkészültéig a téma iránt érdeklődőkkel NAGY BESZÉLGETÉSEK folytak. Az egyik gyerek makettet készített, a másik rajzokat, közben kialakultak a „beosztások” is!... Mert ugye, egy űrhajón nem csak kapitány, de rádiós, természettudós, orvos, fedélzeti mérnök is kell! Még könyvtárosunk is lett – a leányzó ugyanis könyvtárosnak készül! Már harmadik éve van úton a FUZION-II – nemrég érkezett meg az Alpha Centauri rendszerének határára... Nem csak sok tervezés – sok-sok könyv áttanulmányozása, közös megbeszélése van már a „legénység” mögött! És sok-sok speciális, a körülményekhez szabott feladat megoldása, amelyek anyagát majd kiadványban szeretném bemutatni. Az útvonal egy-egy szakaszáról ugyanis a legénység, az űrszemélyzet tagjai „jelentéseket” készítenek – ezekből áll majd össze a HAJÓNAPLÓ, ehhez csatlakoztathatók a különböző típusú feladatok.

A fedélzeti számítógép. Nagyon fontos az utazás folyamán! Valódi számítógépről van szó – klubunk „társadalmi támogatójaként” egy ismerős tanár hozza-viszi alkalmanként és a gyerekek előre élvezik, mikor villogni kezd a képernyőn: FUZION-II! Nagy szükségünk van ezekre a speciális programokra – a kaland, mint olyan, fontos eleme a programoknak. Mostanában történt, hogy „leszálltunk” a rendszer egyik bolygóján, de a számítógép veszélyt jelzett... Megint olyan PROBLÉMA, amelyet meg kell oldani, hogy „továbbléphessünk” az új naprendszerben. A legújabb csillagászati könyvek tanulmányozása folyik éppen, és mindenki készíti a saját jelentését: hogyan viselkedjünk az új helyzetben?

„Einstein tökéletes létsíkváltása” lesz annak a következő „nagy ugrásnak”, vagy „hiperűr-ugrásnak” a neve, melyet a klub tagsága nem-sokára meg fog tenni. Mert: a csillagászati, űrkutatási alapfogalmak megismerésén, alkalmazásán túl, az űrhajó révén mód nyílik egyéb fontos kérdések felvetésére, élményszerű együttgondolkodásra is!... A csodálatos szellemi társas- avagy fantáziajáték, a „D D” (Sárkányok és Labirintusok) mintájára ún. modulokat szerkeszttek, melyek a különböző kérdés-

körök témáit lesznek hivatva vezetni is, merderben tartani is. Az egyik fontos megközelítés: a FUZION „tökéletes létsíkváltás” révén egy „másik” FÖLDre érkeznek. Egy olyan Földre, ahol úgy történnek a dolgok, mint a valódi történelem szerint, csak éppen Karthágó győz, nem Róma... Napoleon már első csatáját elvesztette, vagyis: a képzeletbeli űrhajó az időben is utazhat, és a „Mi lett volna, ha...” kérdés nem csak elhangozhat így, hanem a korszakok és szereplők mélyebb, alaposabb ismeretében „tudományosan” megválaszolható. Izgalmas „logikázásnak” ígérkezik ez az újabb sorozat, sőt: nagyon sok olyan téma, kérdés, gondolat végiggondolható, megbeszélhető lesz ily módon, ami elmélyíti a gyerekek gondolkodását, fejleszti fantáziájukat éppúgy, mint áttekinthető képességüket, logikájukat!

Képzlet-királyfiak címmel jelent meg 1980-ban egy *Kafka Margit*-könyv. Soha szerencsétlenebb meghatározást: „gyermekmesék, versek”! Ez a könyv pedagógiai kincseshánya lehetne, ha a címe miatt a könyvtárosok nem kényszerülnének elrejtetni a meséskönyvek között, ahol pedagógus soha rá nem talál. Gyermekkoromból ismerem a kötet „Széchenyi-hajón” című fejezetét, most, a FUZION kapcsán gyakran jutott eszembe ez az írás. Gyerekek a szereplői ennek, és a „Hajótörés, robinsonkodás, házépítés” című írásoknak, amelyek folytatását ebből a kötetből már elpórolta a kiadó. A szereplő gyerekek közösen

elhatározzák, hogy „hajózást fognak játszani, igazi tengeri hajózást... a patak kiszélesedő medrében... ez lesz maga a hajó, az óceánjáró gőzös”. A sok kaland, ami „valódiból” esik meg a gyerekekkel, mind olyan, ami az életre, a valódi helyzetekre előkészítő játék. Mi tulajdonképpen ugyanezt „játsszuk”: nem csak a könyvek, de a beszélgetések során megszerzett új ismeretek is fontosak klubtagjainknak, de legalább ennyire fontosak a beszélgetések nyomán megszülető vélemények, az, hogy az utazás révén saját magukhoz is közelebb „utaznak”, jobban megismerik, fejlesztik véleményalkotó képességeiket, hogy majd jobban és biztosabban tájékozódhassanak a nagyvilágban!

*

A Kaffka-könyv soraival fejezem be eszmefuttatásomat – az idézet egyszerre szól a gyerekekről és támasztja alá az ismertetett „játékos

forma” jogosultságát, fontosságát, hiszen fantázia, ötletek segítségével jóval többet lehet kihozni a tizenéves korosztályból, mint a régi, megszokott módokon: „... nemcsak iskoláról beszélgettek így maguk közt, hanem néha komoly, felnőtt dolgokról is. Az olvasott könyvekről, a világ mindenféle nemzetéről, szokásairól, majd az ég csillagairól... , hogy tán azokon is laknak valamiféle eszes élők. Sőt még (uram, bocsá!) politikáról is beszéltek. Mert az ilyen korú gyerek már sokszor belekukkant az újságokba, vagy figyeli a nagyok beszédét, mikor nem is veszik észre – és sokszor vannak helyes, eredeti gondolatai. Csak felnőttek előtt röstellnek okosan, nagyosan beszélni; félnek, hogy kinevetik őket. Ha most ezeket – a Mókasziget kis hajótörötteit – hallhatták volna a szüleik így maguk között, csodálkoztak és örültek volna, hogy mennyivel okosabbak, érettebbek már az ő kis embereik, mint ahogy gondolták.”

Kalocsay Krisztina

Kérdezz – felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a jubileumi jutalomra jogosultsággal kapcsolatban:

„Az egyik könyvtárosunk 1986. november 1-jétől nyugállományba ment. Nyugdíjazása óta folyamatosan nálunk dolgozik teljes munkaidőben. Munkaviszonyának kezdő időpontja 1954. szeptember 1-je, így 1989. szeptember 1-jén betöltötte 35 éves munkaviszonyát. Tudomásom szerint nyugdíjazás esetén a negyvenéves munkaviszony után járó jubileumi jutalmat ki kell fizetni annak, akinek harmincöt éves munkaviszonya van. Az említett esetben vitatott kérdés volt, hogy a könyvtáros jogosult lett-e 1989. szeptember 1-jén a jubileumi jutalomra.”

Válasz:

A levélben említett könyvtáros nem kaphatja meg a jubileumi jutalmat.

A Munka Törvénykönyve végrehajtási rendelete (Mt. V.) 63. paragrafusának (2) bekezdése (*Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. szám) úgy rendelkezik, hogy a negyvenéves munkaviszonnyal járó jutalmat a nyugdíjazáskor ki kell fizetni, ha az érdekeltnek a nyugdíjazás időpontjában legalább harmincöt éves munkaviszonya van. A könyvtárosnak viszont 1986.

november 1-jén még nem volt harmincöt éves munkaviszonya. A negyvenéves munkaviszonnyal járó jubileumi jutalomra tehát majd csak 1994. szeptember 1-jén válik jogosulttá, feltéve, hogy addig megszakítás nélkül munkaviszonyban fog állni.

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a gyermekgondozási szabadság megszakításáról:

„Köteles vagyok-e azt a dolgozót, aki a gyermekgondozási segély folyósításának megszakításával munkára jelentkezik, a bejelentését követő két hét elteltével munkába állítani?”

Válasz:

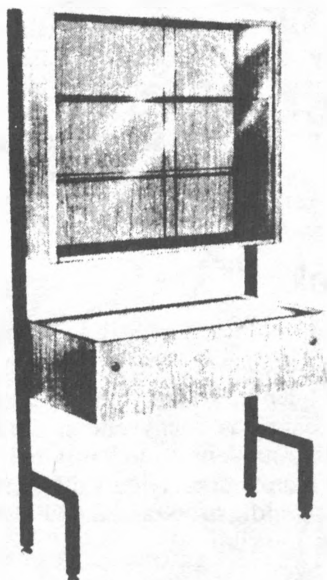
A 10/1982. (IV. 16.) MT-rendelet (*Művelődési Közlöny* 1982. évi 15. szám) 5. paragrafusának (2) bekezdése kimondja, hogy az anya, illetve az apa a gyermek gondozása céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadságot megszakíthatja. Ha a megszakítás munkába állás (munkavállalás) céljából történik, azt *harminc nappal előbb* be kell jelenteni a foglalkoztatónak. Az igazgató tehát a szóban forgó esetben a dolgozót nem köteles a bejelentést követő két hét elteltével munkába állítani.

A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

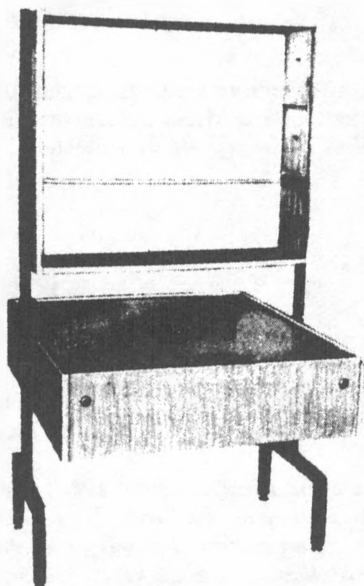
MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolcos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

Félelmetes fotót közölt a *Tolnatáj* 1990. január 6-i száma: fiatal, törékeny hölgy áll többemeletnyi magasságban valami ideiglenes, vékonyka lemezen, alatta, mellette mélység, kezében könyv, előrehajolva, akrobataügyességgel helyezi vissza a tőle meglehetősen messze-ségben húzódó túlszúfolt könyvespolcra. A kép nem trükkfelvétel, egyszerűen napi munkája közben ábrázolja a Tolna Megyei Könyvtár egyik munkatársát, aki rutinszerűen végzi a raktárból való könyvkiemelés (vagy visszaosztás) egyébként nem éppen artistákat igénylő műveletét. A kép félelmet, megdöbbenést vált ki, ám a hatás fokozható. Fokozza is a cikk, amely egész oldalon számol be a szekszárdi könyvtár sok-sok éves, évtizedes kálváriájáról *Ki verekszik a könyvtárárt?* címmel. A kitűnő újságíró, *László Ibolya*, aki már korábban is remek írásokat közölt a szekszárdi könyvtárról, ezúttal sorra-rendre felsorolja a lezülles, ellehetetlenülés etapjait: szól a „maholnap 20 éve” épült könyvtár eredeti méreteiről, a könyvek, részlegnek nem is lassú gyarapodásáról, az ezzel együtt egyre szűkebbé, szűkösebbé váló terekről, az elkeseredett harcról minden négyzetméterért, minden superfniért, amit hozzá lehetett toldani az építményhez, azokról az álmegoldásokról, amelyek ideig óráig azt az illúziót kelthették, hogy azért alapjában véve mégis rendben mennek a dolgok, olyan nagy baj nincs. Ellenpontokként a szerző felsorolja azokat a létesítményeket, amelyekre futotta a városnak és a megyének (akik látták, és mivel sok könyvtári összejövétel is volt egyik-másik oktatási központban, könyvtárosok százai látták a mesés „kulturális” beruházások luxuriózus végeredményeit). Aki ezek után azt várná, hogy a cikk végére megnyugtató kóda kerül, valami remény csillan, csatlakozik: „Ki hiszi azt el, hogy a közművelődés és közoktatás szakadékmélységű hátrányos helyzetéből napfényre szabadul mondjuk az ezredfordulóra? Én, sajnos nem” – írja *László Ibolya*, és lehetetlen nem csatlakozni véleményéhez. A magyar azonban – mérvadó tudósok véleménye szerint – az „és mégis”

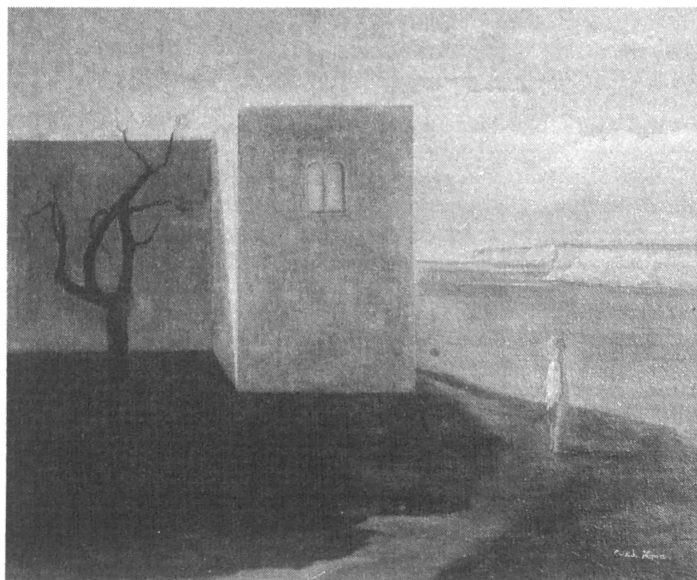
nemzete. Hátha lesz még egyszer ünnep Szekszárdon is.

A Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Gépezésüzemlépítő Főiskolai Karán, Mezőtúron tartotta legutóbbi tagozati ülését a főiskolai könyvtárvezetők tanácsának mezőgazdasági tagozata. Az ülés egy hosszabb folyamat részeként azt vitatta meg, hogy milyenek a MÉM ágazat számítógépes információs rendszerének lehetőségei, mik a soron lévő feladatok stb. A sok szempontból kiemelkedően érdekes témáról a *Könyvtáros* – nem e tagozati ülés kapcsán és keretei közé szorítva – hosszabb beszámolót fog majd közölni, különös tekintettel arra, hogy az ágazati számítógépes információs rendszerek problematikája immáron nemcsak időszerű, de egyszerűen húsba vágó, egzisztenciális fontosságú. Ugyancsak külön cikkbe kívánkozik az ülésen elhangzott és heves vitát, élénk ellentmondásokat és lelkes helyeslést egyaránt generáló előadás, *Lukátsné Takács Zsuzsa* expozeje a könyvtárügy lehetséges önkormányzati és irányítási mechanizmusának kereteiről. (A cikket a *Könyvtáros* megrendelte az előadótól, reméljük, a szabad-

előadás hamarosan írásos formát fog ölteni.)

A tagozati ülésnek tehát jeles eredményei voltak, ezúttal azonban arról szeretnénk beszámolni, kicsodás könyvtára is van a GATE mezőtúri főiskolájának. A friss, még festékszagú könyvtár külleméről lapunk fotói talán megfelelő látványelményt nyújthatnak, azt azonban nyomatékosan hangsúlyoznunk kell, hiszen képről nem tudható, hogy az ilyen hatalmas új könyvtár nem éppen szokásos a főiskolákon. A tagozati ülésen több ízben is elhangzott, hogy a főiskolai könyvtárak iránti érdeklenség szinte kötelező tulajdonsága a főiskolák főigazgatóinak. Nos kivételekről eddig is tudtunk (decemberi számunkban is adtunk hírt egy olyan főigazgató egyetemi tanárról, aki igencsak nagy érde-

meket szerzett főiskolája könyvtárának pártolásában), ám a mezőtúrit, jelesül *dr. Patkós István* egyetemi tanár, főigazgató ténykedését, könyvtárpártolását külön is ki kell emelnünk, kollégáink, a könyvtárostársadalom nevében is megköszönünk. *Dr. Patkós István*, e sorok szerzőjével elbeszélgetve elmondotta, hogy a gépészmérnökség, kivált a mezőgazdasági, különösen a gyakorlati szakma. A hallgatók nem annyira hallgatják az előadásokat, nem annyira könyvtári búvárkódásokat végeznek, hanem „bütykölnek” a gépeket, dolgoznak a tanműhelyekben, kint a „mezőn” és a „gépállomásokon”. Ezt hallva nemigen értettem miért „csinált” a tudós főigazgató mégis egy ilyen hét nyelven beszélő új könyvtárat főiskolája számára. Megtudtam azután tőle, hogy nem ismertettém véleménye ellenére, hanem éppen annak következtében tartja fontosnak a könyvtárat. Szólt arról, hogy Mezőtúrnak nincsenek értelmiségi hagyományai, hogy a hallgatók nemigen erősek az olvasásban, könyvhasználatban, ám – bentlakók lévén – ha olyan könyvtár, tanulmányi éveik során hozzáférhetnek a kultúra és csarnokához. És ezért, az édesgetés céljából áldozott és áldoz folyamatosan a főiskola pénzből arra, hogy ne csak tágas terek, a szűkebb szakmán jóval túlmenő állományok álljanak a kollégium lakói, a főiskola hallgatói rendelkezésére, de olyan könyvtári műhely, amely egy életre „megfertőzi” a gyakorlati „mezei” munkát végzőket. Ezért a remek berendezések, másolók, számítógépes terminálok, ezért a három főfoglalkozású könyvtáros, ezért a rendkívül gazdag és változatos folyóirat-kinálat stb. Gratulálunk a remek könyvtárhoz, és sokak nevében irigyeljük *Nagy László Vilmosnét*, a mezőtúri könyvtár vezetőjét, akinek csak szakmai gondjai-bajai (és persze örömei) vannak, főnökével, a fenntartóval nem kell küzdenie (inkább csak a főigazgató iramát felvennie, ötleteit megvalósítania).

A Könyvtáros tavalyi decemberi számában a főszerkesztő

néhány sort írt a pécsi Universitas utcai Szalay László Kollégiumról, hiányolva belőle a könyvtárat. Nos, mint a mégiscsak meglévő könyvtár vezetőjének hozzánk intézett leveléből megtudtuk, bizony van és nem is akármilyen. „Az első emeleten a zsigóból nyílik egy 100 négyzetméteres helyiség, melyet direkt könyvtárnak építettek. A 44 férőhelyes, szabadpolicos olvasóterem és a még hozzá tartozó 40 négyzetméteres lapozgató ugyan kicsinek bizonyul a 250 jogász és 250 közigazdász hallgatónak, valamint a »külsős« diákok részére. Az egyetemi könyvtár letéti állománya ez, melyben a legfontosabb kézikönyvek helyben használhatók, az egyéb szakkönyvek és a szépirodalom, valamint a belföldi és külföldi (Soros Alapítvány) folyóiratok kölcsönözhetőek.” A kollégiumi életformához alkalmazkodott a nyitvatartási idő is: „szorgalmi időszakban tíztől este nyolcig, a vizsgaidőszakban tíztől éjfélig, nyújtott rendszerben működik” a könyvtár. A könyvtáros persze egyedül nem bírná kitartani ezt a „nyújtást”, de diákokból verbuválódott „kiskönyvtárosok csapata” segíti. (E diákok kéthetes váltásban, tizennégy plusz négy pótag, vállalták a könyvtári munkát, a közösség érdekében.)

Az, hogy a *Könyvtáros* főszerkesztője mindezt nem vette észre, annak tudható be, hogy a konferencia szervezői nem tudták *Bereczky Lászlónak* megmutatni a kollégium könyvtárát, így ő joggal vélhette és nehezményezhette, hogy ilyen nincs is. Mondanunk sem kell, nagyon örülünk, hogy mégis van.

A Békéscsabai Megyei Könyvtár 1986 óta havonta rendez emeleti közlekedőterében grafikai kiállításokat. Az a nagyon helyes elgondolás irányítja e buzgal-

mat, hogy egyrészt e kiállítási ténykedés miben sem zavarja a könyvtári szolgálatot és könyvtári tevékenységeket, másrészt e képeket azok is megnézik, akik egyébként nemigen vagy akár egyáltalán nem mennének el verniszázásokra, kiállításokra, múzeumokba. A látószólag mellékes, az alapvető könyvtári funkciók ellátásához képest sokadrangú tevékenység azonban lassan túlnőtt eredeti keretein: a bemutatott grafikák egy-egy darabját a könyvtár ugyanis folyamatosan megvásárolta, így mára már a Békéscsabai Megyei Könyvtár lett a legnagyobb artotéka-birtokos a közművelődési könyvtárak mezőnyében (nem számítva – jogosan, mert hisz más méretekről van szó – az FSZEK-t). A könyvtár arra törekszik, hogy az artotéka a mai magyar avantgárd művészet lelőhelye legyen, elsősorban ma élő művészek, modern és posztmodern alkotók remekait gyűjti, rendszeresen meg is hívja olyan rangos alkotókat, mint *Klimó Károly*, *Závorszky Gábor*, *Szabados Árpád*, *Galántai György*, *Barabás Márton* stb. A gyűjtemény rangja, a gyűjtés közben felgyűlt tapasztalatok megérdemelnék, hogy a *Könyvtáros* részletesebben is szóljon róla, nem is beszélve arról, hogy – legnagyobb lévén – ez az artotéka paradigmát is kínálhat más közművelődési könyvtáraknak. Idén remélhetőleg sort keríthetünk egy ilyen bővebb beszámolóra.

Örvendetes híradás látott napvilágot az *Észak-Magyarországi* című lapban, *A betörőknek nem kell a könyv!* címmel. A hír, úgy látszik igaz: számos könyvtári betörés elemzése alapján úgy tűnik, hogy „rendes” betörő rá sem hederít a könyvekre, másra van szüksége a könyvtárakból (pénz, video, lemezjátszó, magnó stb.). A lényeg, a könyv, tehát marad (hacsak el nem ég, mint a betörés melléktermékeként, Tapolcán), vesszenek a médiák. Vigasztaló az is, hogy az olvasók sem az értékes könyveket lopják. Beérik a szex-könyvekkel, amelyeket az UK úgy sem javall beszerzésre.

Szentkuthy Miklós olvasmányairól és a könyvtárakról

Szentkuthy Miklóst (1908–1988) a 20. századi magyar irodalom egyik legműveltebb, legjelentősebb írójaként tartják számon. Kevésbé ismert körülmény, hogy csaknem negyedszázadon át középiskolai tanár is volt. Jómagam is azon szerencsések közé tartozom, akik tanítványai lehettek. Kitűnően tanította a magyar irodalmat és az angol nyelvet, órái élményszámba mentek. Érettségi után sem szakadt meg közöttünk teljesen a kapcsolat, egyszerűen találkoztunk, és időnként leveleztünk.

1988 tavaszán azt terveztem, hogy a könyvtárakhoz fűződő viszonyáról és olvasmányairól interjút készítek vele. Abban állapotunk meg titkáránójével, Tompa Máriaival, hogy magnetofonnal felkeresem őket, és „elbeszélgetünk”. Egyben azt üzenté a kitűnő író, hogy találkozásunk előtt „házi feladatként” olvassam életrajzának vonatkozó részeit. Megtettem. Fájdalom, ez az interjú a tervezett formában már nem készülhetett el, 1988. július 19-én bekövetkezett halála miatt. Szerencsére nyilatkozatát legkedvesebb olvasmányairól kérdéseimre már korábban elküldte.

Egy nekrológban Kabdebó Lóránt azt írja, hogy Szentkuthy Miklós életének utolsó délutánján, ha nem is olvasott, de felolvastatott magának feleségével a Szentek életéből, éppen Szent Kamilról, közben így szólt: „Elálmósodtam... majd, ha felébredtem, folytasd!” A folytatásra azonban sajnos már nem kerülhetett sor, mert közben elaludt örökre.

Íme kérdéseimre adott válaszai legkedvesebb olvasmányairól:

„Kedves jó Barátom, emlékezetemben máig is legfrissebben élő tanítványom, hálásan köszönöm kitüntető leveledet, különösképpen meghatott, hogy születésnapomról sem feledkeztl meg.

Kedves kérdésedre a következőkben próbálok válaszolni.

– *Kedves Tanár Úr, gyermekkorában mely könyv volt az első jelentős olvasmányélménye, később milyen mesés-, gyermek-, illetve ifjúsági könyveket szeretett olvasni?*

– Gyermekkorom legkedvesebb olvasmányai (sokszor, persze, felolvasták nekem őket) az Ezeregyéjszaka válogatott meséi, bár egy teljes német illusztrált kiadásba is bele-belekóstoltgattam, továbbá Grimm meséi, Münchhausen báró kalandjai és főleg Doré felejthetetlen illusztrációi, Sebők Zsigmond Mackó-könyvei – könyvtáram ma is féltve őrzött kincsei. Andersen meséi, legalábbis nagyon sok közülük, taszítottak. Verne Gyula összes műveit faltam, May Károly és Cooper indián-históriáit viszont ki nem állhattam.

– *Beszéljen talán ifjúsága legdöntőbbnek minősíthető könyveiről.*

– Ifjúságom legdöntőbb hatású szellemi zsákmanái: Kosztolányi Modern költők antológiája, az első kiadásban, Jókaitól lényegében minden, amit lehetett, és egy dúsan illusztrált Rodin-album.

– *Melyek voltak azok a könyvek, amelyek a legnagyobb hatást gyakorolták emberi és írói fejlődésére?*

– A fejlődésemre legnagyobb hatást tette: Babits Dante-fordítása, az összes Shakespeare, az összes Rilke, az összes Stefan George, az angol barokk líra, Proust (sokat verklizték diletáns kritikusok, hogy Prae című művem Proust és Joyce hatására íródott, azóta hozzáértő kritikusok ezt a babonát az irodalmi köztudatból kiradírozták).

– *Mint tanár mely írókat és költőket tanította a legszívesebben tanítványainak?*

– Shakespeare-t, Keatsset, Dickenset tanítottam a legszívesebben annak idején a tanítványaimnak.

– *Mely könyvek azok, amelyeket újra és újra elolvas, azaz állandóan a keze ügyében vannak?*

– Újra és újra rengeteg képzőművészeti al-

bumot, történelmi, irodalomtörténeti, művészettörténeti, természettudományi lexikonokat, folyóiratokat forgatok.

– *A mai magyar írók és költők közül kiknek a műveit olvassa rendszeresen?*

– Neveket nem kívánok kiemelni, de rendszeresen olvasom a *Kortárs*, *Új Írás*, *Jelenkor*, *Alföld*, *Vigília* című hazai folyóiratokban megjelenő magyar költők és elbeszélők műveit.

Szeretettel ölellek, a feleségem is köszöni szívélyes üdvözlődet.

(Ha már az OSZK tudományos munkatársa vagy, elsétálhatsz immár sok tízezer oldalt kivevő napló-köteteim mellett, melyeket ott őriznek, letétben. Remélem, erős idegzetű férfiú vagy és nem rémül meg ezektől a ciklopfalaktól.)

Forró barátsággal és hűséggel:

Szentkuthy-Pfisterer Miklós dr.”

Itt kell megjegyezni, hogy *Szentkuthy Miklós* kéziratai azóta az Országos Széchényi Könyvtár kézirattárából a Petőfi Irodalmi Múzeumba kerültek át.

Bencsik Gábornak a következő nyilatkozatot adta 1988-ban a legkedvesebb könyvéről (*A Könyv*, 1988/3. sz.):

„Kedves barátom, úgy hallom, hogy kérdésed van hozzám... van-e kedvenc könyvem, illetve a könyvtáramról. Kezdjük a legkedvesebb könyvvel. Igen, van ilyen, és meg is tudom mutatni neked. A címe *Il Grande Libro delle Meraviglie*, vagyis hazám nyelvén *A Csodák Nagy Könyve*. Aki már hallgatott engem, annak talán a könyökén jön ki, amit ezerszer és ezerszer elmondtam: az én egész világra való, hol kielégülő, hol kielégületlen szomjúságomat. Ezért kedvencem ez a képeskönyv: a világ minden tájáról, hegyekről, vizekről, sivatagokról, erdőkről, vizesésekről, felhőjárásokról, a Föld kincses, fantasztikus változatosságáról vannak benne színes és nem színes felvételek. Az építészet csodái is a legnagyobb változatosságban megtalálhatók: egyiptomi, kínai, indiai, japán építészet, középkori francia katedrálisok, szittyaföldi kurgánok, furcsa afrikai várak...

Nos, folytatom és zárom. Az igazi kedvenc könyvem még nem létezik. Diákkorom óta vágyam volt egy olyan könyv, mint amit mutattam, de kiegészítve a legszebb virágokkal, a legizgalmasabb állatokkal, a legérdekesebb ásványokkal, a művészet legszebb képeivel, szobraival, a legszebb divatképekkel, a leg-

szébb nőkkel, felöltözve és szigorúan meztelenül. Külön-külön könyvtáramban rengeteg ilyen album van: virágok, nők, ásványok, csillagok. De olyan kötetem, amelyikben mindez együtt volna meg, még nincs...

Ami egyébként a könyvtáramat illeti, legelső sorban, középsősorban és utolsó sorban bizony a képzőművészeti albumok, a természettudományi munkák érdekelnek, nem az irodalom. Megsúgom... még a kottáimat is... jobban szeretem, mint az irodalmi műveket. Persze azért nem szabad a ló másik oldalára esni, Shakespeare-t és Goethét és Dantét és Keats költészetét sem felejtettem el. A másik, amit könyvtáramról el kell mondanom, hogy könyveimet agyonfirkálom. Mikor tanár voltam, a lyukas órákban a leggyönyörűbb albumokat nézegettem, és bizony én belefirkáltam, belejegyzeteltem ezt-azt. Egy tanár kollégám belezett: nahát, micsoda barbár analfabéta ez a Pfisterer (ez az én családi nevem), hogy így tönkreteszi a drága szép könyveit! Pedig ők teszik tönkre azáltal, hogy semmiféle megjegyzésük, reflexiójuk, indulatuk nincsen. Nem azért nem írnak bele, mert olyan finom művészetkedvelők, hanem mert nem jut eszükbe semmi.”

Majd arra a kérdésre, hogy büszke-e a könyvtárára, a következőket felelte:

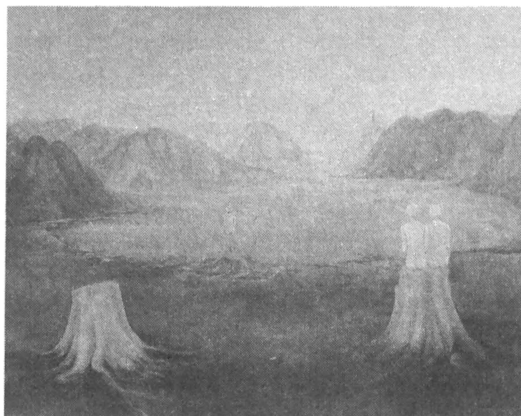
„Elsősorban nagyon boldog vagyok, és rögtön utána a legnagyobb mértékben büszke is vagyok rá. Könyveim margói – mint említettem – tele vannak jegyzetekkel, vezérszavakban ott vannak fölírva a képekre vagy a szövegre vonatkozó gondolataim. Ezért alig nevezhető könyvtárnak, inkább napló. Mikor összes eddigi naplóim a Petőfi Irodalmi Múzeum tulajdonába mentek át, hangsúlyoztam, hogy igaz, ez rengeteg, sok százezer oldalt tesz ki, de még csak a fele az egésznek. Mert a másik fele az a könyvtár. Melyet éppen ezért hagyományozok és tesztálok a Petőfi Irodalmi Múzeumnak, egyben és mindenestül.”

„*Frivolitások és hitvallások*” című életrajzából – kiegészítésül – idézzük még Petőfivel kapcsolatos olvasmányait és véleményét a költőről:

„Egyébként Ferenczy Zoltán első nagy, alapvető monográfiáját Petőfi életéről (I–III. Bpest 1896) napról napra gimnazista koromban olvastam el...

Sokáig nem szerettem Petőfit. Nem a versei

nem tetszettek, hanem mert Jókai és Mikszáth tanúsága szerint természete és modora nem volt éppen „kulánsnak” mondható. Ma egyre inkább csodálom őt; lenyűgöző a végtelen sokoldalúság és egészséges erő, ami lényéből sugárzik. Lehet valakinek ilyen vagy olyan véleménye költészetének esztétikai értékéről, számomra az a démoni, ördögi és angyali ihletettség, mely őt életének legapróbb vagy legsúlyosabb benyomásaiból azonnal alkotásra készítette, az írói és költői élet egyetlen és kizárólagos eszményképe.”

Ezek után ismertetjük *Szentkuthy Miklós* nem túl kedvező véleményét általában a könyvtárakról:

„Nagyon nem szerettem könyvtárban dolgozni. Nem győzőm ezt felelmegetni! Egyik könyvtáros rondább volt, mint a másik. Ha egyet moccantam, mellettem egy filosz azonnal rám szólt, hogy viselkedjem csöndesen. Ezek után őt ujjamon meg tudtam számolni, hány-szor voltam könyvtárban. Sokkal később, 1955-ben, mikor *Divertimento* című könyvemet írtam Mozart életéről, sok forrást át kellett nézmem. Többek között Mozart négykötetnyi összes leveleit, melyeket csak a Nemzeti Múzeum könyvtárában találtam meg. (Válogatott levelei megvoltak nekem, de én az összeset akartam átnézni.) Ott pláne még szűkebb volt a hely, kis olvasóteremben kuksoltunk, meleg volt; ha dohányozni akartam: a folyosó hideg volt. Hála Istennek, életem folyamán sok könyvem összegyűlt, vásárlásból, ajándékozásból, úgyhogy olvasóterem – adieu!

Itt jegyzem meg, bármilyen kitérő is, hogy utolsó olvasótermi tartózkodásom nagyon kellemes emléket hagyott bennem: ez pedig a

Szabó Ervin Könyvtárban volt, néhány hónappal ezelőtt. Már régóta kedvem volt egy Giambattista Marino nevű olasz költőre, barokk-manierista stílusban írt, és neve alapján marinista stílusnak is nevezik ezt a fajta írásmódot. Hosszas utánjárással megkaptuk könyvtárközi kölcsönzés útján angolul Adone c. művét, mert bizony olaszul annyit nem tudok, hogy ezt a kacifántos stílust élvezni tudjam. Egyetlen hétre megérkezett a könyv Londonból, akkor bementünk Tompa Máriával, mert ő rendelte meg, és egy szép délelőttöt azzal töltöttünk, hogy átlapoztam, amit át akartam lapozni műveiből... Nagyon élveztem, és a legszebb délelőtt volt! Közben Halász Gábornak rólam írt cikkeit xeroxozták, és ugyancsak közben a diszlépcsőn járva, gyorsfilmként pergett le előttem a Tanácsköztársaságnak az az időszaka, mikor nagyon sokat jártam, tízéves lurkóként, ebben a gróf Wenckheim-palotában – akkor a kultuszminisztérium egy részlege, apám munkahelye...”

Viszont elismeréssel emlékezik másutt egyik munkahelyének könyvgyűjteményére: „Az Árpád-gimnáziumnak ragyogó könyvtára volt, a háborúban néhány kötet »elpusztult«, mint például ez a német-latin 18. századi gyönyörű kiadás, Cicero összes levelei, Wieland nagy német költő fordításában, ami csodálatos munka, mert az eredetinek fantasztikus latin nyelve volt. Ennek hatására írtam Cicero regényemet, még ma is kiadatlan. Ezeknek a leveleknek hatására írtam meg *Rossz nap* című Cicero-novellámat, sokszor, több helyen megjelent, németre is lefordították.”

Más megnyilatkozásából viszont már az derül ki, hogy a British Museum könyvtárában is szívesen tartózkodott:

„... a Böszörményi úton a Farkasréti temető felé, volt egy kis kocsmá, Trummer úr, »Trumcsi bácsi« tulajdona. Délelőttönként ott dolgoztam Cicero-könyvemen.

Akkoriban kezdődött az infláció, és mivel nagyon jóban voltam ott a kocsmába be-bejárógató munkásokkal... jó könyveket kaptam tőlük, szinte fillérékért... Ezek a kocsmái iszogatók nagyon szerettek engem, látták, hogy mindig csomó könyvvel megyek le, és órákig elmerülten dolgozom. Sokszor ott hagytam könyveimet a kocsmasztalon, mint 1931-ben a British Museum könyvtárában, fenntartott helyemen, és másnap folytattam so zu sagen kutatásaimat, alkotásaimat. Ezt látták barátaim a kocsmában, romlásokból hoztak gazdátlan könyveket.”

Általában a könyvek kölcsönzéséről sincs jó véleménye:

„A közkönyvtárakat sose szerettem, mondhatnám, irtóztam tőlük. Könyvet kölcsön sose kértem, a kölcsönkönyv már nem is könyv! Én fétisként imádtam az új, friss, ropogós tankönyveimet, és a Pallas Lexikonból egészítettem ki őket: az állat- és növényképek, a színek, a műlapokat védő »flussz«-papír – a közben felfedezett nemi élet titkai – Freud-leltárba illő, szép, legbanálisabb pubertás.”

Szentkuthy Miklós lehetőleg csak saját könyveit olvasta, de huszonötezer kötetből álló saját könyvtárát arra szánta, hogy elhunyt után mások használják. Erről így írt:

„...halálom után a könyvtár a tanulni vágyó ifjúságnak és tudományos kutatóknak egyaránt tárva-nyitva áll majd, természetesen végrendeletileg általam kijelölt gondnokság alatt.”

Végezetül hadd álljon itt vallomása saját könyvtáráról:

„Könyvtáram Bibliotheca Extatica (a Szellem Mámorának Csarnoka): nem is könyvekből áll, mert minden darabja élő személy, élő műzsa, őrangyal, feleség, szerető, szárnyát zajosan csapkodó szentlélek-galamb, hárem-

hölgy, iker-lelkem, iker-testrészem. A »könyvek« (lám máris idézőjelbe kell tennem a szót) a polcokról minden falon mennyezetig érnek! – le- és föllépnek minden percben, akárcsak a bibliai Jákob létráján az angyalok.

...Történelem, természettudomány, erotika, lexikonok, képes albumok, század végi folyóiratok zuhogtak rám. Faltam! Katalogizáltam! Művembe olvastottam. És azóta már rendszeresen (az impressziók mámorát persze meg nem tagadva) gyűjtök filozófiát, fizikát, csillagászatot, matézist, történelmi életrajzokat, mitológiát, kottát. Egyrészt minden murgót agyonjegyzetelve (második naplóköteteim ezek, obszcén-pimasz fricskák és kamasz-ditirambusok), másrészt bizakodóan várva a Petőfi Múzeum jóvoltából egy új költő- és tudós-nemzedék (hadd túlozzak) sáskajárását a polcokon.”

Szentkuthy Miklós itt közölt megnyilvánulásai írókról, könyvtárakról és könyvekről bár egyáltalán nem szokványosak, mégis nagyfokú irodalom- és könyvtárszeretetről tesznek tanúbizonyságot, és úgy gondoljuk mindenképpen nagyon figyelemreméltóak.

Batári Gyula

Akire nem vonatkozott az ábécé sorrendje sem

Hogyan törölték el Romániában a nemzetiségi irodalmat a könyvtárakból

1976-ban Csíkszeredában megjelent egy bibliográfia (*Antal Imre*: Csíkszereda bibliográfiája), amelyet hamarosan bevontak, mert *Nicolae Ceaușescu* nevét és műveit nem emelte ki, hanem éppen úgy besorolta az ábécé sorrendjébe, mint *Orbán Balázs*-t, *Vitos Mózes*-t és másokét.

Most már könyvtártörténeti érdekességnek számít, ám a romániai könyvtárosoknak sok fejtörést okozott az a számtalan egymást követő, az ország sajátosságainak megfelelő „jobbítás”, melynek végső eredményeként Romániá-

ban az ETO olyan főosztályai mint a Román Kommunista Párt története, vagy a romániai munkásmozgalom története, s úgyszintén a marxista filozófia kizárólag *Nicolae Ceaușescu* nevét és műveit jelezte és jelezhetette. Külön gond volt az alfabetikus katalógus összeállítása is, hiszen *Elena Ceaușescu*, valamint *Ilie Ceaușescu* az ábécé egyetemes szabályai szerint előbb következtek volna, mint „Nicolae”. Továbbképzők tucatjai foglalkoztak ezzel a „problémával”, és a döntés jogát senki sem merte kisajátítani. Végül is úgy oldották meg a kérdést, hogy *Nicolae* teljesen külön kataló-

gusfókban szerepelt (néhol vele kezdődött az ábécé), ily módon emelve ki őt az ábécé közönséges, felháborító rendjéből, mely, ugye, diktátorokra nem vonatkozhat.

Ez azonban végső soron olyan formai rendezés volt, amely ha önmagában neveltséges is, nem érintette a könyvtár és a katalógusok tartalmi rendjét, sőt még segítette is az olvasóknak, mert könnyedén át lehetett ugrani rajtuk. Ám volt olyan „jobbitás” is, amely nemcsak hogy érintette, de gyakorlatilag meg is változtatta a könyvtárnak mind formai, mind tartalmi képét, egyetlen tollvonással kitörölve a könyvtárakból a romániai nemzetiségi irodalmat, illetve beleolvasztva azt a román irodalom egészébe. Ez pedig a következő módon történt: a romániai magyar irodalom ETO szakozása így nézett (néz most is!) ki: $859.0 - 1/9 = 94.511$. Ami szavakra átfordítva ezt jelenti: román irodalom magyar nyelvre átültetve. Vagy $82(94.511) - 1/9$, ami enyhe nonszensz, mert az ETO megfogalmazása szerint a (94.511) így értelmetlen. Vagy 894.511 – magyar irodalom, vagy $809.451.1$ – magyar nyelvészet, vagy $= 94.511$ – magyar nyelven, vagy ($= 94.511$) – magyar nép. Még egyszer összegezve tehát, a romániai könyvtárakban a romániai magyar irodalom vagy mint a román irodalom magyar nyelvű fordítása jelentkezett, vagy mint – nehéz megfogalmazni – világirodalom–magyar–Romániában. Ahelyett, hogy $894.511(498)$, vagyis magyar irodalom Romániában. Ezzel a

módszerrel, természetesen, nem csak a szak-katalógusból tűnt el a nemzetiségi irodalom, hanem – külön személyiségként – a polcokról is, ahol román irodalomként, illetve annak magyar, német stb. nyelvű fordításaként belevegyült, beleolvadt a „nemzeti” irodalomba.

Persze, ez a „jobbitás” rengeteg zavart okozott, hiszen sok román irodalmi mű valóban „le volt fordítva” magyar, illetve német nyelvre, mely fordítások így egyenrangúak lettek az eredeti nemzetiségi irodalommal, de ennél is érdekesebb, amikor a romániai magyar irodalmat fordították románra, ami a szakozásban ezt eredményezte: $859.0 = 94.511 = 59.0$, vagyis román irodalom lefordítva magyar nyelvre, majd visszafordítva románra.

És még egy dolog, ami hirtelenében eszembe jut, és ami derűs pillanatokot szerzett a romániai magyar könyvtárosoknak (mármint a szakozás, nem maga a könyv). Egy olyan román nyelvű történelmi műről van szó (A moldvai csángó nép története), amely azt tűzte ki céljául, hogy bebizonyítsa a moldvai csángók román eredetét és etnikumát, s amelyet a bukaresti könyvtáros-szakozók nem olvasott el, bele sem lapozott, hanem csupán a cím és saját felkészültsége, tudásanyaga alapján így szakozott: $93(498) (= 94.511)$, vagyis a Romániában élő magyar népcsoport története.

Kell mindehhez kommentár?

Kozma Mária

Lapozgató

„...a félelmetes vetélytársnak tartott videózás a megkérdezettek 63,8% -át nem érdekli” – írja egy nagyarányú nyugatnémet, médiákat és szabadidő-tevékenységeket felmérő vizsgálat eredményeit ismertetve *A Könyv* 1988/4-es számának szemleírója.

A reprezentatív felmérés adatsorai egyébként is fölötte biztatóak: mint kiderült a megkérdezettek 72,6%-a érdeklődik a könyvek iránt, az interjúalanyok csaknem fele igen erős érdeklődésről, kötődésről számolt be. A vizsgált szabadidős elfoglaltságok (főzés, barkácsolás, videózás, fényképezés, komputerrel való foglalkozás stb.) között a könyv a nyolcadik

a rangsorban, a legtöbb konkurrens tevékenység tehát rosszabbul végzett a könyvnél (így a videózás is). Örvedetes, hogy a 14–17 évesek jóval az átlag fölötti mértékben érdeklődnek a könyv iránt. A vizsgálat azt is megállapította, hogy a kisgyermekes szülőket éppen nem tartja vissza a gyerekekkel való köteles törődés az olvasástól: átlag feletti mértékben érdeklődnek a könyvek iránt.

Érdemes idézni a konklúziót: „úgy látszik, nincs igazuk a pesszimistáknak és a könyv pozíciói továbbra is erősek, az új médiumok nem jelentenek számára súlyos és elháríthatatlan veszélyt”.

„Nem a mozgalmi, hanem a szakmai jelleg volt a domináns”

*Beszélgetés Seregi Istvánnal,
a nyíregyházi SZMT
Központi Könyvtár nyugdíjba vonult igazgatójával*

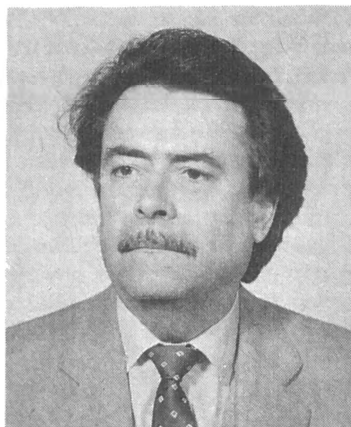
Szabolcs-Szatmár megye könyvtáros társadalmának *Seregi István* több mint két évtizeden át volt jegyzett embere. Hivatásának nem mondott ugyan búcsút, de igazgatói posztját tavaly július 1-jén átadta. Ez alkalomból beszélgettünk életéről, pályafutásáról.

– *Újságiróból lett könyvtáros. Kérem beszéljen önmagáról, indulásáról, a könyvtárosságig megtett időszakról!*

– Szakképesítem szerint magyar szakos középiskolai tanár vagyok. Az egyetem elvégzése után a TIT-nél társadalomtudományi szaktitkárként dolgoztam. Mindig irodalomkedvelő és tollforgató ember voltam, így kerültem közelebb az újságíráshoz, nevezetesen a nyíregyházi rádióhoz, stúdióvezetőnek. Közben rendszeresen írtam a Kelet-Magyarországnak is.

– *Hosszú éveken át olvashattuk rádió és tv-kritikáit az említett megyei lapban. Rendszeres meghívottja volt a veszprémi tv-filmszemléknek. Miből táplálkozott ez irányú érzékenysége?*

– Könyves családból indultam, már egészen kicsi gyerekként forgattam a könyveket. Második elemistaként láttam először felnőtt amatőr-színjátszást a római katolikus iskola dísztermében. Később én is kaptam gyerek szerepeket. Már akkor szerettem moziba járni, máig is emlékszem – öt-hat éves gyerek lehettem – A megfagyott gyermek című filmre, nagyon megragadott. Később tanító bátyám jóvoltából, aki a színház alkalmi zenekarában hegedült, kerültem igazi színházba. Tartva attól, hogy kamaszgyerekként nem engednek be, a

bátyám hegedűjének a tokját vettem magamhoz, s így – mint „szintén zenész” – jutottam be. Ugyancsak elkísér az az ennél korábbi emlék, amikor a bátyám rádióamatőr barátja segítségével megépített rádióon különféle hangjátékokat, zenét hallgathattam. Akkoriban – a harmincas évek közepén – még élő adásban. Tehát a drámai műfajhoz való kötődésem nagyon korai. Valószínű, hogy a gyermek- és ifjúkori élmények indították el bennem a színház, a film iránti vonzódásomat. A gimnáziumi önképzőkörben is rendszeresen mondtam verseket. Akkoriban szokás volt, hogy a szülői értekezleteket egy-két szavallattal is színesítették, s a tanárok felkérésére – másokkal együtt – én is mindig szívesen vállalkoztam. Sőt ké-

sőbb – már a TIT-nél dolgoztam – felnőttként is mondtam verseket és prózát, a pedagógus szakszervezetben vagy vállalati rendezvényeken. Az akkori József Attila Művelődési Ház színjátszó csoportjának is tagja voltam, szerepeltem Kisfaludy Csalódások című darabjában. Amatőrszínjátszó-rendezést is hallgattam. Ezt később a rádiónál sikerült kamatoztatnom, ugyanis a hírek, a politikai műsorok mellett hangjátékokat szerveztem a debreceni színészek közreműködésével. A KLTE-től kértem ilyenkor szerkesztőket e műsorok összeállításához. Aztán elkezdtem a színházi kritikáirást, és csináltam könyvtárosként is hosszú ideig – nagy örömmel.

– *Mire vállalkozott, amikor könyvtáros lett 1966-ban?*

– Amikor az SZMT könyvtárába kerültem, egy már meglévő hálózatot örököltem. Ezek munkahelyen működő, nagyrészt letéti könyvtárak voltak. Csupán két-három önálló akadt. Ma az utóbbiak száma – önálló és integrált szakszervezeti könyvtárként – tizenhat. E nem csak számszerű, de minőségi fejlődés nem kizárólag az én érdemem, hanem az országos könyvtárirányítás, a szakszervezeti kultúráirányítás és nem utolsósorban az egyes vállalatok vezetői, valamint szakszervezeti bizottságai közös tevékenységének eredménye. Ezen túl a személyi feltételek kialakítását tartottam nagyon fontosnak, s e törekvésem sikerrel is járt. Azon igyekeztem, hogy megfelelő szakképzettségű könyvtárosokat foglalkoztasson a fenntartó mind a központi könyvtárban, mind a hálózatban. A különböző szintű könyvtárosi tanfolyamok egész sorát szerveztük hol magunk, hol pedig a megyei könyvtárral közösen. Azt mindig sikerült elérnünk, hogy a központi és az önálló szakszervezeti könyvtárakban felső- vagy közép-, a letétekben pedig legalább alapfokú szakképesítésű könyvtáros dolgozzon.

– *Tekintsünk kicsit vissza az elmúlt évekre, évtizedekre! A SZOT elnökségének az ágazati minisztériummal egyetértésben hozott, máig is érvényes határozata, irányelve van, mely megfogalmazza a szakszervezeti közművelődési könyvtárak tartalmi fejlesztésének alapelveit, szervezeti és működési rendszerét. Ezen intézményeknek, az olvasóvá nevelésben, a politikai felvilágosításban, a gondolkodás, a művelődés formálásában alapvető szerepet kellett vállalniuk. Mennyire sikerült e nem kevés idő alatt olvasót nevelni, tudatot formálni?*

– Be kell vallanom, hogy ezekben az elsősor-

ban közművelődési feladatkörű könyvtárakban a politikai könyvek iránt nem mutatkozott igazán érdeklődés, az ilyen témájú műveket kölcsönző olvasóknak 90–95 százaléka továbbtanulóként vette kézbe ezeket. Elenyésző volt az ideológiai készletéből, indíttatásból politikai irodalmat olvasók száma. De sikerült némileg felkelteni és ébren tartani az érdeklődést a kortárs szépirodalom és a társadalmi, valamint természettudományi ismereteket közlő művek iránt. Régebben nagy számmal voltak lakói a munkásszállásoknak is, nagy volt a forgalom az ottani letétekben. Ma már más az életforma, a munkásokat a vállalatok autóbusszal hozzák-viszik, s a napi nehéz fizikai munka után már nem sokan keresik a lakóterületi közművelődési könyvtárakat sem. Sajnos a szocialista brigádoknak szervezett olvasókampányok (kell a jó könyv, olvasó munkásért, olvasó népert stb.) is formalitásba fulladtak. Nem mondom, hogy ezek teljesen haszontalanok voltak, de én mindig tartózkodással fogadtam ezeket a megmozdulásokat, ám végigcsináltuk, mert számon kérték. Sokkal jobban szerettem az író-olvasó találkozókat, ahol a személyes kapcsolatteremtés maradandó élményt nyújtott olvasóinknak. A szakmunkástanulók kollégiumaiban is gyakran szerveztünk ilyen találkozókat, amelyek alkalmából könyvtárról, könyvtárhaznáról is beszélgettünk.

– *A „mozgalom” szónak mára kissé megkopott a csillogása, hogyan élték meg ezt a szakszervezeti könyvtári hálózatban? Mennyire tudták magukat függetleníteni a változásoktól?*

– A könyvtár a mozgalmi változásokat elsősorban az anyagi létfenntartás oldaláról élte meg. Ugyanis a könyvek iránti érdeklődés megcsappanása nem a szakszervezeti mozgalom presztízisének csökkenése miatt következett be, hanem amiatt, hogy az emberek egyre többet dolgoztak, a kenyérkeresetre fordított idő növekedett. Ami pedig a könyvtárak anyagi helyzetét illeti, kompenzálásképpen olyan könyveket vásároltunk, ami érdekelt az olvasókat.

– *Melyiket érezte erősebbnek, a könyvtár mozgalmi vagy szakszervezeti, szakmai jellegét?*

– Nem a mozgalmi, hanem a szakmai jelleg volt a fontosabb. A fenntartó hagyott bennünket mint szakembereket dolgozni, természetesen a mozgalmi irodalmat „produkálni” kellett.

– *Gyakran vett részt különböző összejövetele-*

ken szakszervezeti szervek képviselőjeként. Azt is tudni véljük, hogy nem egyszer rangos anyagok összeállításában névtelenül dolgozott.

– Kötelességem volt, de szívesen csináltam. Túl a személyemen, végül ez mégiscsak a könyvtárak kulturális misszióját erősíti, s az ilyen jellegű feladatok nem könyvtáridegen vállalkozások.

– *Térjünk vissza a könyvtárügyhöz! Milyennek látta megyén belül a tanácsi közművelődési és a szakszervezeti könyvtári hálózat kapcsolatát?*

– Nem volt rossz, de jobban el kellett volna mélyíteni a munkakapcsolatainkat. Nem is annyira a két hálózati központ, inkább a hálózatok tagkönyvtárai közötti együttműködést lehetett volna élénkebbé tenni. Közös dolgoztuk ki hosszú távra (2000-ig), megyére szólóan a tanácsi, iskolai és szakszervezeti könyvtárhálózat szakmai fejlesztési programját. A jobb könyvtári ellátás érdekében kívánatos lett volna – és lenne – még inkább összehangoltabbá tenni főleg a területi könyvtárfejlesztést. A szakmai tanfolyamok, továbbképzések szervezésében – mint említettem – nagyon jól együttműködöttünk.

– *A szakkönyvtári hálózattal való kapcsolatokban mennyire sikerült a közös cél: termelői erővé tenni a könyvtárak állományában levő információkat?*

– Mintegy 14–15 éve arra törekszünk, hogy a nagyobb közművelődési és vállalati szakkönyvtárak önálló kezelésbe kerüljenek. Itt az egy-két, de esetenként a (rész munkaidőben) három könyvtárossal működő intézményekben módszeresen, tudatosan szerveztük a szakirodalmi állományt, mivel a vállalati szakemberek igényt is tartottak rá. Ebben nagy segítséget kaptunk az Ipari Informatikai Központtól, s az ennek megyei alközpontjaként szerveződött, a Tiszavasvári Alkaloida Gyárban működő szakkönyvtártól, amely az egész megyében felügyeli a szakkönyvtári tevékenységet, így a mi integrált könyvtárainkban is. Ez utóbbiakban kapcsolt munkakör a szakkönyvtári tevékenység, amelyet jórészt műszaki szakemberek látnak el. Őket szakmai tanfolyamokra javasoltuk, a megyei könyvtár vagy az OMIKK által szervezettek. Ilyen eszközökkel és ilyen módon segítettük a vállalatokat, hogy a szakemberek információs bázisként használhassák a könyvtárat.

– *1979-től tagja az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak, a Művelődési Minisztérium tanács-*

adó testületének. Megtisztelő ilyen szakmai szervezet vezető tisztségviselői között lenni.

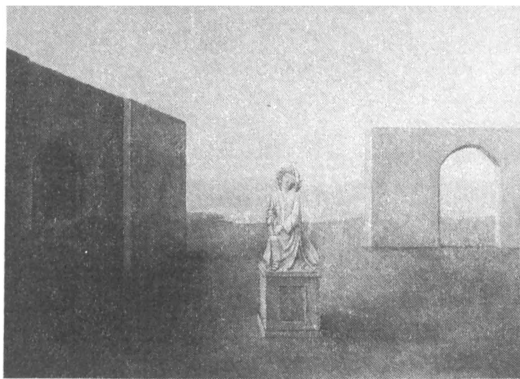
– Igen, és nagyon felelősségteljes is, mert a magyar könyvtárügy legfontosabb aktuális kérdéseit tárgyaltuk meg, de ugyanakkor előre is tekintettünk néhány évre. Őszintén mondom, hogy sokat tanultam itt a magyar könyvtárügy jeles embereitől, s a szakszervezeti könyvtári képviselet presztizszerősítést is jelentett ezen intézmények számára.

– *Az MKE-nek is országos vezetőségi tagja, a megyei szervezetnek megalakulása óta elnöke, programok aktív szervezője. Kezdetektől szerkesztő bizottsági tagja a Szabolcs-Szatmár Megyei Könyvtári Híradónak. S itt megjegyezném – ha nem veszi rossz néven –, hogy az 1989-es ünnepi könyvhét és könyvtári napok keretében rendezett szakmai napon – ahol a Könyvtári Híradó 15 évét értékelték – hiányérzetként fogalmazódott meg a szakszervezeti könyvtári hálózat „hallgatása”. Ennek ellensúlyozásaként viszont elismerést érdemel az a tény, hogy a Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának elnökeként rendszeresen beszámolt az ott folyó tevékenységről az országos sajtójában. Mi e kettősség oka?*

– Hát igen, jogos volt a kritika, hogy elhanyagoltam a megyei híradóban a publikálást, pedig lett volna miről számot adni: például a Tiszavasvári Alkaloida Gyár könyvtári programjáról, a nyiregyházi VOLÁN, a KEMÉV könyvtáiról stb. Az az igazság, hogy nagyon lekötött voltam, nehezen szántam rá magam könyvtári cikkíráásra, munkatársaimat pedig erre nem tudtam mozgósítani. Majd talán most, hogy időm van, pótolom a restanciát.

– *Az előbb már szó volt arról, hogy a Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának elnöki posztját tölti be 1979-től. E funkcióból adódóan is sok mindenre van rálátása. Hogyan értékeli ma a magyar könyvtári rendszeren belül a szakszervezeti könyvtárak helyét és szerepét?*

– Én nem tartom rossznak a helyzetünket, de sok szakmabelinek más a véleménye, elsősorban azt fájlatják, hogy lenézik ezeket a könyvtárakat mozgalmi jellegük miatt. De mint korábban is hangsúlyoztam, mindig törekedtünk arra, hogy a közművelődési és a szakmai információs funkció legyen a domináns. Anyagilag és technikai eszközökkel általában nem jól ellátottak a szakszervezeti könyvtárak, hiszen a hálózat jórészt letétekből áll. A központi és önálló könyvtárak között viszont soknak van videója, audiovizuális dokumentu-

mokkal rendelkeznek, bővítették a hagyományos könyvtári szolgáltatásokat. Sok tanácsi közművelődési könyvtár lényegesen rosszabb helyzetben működik.

– *Mit érzett leginkább sikernek a pályán eltöltött huszónévt év alatt? Bár az eddig elmondott tények önmagukért beszélnek, s szakmai tevékenységének rangját jó néhány kitüntetés is igazolja (Szocialista Kultúráért, Kiváló Nép-művelő, Szakszervezeti Munkáért arany fokozat, Munka Érdemrend ezüst fokozat).*

– Jó érzéssel tölt el, hogy a hálózat munkatársainak szakképzettségi szintjét évről évre sikerült emelni. E személyi feltételek garanciát adtak és adnak elsősorban a megnövekedett önálló könyvtárak funkcióinak érvényesüléséhez. Ugyancsak jóleső érzés volt az is, amikor sok-sok egyzetetés és egyezkedés után megnyithattunk egy-egy új vagy megújított könyvtárat. Nem esett még szó például a kórházi betegkönyvtárakról. A nyíregyházi, a kisvárdai, a vásárosnaményi és a mátészalkai kórházakban összesen 32 osztályon létesítettünk le-téteket az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezeti Központi Könyvtárának segítségével. Ez is sikerélmény. A kitüntetések, elismerések pedig nem csupán az én munkám megbecsülését jelezték, hanem a munkatársaimét is.

– *Volt-e kudarca – szakmai sikertelensége?*

– Sajnos igen. Keserűséggel töltött el, amikor olyan helyen mondtak fel le-téteket, ahol ilyenre nem számítottunk, vagy csökkenteni kellett a dokumentumok számát, mert a vállalat nem tudott megfelelő nagyságú helyiséget adni. Az anyagiak hiánya hátráltatott sok esetben. Nagyon sajnálom, hogy nem sikerült egy vállalati társulást létrehozni, amelyből videokazettás, számítógép-diszkes alapállomány születhetett volna. Az utóbbi két-három év

terve volt, hogy számítógépre vegyük a letéti állomány nyilvántartását. Anyagiak híján, sajnos, nem valósulhatott meg. A könyvtári munka megítélése a mozgalmi apparátus részéről sem volt minden esetben helyes. A könyvtárat amolyan pihenőhelynek tekintették. Keserűséget okozott, amikor nem becsülték meg a könyvtári hálózaton belül tett erőfeszítéseket. A művelődési házban folyó látványosabb tevékenységet erkölcsileg és anyagilag is jobban elismerték. Ez sokszor okozott kellemetlen érzéseket az előbb mondottak ellenére is. S ezt nem is csak magam miatt, inkább a volt kollégák védelmében mondom.

– *Munkatársai nagy tisztelettel és szeretettel beszélnek Önről. Egyikük egyszer úgy fogalmazott, hogy „személye garanciája volt a jó légkörnek”. Mint igazgató, milyen emberi tulajdonságokat és szakmai képességeket értékelt?*

– Nem nagyon tudom a kettőt szétválasztani. Azokat a munkatársakat szerettem, akik nem zárkóztak be a szűken értelmezett szakmai feladatokba, hanem a hálózat egészét áttekintették, tudták azt is, mit és min dolgoznak munkatársaik. Akik látták a vezető terheit és tudták, mi a munkája. A legteljesebb önállóságot biztosítottam a módszertanosoknak, egyedül a le-tétek megszüntetésének dolgát tartottam fenn magamnak. Önálló gondolkodásra buzdítottam mindig. Nem szerettem viszont, ha valaki nem tanult valamilyen formában, vagy nem igényelte a képzést, továbbképzést. Emberi tulajdonságok? Szerettem, ha szívesen dolgoznak egymással a munkatársak, ha jól megvannak. Nem szerettem, ha a másik háta mögött beszéltek. Mindig jó néven vettem, ha ellentmondtak nekem. Nem örültem neki, de elviseltem, mert tudtam, hogy mindez tanulságos is lehet. Nem tekintettem magam tévedhetetlennek. Egy régebbi korszakomban parancsuralmat vezettem be, de hamar rájöttem, hogy nem célravezető – s feladtam.

– *Sok mindent hallani mostanában a szakszervezeti könyvtárhálózat jövőjéről. Ön milyennek szeretné látni?*

– Mindenekelőtt a folytatását szeretném látni eddigi munkánkknak. Szeretnék több indokoltan integrált közművelődési és szakkönyvtárat a vállalatoknál. Mindezeket anyagilag sokkal jobban ellátottnak kívánom, sokkal jobb állománnyal és jobban szervezett szolgáltatási rendszerrel. Lehet, hogy ez csak vágyálom?

– *Nem hizelgéskep-pen mondom, de olyan fiatalos az egész megjelenése, szelle-mi frissességéről,*

élelátásáról nem is beszélve. Megfogalmazódik bennem a kérdés: önként határozta el nyugdíjba vonulását?

– Igen is, nem is. Szerettem volna még legalább egy évet maradni, jó lett volna néhány elkezdett dolgot befejezettek tudni, de hát már 1988 végén elértem a nyugdíjkorhatárt. Aztán családi okok miatt is: a fiam most végzett, villamos üzemmérnök, a kislányom másodikos gimnazista. Van egy nagyfiam is, sőt két unokám.

A frissesség pedig? Természeti adottság, de feleségemnek is köszönhetem, aki szintén tanár és könyvtáros, és aki sok munkája ellenére

nagyon sok terhet levett a vállamról. A fizikai és a szellemi kondíció megőrzését fontosnak tartom. Ezt az új élethelyzetet a nyáron kéthetes svájci és egyhetes ausztriai nyaralással gazdagítottam. És most már többet fogok írni a szakszervezeti könyvtárakról is, kutatásokra kaptam meghívást, szóval most sem tudok nyugodni.

– *Kívánom, hogy gazdag szakmai tapasztalatai hasznosuljanak a fiatalabb könyvtáros nemzedék munkájában és legyen ehhez továbbra is ilyen friss szellemi energiája, jó egészsége.*

Zselinszky Lászlóné

„...ami nincs a helyén, az elveszett”

*Beszélgetés Mónus Imrével
a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár
nyugdíjas igazgatóhelyettesével*

1987-ben, csaknem négy évtizedes szolgálat után nyugdíjba vonult *Mónus Imre*. Tanulásokban gazdag életútjáról készült ez a megkérsett interjú.

– *Úgy tudom, hogy pályafutásod alatt szinte végig könyves ember voltál. Hogyan s mikor lettél az? Mit hoztál magaddal a családi környezetből?*

– Hódmezővásárhelytől két kilométerre gyerekeskedtem egy kicsi tanyán. Testvérem nem volt, talán azért, mert szüleim nagyon szegények voltak. Édesapám napszámos cselédként, nyaranta főleg vályogvetéssel kereste kenyerét. Édesanyám napszámba járt, szappant főzött, mosott. Könyv, még Biblia sem akadt a háznál, de édesapám legénykorában a városi kölcsönkönyvtár tagja lévén, sokat olvasott. Az első világháborúban sérülés érte a szemét, ezért korábbi olvasmányairól és háborús élményeiről sokat mesélt esténként a kályha melegénél. Édesanyám szép hangján sok népdalt énekelt. Innen ered a népdal iránti vonzalmam. 1938-ban, tizenegy éves koromban hirdették meg Vásárhelyen a szegény gyerekek gimnáziumba iratását. Apám biztatására ekkor lettem középiskolás. Elég volt a tandíjat

kiizzadni, tankönyvekre már nem tellett, végig a segédkönyvtárból, az iskola könyveiből tanultam. Nem akármilyen fizikai teljesítményt igényelt naponta a bejárás az öt kilométerre lévő gimnáziumba. Télen-nyáron gyalog. Egyébként az iskolában sem voltak különösebben sokat olvasó emberek, a nagycsaládból pedig inkább a társaság kedvelését, a beszélgetés, mesélés örömet és a népdal iránti érdeklődést hoztam.

– *Sokszor hallottam tőled büszkeséggel elegy tisztelettel emlegetni a hódmezővásárhelyi (ne-*

ked csak vásárhelyi) gimnáziumot. Kik, milyen hatással voltak itt rád?

– Keves olyan tanárom volt, akire ma nem emlékszem jó szívvel. Néhány közülük akkora hatást gyakorolt rám, hogy ma is „irányít”. *Dr. Karády György* természetrajzot tanított. Keményen követelő, de emberszerető pedagógus volt, és mániákus rendszerető. Könyvtárosok nemzedékeinek adtam tanácsul kedvelt mondanását: „Kisfiacskáim, ami nincs a helyén, az elvesztett.” *Dr. Sipka Sándor* nem tanított, de atyai jóbarátom lett. Tőle a fontos dolgok egyértelmű vállalását és kitartást tanultam. *Németh László* a 7–8. osztályban volt magyartanárom, nála érettségiztem. Ő volt az önképzőkör elnöke, én a titkára. Róla már többször írtam, legutóbb a *Jussban*. *Németh László* óráit lehetetlen „elmondani”, hangulatukat csak művészi eszközökkel lehetne érzékeltetni. A vásárhelyi gimnáziumot a rend és a fegyelem jellemezte, de minden szigorúsága ellenére – vagy éppen azért? – gyerekközpontú volt. Szellemére – s talán rám is – jellemző, hogy *Biró Jóska* barátommal ketten önképzőkört alapítottunk, egymásnak elemeztünk *Ady*-verseket, előadásokat tartottunk, könyvkritikákat írtunk. Együtt olvastuk a *Magyar Nemzetet*, a *Szabad Szó* számaint. 1946 tavaszától érettségimig népi kollégista, s a parasztpárt Csongrád megyei szervezetének titkára voltam. Sokat dolgoztam a tanévben is, csak este tanulhattam, ezért nem voltam soha kitűnő tanuló.

– Térjünk át könyvtárosi működésedre! Hol s mikor indultál el a pályán?

– Én ezt a negyvenes évek elejétől számítom, amikor apám biztatására egy maszek antikváriustól megvettem a *Petőfi*-sorozat tizenöt kötetét, amit esténként felolvastam a családnak. Tagja lettem a *Püski* könyvkiadó baráti körének. Ennek illetménykötetéből, s az antikváriumban fillérékért vásárolt nemzeti könyvtár, Magyar klasszikusok stb. sorozat darabjaiból kezdtem kialakítani a házikönyvtáramat. Ekkor kerültek a polcra *Sinka István*, *Féja Géza* és *Németh László* művei. A gimnáziumban *dr. Tölcser István* történelem–földrajz szakos tanár kezelte a könyvtárat. Nagy tudású, emberszerető és jó kedélyű pedagógus volt. Így ismertem meg a csaknem 30 000 kötetes tanulói segédkönyvtár müncheni, és a 11–12 000 kötetes ifjúsági könyvtár decimális rendszerét. 1944 márciusában a német megszállás kezdetén igazgatói utasításra elrejtettük a könyvtárak értékes anyagát.

Tölcser tanár úr bevonulása után néhányunkra maradt a könyvtárak minden gondja. 1946-ban a Nemzeti Parasztpárt tagjaként a párt 300–400 kötetes könyvtárát rendeztem. 1948 őszén beiratkoztam a szegedi egyetem biokémia szakára, de egy tévedés folytán néhány hónap múlva behívtak katonának a győri határőrséghez. Természetesen ott is könyvtáros lettem, előadásokat tartottam, és a Könyvesbolt Kiskereskedelmi Vállalat bizományosaként is működtem. Leszerelésem után itt területi szervezői beosztásban, majd 1951 végétől 1954-ig a győri Lenin úti nagy könyvesbolt vezetőjeként dolgoztam. Onnan csalt el a szakszervezet népművelő-könyvtárosnak a Széchenyi téri művelődési házba. Itt keresett meg *Kiss István*, a SZOT akkori könyvtárügyi előadója, és felkért vállaljam el a győri SZMT központi könyvtára igazgatói posztját. Húsz évig töltöttem be ezt az állást.

– Lehet, hogy tévedek, de úgy vélem, hogy igazi lételemed a szakszervezeti könyvtárügy volt, bár értek ott is kudarcok. Gondolok itt a IV. országos könyvtárügyi konferencián elsőként elhangzott felszólalásodra, amely egyszerre volt önkritika, visszavonulás és új nekirugaszkodás...

– 1978-ban egy szerencsétlen ügy miatt meg kellett válnom vezetői beosztásomtól, és a vagongyár közművelődési titkára lettem. Később hasznomra vált ez a kényszerű kitérő, mert szélesebb összefüggésekre döbrentett rá. A könyvtárügyi konferencián – még közművelődési titkárként – a kulturális mozgalmak formalizmusa ellen szólaltam föl. Ma már bevallom, hogy a szereplésre *Juhász Jenő*, a minisztérium könyvtári osztályának vezetője kért föl. Így lettem 1981-től a Győri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese.

– Munkádban mit szerettél igazán, s milyen embert próbáló dolog maradt ki az életedből?

– Könyvtárosi munkámban legjobban a módszertani munkát szerettem. A szervezés, átalakítás, létesítés stb. érdekelt, s természetesen a módszertani segítés eredménye. Legizgalmasabb korszakom az az évtized volt, amikor Győr-Sopron megyében megszerveztem a szakszervezeti hálózatot. Talán nem ellentmondás, hogy én már a hatvanas években a hálózati elkülönülés ellen voltam, s az egységes magyar könyvtári rendszer képe lebegett célként előttem. Ez persze sokaknak nem tetszett. Ami kimaradt az életemből az az olvasószolgálat. Sajnos közvetlenül ritkán találkozhattam olvasóval, hiányzott az olvasói „hála”, a vissza-

csatolás. Nem kárpótolt ezért az sem, hogy néhány évig egy kórházi betegkönyvtárban kölcsönöztem hetente néhány órában.

– *Szívesen vettél részt a szakmai közéletben. Előadásokat tartottál, sokat publikáltál és szerkesztettél is. Kérlek, készíts ezekről egy rövid leltárt!*

– 1961-től 1975-ig voltam az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács tagja. Több tucatnyi irodalmi, művelődéspolitikai és könyvtári vonatkozású cikket írtam folyóiratokba, gyűjteményes munkákba, szerkesztettem néhány kiadványt, többek között a *Kisalföldi Könyvtáros* több évfolyamát, és évekig sugározta könyvismertetéseimet a győri rádió. Tanítottam könyvtárosi tanfolyamokon, részt vettem a politikai oktatásban, retorikai és irodalmi előadásaim száma több ezer már. Több irányú munkásságom elismeréseként kaptam a Kiváló Népművelő kitüntetést és a Munka Érdemrend ezüst és arany fokozatát.

– *Tudom, hogy szereted az irodalmat, sokat olvasol és szenvedélyes zenehallgató vagy. Szólj erről kicsit bővebben, s a „birtokról” is, ahol neked is volt szerencsém egy kellemes napot eltölteni!*

– *Veres Péter* szerint a legjobb a heroikus élet. Ez a gondolat munkált bennem. Szerettem a sokoldalúságot, de nem az érvényesülés miatt. Irodalom, zene, kertészkedés arra volt jó, hogy dinamikusan élhessek, s a magam ura lehessenek. Pusztán időtöltésből soha nem olvastam. Imádtam előadásokat tartani; a református gimnáziumban hagyomány volt a templomi beszéd, talán innen lehet az indíttatás. Másfél évtizede vettem Győrtől néhány kilométernyire egy hangulatos tanyát, nagy kerttel. Egyszerűen nem tudok megenni növények és a napi fizikai munka nélkül. Mostanában egyre jobban szeretem a csendet. Szinte teljesen kivonultam a közéletből is.

– *Családod? Barátaid? Ellenségeid? Szenvédélyeid? Keszereiséged és gyengeségeid?*

– Feleségem is nyugdíjas, lányom újságíró, a fiam könyvkötő. Őt unokám van. Egész életemben családcentrikus voltam, s különösen a gyerekek útját segítettem egyengetni. Kedvelt görögjeim szerint: „A barátság egy lélek két testben.” Ilyen barátom csak Bíró Jóska volt a vásárhelyi gimnáziumban. Ismertem sok rokonszenves társasági embert. Ellenségeim egy részéről tudok, de nem nagyon zavarnak már.

– *Mi emberi-könyvtárosi ars poeticád?*

– Olyan könyvtárak megteremtésére töre-

kedtem, ahol az olvasó rendet, békét, nyugalmat, egy kicsit otthonot talál.

– *És nyugdíjasként megszüntél „könyves embernek” lenni?*

– Egyáltalán nem, csak most már másként terjesztem a könyveket. Nagypaként az unokáimat iparkodom rákapatni a könyvre és minden vele rokon szépségre. Magam pedig pótolom a mulasztásaimat: fontos számomra, hogy újraolvassak műveket, írókat, most már érettebb fejjel. Kicsit – kivált telente – több idő marad a zenére, s azokra az érdeklődésemet még ébren tartó dolgokra, amelyeket eddig kénytelen voltam elhanyagolni. Foglalkozom egy múlt századi magyaróvári nyomda történetével, először a kölcsönkönyvtári tevékenységét kívánom feltárni, majd a kiadványait, kivált „ponyvakiadványait”, amelyekkel nagyon fontos – ma úgy mondanánk – művelődéspolitikai munkát végzett. Ez – ha élek – évekre ad munkát. Meg kellene írnom a győri szabadkőművesek történetét is. Ezzel a témával már sokat foglalkoztam, de csak résztanulmányok készültek el. S ami a szakmát közvetlenül érinti – s remélem tán érdeklí is –, össze kívánom foglalni a könyvtári módszertani munkáról szerzett ismereteimet, hiszen ez állt hozzám legközelebb, ebben szerettem tán a legtöbb tapasztalatot, noha sikerek és kudarcok árán. Nem hiszem, hogy haszontalan vállalkozás lenne.

*

– *Bücsúzóul azt kívánom, hogy legyen sok örömed családban, és sokáig élvezhesd olvasmányaidat, hanglemezeidet és zamatos borodat!*

Tuba László

Tizenegymillió könyv Dominique Perrault tornyaiban

Bibliothèque de France: a kutatók és a műkedvelők viszálya

Forrásaink – bár tavaly még kisszámúak voltak – meglehetősen lelkesedéssel hirdették, jelentették be, kommentálták az új francia nemzeti könyvtár terveit. (A régi Bibliothèque Nationale-hoz képest a neve is új: Bibliothèque de France.) Azóta sokasodtak az ironikus, kérdőjeles megnyilatkozások, aminek azért örülünk, mert mi magunk sem takarékoskodtunk az iróniával, amikor az új könyvtárról hírt adtunk (*Könyvtáros*, 1989/11. szám). Ezúttal az egyik leginkább mérvadó – mármint a művelt közölgő számára mérvadó – lap, a *Le Monde* közölt vitriolban sem szűkölködő cikket az új „csoda” kapcsán. Az alábbiakban ezt közöljük teljes terjedelmében.

A közönség tárgyi alapon ítélni: a leendő Bibliothèque de France (szó szerint: Franciaország Könyvtára) tervét kidolgozó építészek húsz makettjét kiállították a Francia Építészeti Intézetben. A kiállítást a köztársasági elnök nyitotta meg a díjnyertes *Dominique Perrault* jelenlétében. Ám egy helység – Tolbiac – és egy épület kiválasztása korántsem csillapíthatja le azt a viszályt, mely a mindenekelőtt kutatóknak szánt „összes könyv” és a legtágabb közönséget kiszolgáló médiatár híveit szembeállítja egymással. De a kétszázadik évforduló alkalom a Forradalom építészeti álmainak: a kolosszális méretek kedvelésének, a mértéketlen ambícióknak megidézésére is, amelyek pápíron maradtak.

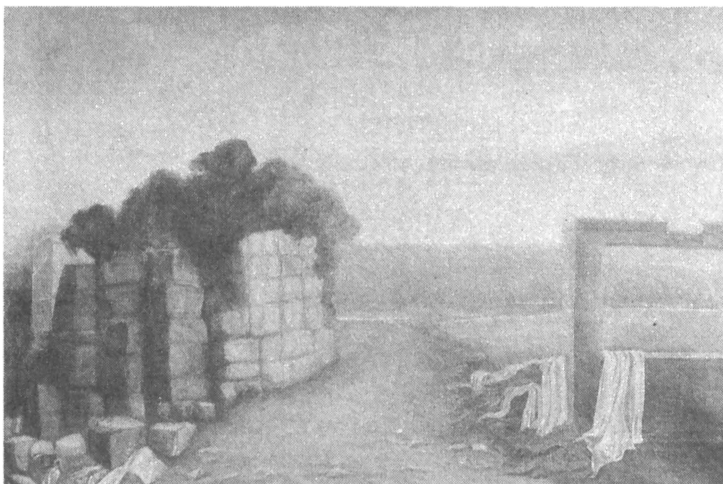
A nagy munkák díjnyertes építészeti terveit szinte valamennyien beleöszültek a kivitelezés kezdetét követő hónapokba. Legalábbis ezt mondják. A problémák, amelyekkel legfiatalabbjuknak, a harminchat éves *Dominique Perrault*-nak szembe kell néznie, önként adódnak. Mindenekelőtt azért, mert maga a kezdetben rosszul összefércelt tervezet gyakorlatilag képlekeny. Arról volt szó, hogy a leendő Bibliothèque de France-ban (rövidítését – TGR: úgy mint Túl Grandiózus Bibliotéka – a művelődési minisztérium szigorúan betiltotta) 3–4 millió kötetet helyeznek el. Ma úgy tetszik, ennek háromszorosa hagyja el majd a Richelieu utcai polcokat. Valamennyien Tolbiacba kerülnek? Semmi sem kevésbé bizonyos.

Számos híve van bizonyos mennyiségű alig vagy sohasem keresett mű „silózásának”. Közéjük tartozik *André Miquel*, a Bibliothèque Nationale volt igazgatója, jelenleg az egyetemi könyvtárak felülvizsgálatának megbízottja, valamint *Emile Biasini*, az építésügyi államtitkár. Ezeket a raktárakat Párizs közelében helyezték el. Egy ilyen bunkerbe zárt mű előkeresésének ideje mintegy negyvennyolc óra lenne.

Ez az időtartam a közönséges halandók számára elfogadhatónak tűnik. De egyszerűen főlháborító a hivatásosok számára, akiknek már már vörös posztó az is, ha a várakozási idő meghaladja a két órát – ez a maximum a Bibliothèque Nationale-ban csúcsgalamb esetén. A kiváltságosok rigolyái – dörmögik a „műszakiak”.

A történész *Elizabeth Badinter* már több ízben kifejezte ellenvéleményét a „silózással” szemben. Újra megtette ezt, amikor Nancyban megindított egy „legyenek kéznél a könyvek” jelszavú mozgalmat, melynek ő a vezetője. *Föld alá temetik a könyveket, kilométerekre Párizstól!* – kiáltott fel. *Sötétben lesznek, mint a rabok, távol a szemektől és a szívtől.* És hozzáteszi: *Amikor azzal akarnak megnyugtatni, hogy a silózásra kerülő könyvek azok, amelyeket soha senki sem keres, még inkább aggódom. Minden kutató jól tudja, hogy eredményes volt a napja, ha éppen rábukkant mások által még nem ismert forrásmunkákra.*

Ez a viszály jelentősebb, mint amilyennek

tűnik. Az egyik oldalon állnak a kutatók, akik úgy vélik, hogy egy ilyen könyvtár mindenképp nekik szánt munkaeszköz. A másik oldalon vannak azok, akik szerint a Bibliothèque de France-nak olyan intézménynek kell lennie, mely mindenki számára nyitva áll, a kutatók és a nagyközönség előtt egyaránt. Olyan intézménynek, amelyben nyomtatványokat, de egyúttal képet és hangot is találni. Ez a leendő együttlét máris elborzasztja a papír szerelme-seit.

De ha tizenegymillió könyvnek kell helyet kapnia Tolbiac helységében, vajon elegendő lesz-e az építész által elképzelt négy torony? S az anyag, amelyből megépíteni szándékozik őket – az üveg –, vajon megfelel-e a tárolás maximális követelményeinek, amelyeknek a Bibliothèque de France eleget kell hogy tegyen? Az informatika, ez a minden kommunikációs problémát megoldani hivatott csodaszer, vajon képes lesz-e minden igényt kielégíteni?

Ha föltesszük például, hogy bizonyos köteteket csak mikrofilmek segítségével lehet hozzáférhetővé tenni, egy kutatónak sohasem adatik meg a lehetőség, hogy öt vagy hat könyvnyi anyagot maga elé helyezhessen. Ez a „tudóskodók” igényelte „szimultaneitás” csak megmosolyogtatja a „technokratákat”. Ez utóbbiak „hiúságnak” tekintik az efféle igényeket. Az előbbieket meg azt vetik a szemére emezeknek, hogy még sohasem tették be a lábukat egy könyvtárba. A süketek ilyen párbeszéde folyt a közelmúltban megrendezett Bastille-konfe-

rencián, ahol a történész *Pierre Nora*, a *Le Débat* című folyóirat igazgatója, és *Dominique Jamet*, a Bibliothèque de France létrehozására alakult társaság elnöke csatározott egymással.

Ez a Bibliothèque de France születését körülvevő művészi homály egy szomszédainknál, például Hollandiában és Nagy-Britanniában, kétkedést, sőt gunyoroskodást vált ki. Az angolok, akik Londonban, Saint Pancras mellett építenek új könyvtárat, különösen csipős nyelvűek.

Legyőzzük a békákat. A *Het Parcol* című amszterdami esti lapban olvashatjuk J.-C. *Wesselius* tollából: *A La Manche-csatorna túloldaláról, ahol a britek megosztották saját tapasztalataikat francia kollégáikkal, kétkedéssel szemlélik a francia programot. Akik a párizsi tervezetért felelősek, fensőbbeséges megvetéssel válaszolnak: A British Library egy nagy rakás téglá lesz egy pályaudvar meg egy üzem tözsomszedságában, mondja Dominique Jamet... A britek, továbbra is Dominique Jamet szerint, klasszikus könyvtárat építenek. Ezzel szemben a francia terv maga a modernség. Hát ezt érdemeltük? – kérdezi elhűlve ekkora pimaszságtól a British Library egyik felelőse, aki több ízben elkísérte Dominique Jamet-t Saint Pancras-ba. De a britek meg vannak győződve arról, hogy a jövő nekik ad igazat. Majd meglátjuk, kié lesz az utolsó szó ebben a béka-egér harcban.*

Ám a békáknak, király hiján, van egy elnökük. Ez utóbbi nyitotta meg a Francia Építészeti Intézet kiállítását, amelyen a Bibliothèque de France számára tervet készítő építé-

szek húsz makettjét láthatja három héten keresztül a közönség. Vajon *François Mitterrand*-nak bele kell-e szólnia a vitába? Semmi sem utal erre, még ha ismeretes is a nyomtatott dolgok iránti előszeretete.

Ezenközben *Dominique Jamet* csapatát megerősítette *Jean Gattégno* csatlakozása, aki fölhangzott a *Livre* igazgatásával. Az aggódó kuta-

tók talán olyan tárgyalópartnerre lelnek ennek a Lewis Carroll-specialista, szenvtelen anglicistának a személyében, aki képes kibogozni a csomót, amit Tolbiac jelent.

Emmanuel de Roux

A Le Monde 1989. október 4-i száma alapján fordította Vajda András

Hírek az IFLA életéről

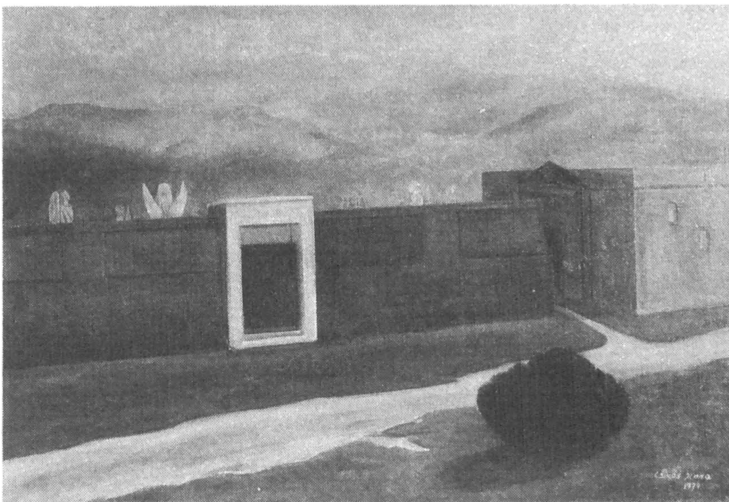
Az IFLA Journal 1989/4. számának hírvivata alapján

Elnézést kell kérnünk az olvasótól, hogy ismét hosszabb kihagyás után kap csak tájékoztatást az IFLA eseményeiről. Valami okból nem érkezett meg ugyanis mindeddig az *IFLA Journal* előző, 1989/3. száma a Könyvtártudományi Szakkönyvtárba, az IFLA magyarországi letéti könyvtárába.

1989. augusztus 21-én nyílt meg Párizsban az IFLA 55. közgyűlése és konferenciája (lásd bővebben *Billédi Ferencné* cikkét a *Könyvtáros* 1990/1. számában). Az első becslések szerint 84 országból mintegy háromezren vettek részt a nagyszerűen és elegánsan megszervezett rendezvényen. (Csak egyetlen mozzanat: az egyik fogadást a Louvre új piramisában adták.) Távoli országok is számos képviselőjüket regisztráltatták (például Japánból ötvenhatot, a Ko-

reai Köztársaságból harmincnyolcat, Iránból huszonnyolcat). A 232 ülésen 162 dolgozatot mutattak be.

A záróülésen *Lionel Jospin* oktatásügyi miniszter szolt a francia könyvtárügy fejlesztési terveiről, kitérve arra, hogy két éven belül megduplázzák az egyetemi könyvtárak költségvetését, tekintettel elmaradásukra. Ezután jelentés hangzott el a konferenciát megelőző egyik szemináriumról (könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumellátás), valamint annak határozatairól, majd az általános javaslatokra és határozatokra került sor. (Ez utóbbiakat, mivel többük esetében további lépésekre is sor fog kerülni, csupán tárgyak szerint említjük meg: az oktatási, tudományos és kulturális anyagok importjával foglalkozó firenzei egyez-

mény 40. évfordulója, az irodalmi és információs termékek adóztatása, az iskolai könyvtárak híd szerepe az oktatás- és könyvtárügy között, a szakosztályok, szekciók és kerekasztalok finanszírozásának módszerei, az állandó bizottságok tagjainak megválasztási rendje, a gondolatszabadság és a könyvtárak szerepe, a Dél-Afrikai Köztársaság IFLA-tagságának kérdése, az örményországi földrengés ügyében küldött bizottság státusa.) Elhangzottak az 1990-es stockholmi és az 1991-es moszkvai konferenciára szóló meghívások, s végül az elismerésekre került sor: négy IFLA-érmét és két oklevelet adtak át, *Willem R. H. Kooops*-ot pedig, aki több mint 20 éve szolgálja az IFLA-t, s hosszú éveken át a kiadványi felelős fontos posztján, tiszteletbeli taggá választották.

Az egyes szakmai szervezetek is előterjesztették határozataikat. Így például a Közművelődési Könyvtári Szekció a konferenciát megelőző, az analfabetizmus elleni küzdelemmel foglalkozó szeminárium javaslatai alapján a tennivalókról; a Többkultúrájú Lakosságot Szolgáló Könyvtárak Szekciója ugyancsak egy preszeminárium állásfoglalását támogatta arra vonatkozóan, hogy nagyobb figyelmet kell fordítani a jövőben a helyi és regionális nemzetségek nyelvének és kultúrájának támogatására. A Konzerválási Szekció pedig a savmentes papír alkalmazásáról terjesztett elő ajánlásokat.

E folyóiratszám felsorolja az IFLA mind a 18 letéti könyvtárát (köztük a Könyvtártudományi Szakkönyvtárát is), amelyek 1972 óta megkapják az IFLA valamennyi publikációját. 1989 végére a párizsi konferencia anyagai is hozzáférhetőek lesznek ezeken a helyeken.

A Végrehajtó Bizottság és a Szakmai Bizott-

ság Párizsban tartott üléséről készített rövid tájékoztatókból említést érdemel, hogy húszan pályázták meg a szakmai koordinátor állását (még ketten vannak versenyben), s hogy az IFLA szerződést irt alá az Európai Gazdasági Közösséggel a könyvtárosképzés információs technológiai tartalmának kidolgozásáról.

Hasznos információként kapjuk az IFLA valamennyi szakmai szervezete elnökének és titkárának nevét és címét. (Közöttük egy szovjet, két NDK-s és egy kubai kolléga adatai is megtalálhatók.) A Szakmai Bizottság – amely köztudottan az egyes szakosztályok elnökeiből vagy titkáraiból tevődik össze – névsora a következő: *Ernst Kohl* (Általános Tudományos Könyvtárak Szakosztálya – NSZK), *Sarah Tyacka* (Szakkönyvtárak Szakosztálya – Anglia), *Anne Galler* (A Nagyközönséget Szolgáló Könyvtárak Szakosztálya – Kanada), *Nancy John* (A Bibliográfiai Számbavétel Szakosztálya – USA), *Joachim-Felix Leonhard* (Gyűjteményi és Szolgáltatási Szakosztály – NSZK), *David Clements* (Vezetési és Technológiai Szakosztály – Anglia), *Stephen Roberts* (Képzési és Kutatási Szakosztály – Anglia), *Donald Wijasuriya* (A Regionális Tevékenységek Szakosztálya – Malaysia).

A Szakmai Bizottság *Hope E. A. Clementet* választotta meg elnökeül, aki ebben a minőségében hivatalból a Végrehajtó Bizottságnak is tagja lett.

Az egyéb hírek közül említést érdemel, hogy az UBCIM (Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel és Nemzetközi MARC) magprogramért való felelősséget a Deutsche Bibliothek (Frankfurt am Main) veszi át 1990 áprilisától a British Librarytól. (*P. I.*)

Lapozgató

A cigány kultúra különböző kérdéseinek szentelték a *Kultúra és Közösség* tavalyi négyes számát. A sok teoretikus tanulmány mellett (*A cigány közösségek történeti típusairól, A cigány identitás változásának problémái* stb.) a folyóirat e számában sok olyan írás is található, amelyek közvetlen tanulságok levonására alkalmasak, segíthetik a könyvtárosokat (is), hogy jobban megismerhessék a cigányság

„hozzaállását” a kultúrához, a kulturális intézményekhez, azok általuk ismert vagy elképzelt megtestesítőihez.

Különösen érdekes információkkal szolgál *Balogh Katalin* családi esettanulmánya, a „*Minek a' iskola?*”, valamint *Forray R. Katalin* és *Bódor Jánosné-Pál Jánosné* írásai (*Cigány fiúk és lányok iskolai motivációi és etnikai identitása, Cigány gyermekek az óvodában*).

Csikós Ilona

„Színek zenéje / ablak a végtelenbe /
lépj be a képhe.”

Az arc mindig a láthatatlanból tesz valamit láthatóvá. Így van ez akkor is, ha szavakkal próbálunk portrét festeni. Akik Csikós Ilonát kategóriába akarják szorítani, szürrealista festőnek mondják. Akik egyediségében akarják megérteni, zavarba jönnek, és sokáig küszködhetnek, amíg képeihez megtalálják a megfelelő szavakat. Ám e képek megszólító ereje éppen ebben a különös, hosszan tartó utórezgésben rejlik, amely nem hagyja nyugodni a nézőt. A képeket ugyanis nem lehet elfelejteni.

*

Sok alkotóról mondták már, hogy egész életében mindig ugyanazt az egy dolgot igyekezett kifejezni. Csikós Ilona esetében ez a belső fény, a belső végtelen, amelyet a természetben a tenger és az ég, az emberben a lélek fejez ki. A fény és a tenger szülötte Ő. Február végén a Nap a Halak csillagképében jár. A tengert a mitikus képzelet mindig is a tudattalan, az álmok, az életünket meghatározó ősképek világának tartotta. Ha hiszünk a napok szimbolikájában – és miért ne hinnénk! – a művésznő születésnapja, február 24-e fontos határpont: egyszerűt a tél végét jelentő „királytemetés”, a Karnevál hercegének távozása, másrészt Jég-törő Mátyás napja. Mátyást az apostolok az áruló Júdás helyett választották maguk közé tizenkettediknek. Vértanúhalált halt, lefejezték. A hóhér bárdja, szekercéje a tél hatalmának megtörését jelképezi. Mi más ez, ha nem az ÉN korlátainak, a belső falaknak a ledöntését szimbolizáló tett, az egyre nyitottabb létezésért, az élet átszellemiesítéséért folytatott küzdelemben?

„Ha nem lettem volna festő, zenész lennék” – mondja magáról. Ugyanaz az erő keres magának különböző kifejezést. „Good men spiritualize their bodies, bad men incarnate their souls.” A helyes út az, ha az ember a testét átszellemiesíti, a helytelen út az, ha az ember a lelkét húsba öltözteti. Csikós Ilona élete és festészete ezt a szublimálást, a létezés iránti nyitottságot, a kultúrán túli szellemiséget fejezi ki. 14 éves kora óta vegetáriánus.

A képzőművészeti gimnáziumban *Dudás Jenő* volt a tanára. Mestere később: *Bernáth Aurél*. Legfőbb ihletője az utazás. Egész Európát bejárta, hosszabb ideig élt Londonban. Festői látását az angol táj, a nagy távlatok, a tenger befolyásolta leginkább. Évente több hónapot tölt alkotóházban. Legjobban a Kecskeméti Alkotóházat kedveli. Egyéni és csoportos kiállításai voltak Budapesten, vidéken, Londonban, Göteborgban.

*

„Mielőtt festeni kezdtem, volt egy álmom: egy szobában a falon *saját képeimet* láttam. Legalább harminc festményt.” Ezeket immár megfestette. Színeiben a muzsikával való bensőséges kapcsolata él. Képei hanglátomások. Képein a lyukas kavics, kagyló, épületmaradvány, égbenyúló kéz, nyitott ajtó, vagy ablak formateremtője mindig a végtelen tér, amelyet csak az avatatlan szem ítél külső környezetnek, valójában ez a belső tartalom, a lélek, a legvalóságosabb valóság.

Csikós Ilona élete és életműve nyitott létezésről tanúskodik, ahol a végtelenség nem pusztá gondolat, hanem megélt tapasztalat. Festészete új látásmódra tanít.

László Ruth

A Nyugat és a könyvművészet

A *Nyugat* című folyóirat megindulása 1908-ban és a folyóirat tevékenysége nyomán kibontakozott Nyugat-mozgalom korszakos jelentőségű nem csak a magyar irodalom történetében, a 20. századi modern polgári irodalom hazai térhódításában és megerősödésében, hanem nagy a szerepe és jelentősége a hazai művelődés egészében, a művészeti életben általában, az egyes művészeti ágazatok, a könyvművészet megújulásában is. A 19. század utolsó harmadában, a nagyipari nyomdászat létrejöttét és elterjedését követő tömegtermelés, s az ezzel együttjáró könyvművészeti és tipográfiai színvonalsüllyedés visszahatásaként Európaszerte előbb egyéni törekvések formájában új, korszerű, e gépipari termeléssel adekvát könyvművészet megteremtésére történtek eredményes kísérletek, majd e törekvések fokozatosan szinte az egész világot érintő mozgalommá szerveződtek. A kísérletek szervezői többnyire az írók voltak, a kiadásra kerülő könyvek szerzői, akik nem tudtak belenyugodni, hogy alkotásaik olyan alacsony tipográfiai színvonalon, művészi szinten jelenjenek meg, kerüljenek a közönség, az olvasók elé, amilyent a könyvnyomtatás – már említett – nagyiparivá válásának és a tőkés üzleti módszereknek a könyvkiadásban történt elterjedése okozott. Ezek a szerzők olyan fiatal nyomdászokat és könyvművészeket, grafikusokat nyertek meg az ügynek, akiknek segítségével esztétikai elveiket, célkitűzéseiket a gyakorlatban kívánták és tudták valóra váltani. Együttesen különböző sajtóorgánumok körül tömörültek, amelyek révén egyrészt az olvasóközönség, a könyvvásárlók, a bibliofilek körében elvi cikkeikkel és könyvkritikáikkal propagálták e nemes, fontos törekvéseket, másrészt magukat a sajtóorgánumokat, folyóiratokat, valamint az ezekhez kapcsolódó egyéb kiadványaikat olyan művészi külsőben, tipográfiai és könyvművészeti formában bocsátották közre, hogy ezzel tulajdonképpen célkitűzéseiket a gyakorlatban valósi-

tották meg. A német, s egyben az egész európai modern könyvművészeti mozgalomnak ilyen jelentékeny összefogó és irányító orgánuma volt például az 1896-ban Münchenben meginduló *Jugend*, a szecesszió szócsöve, az 1895-től Berlinben megjelent *Pan* és az 1899 óta Lipcsében közreadott *Insel*, amely Insel Bücherei című olcsó, művészi sorozatával tulajdonképpen a széles rétegek számára elérhető „tömegbibliofil” könyvet teremtette meg.

Program és elmélet

Ebbe a fontos, európai jelentőségű könyvművészeti mozgalomba kapcsolódott be tehát a *Nyugat*, amikor – a gyomai *Kner*- és a békéscsabai *Tevan*-nyomda mellett, azokat követően – magáévá tette, írásaiban elvi, elméleti szinten támogatta, kiadványai révén pedig igyekezett megtestesíteni a modern könyvművészeti törekvéseket. A folyóirat azon kevés hazai orgánum közé tartozott, amelyek recenzióikban, könyvismertetésekben a szóban forgó alkotás bemutatása mellett gyakran szóltak tipográfiai, művészi sajátosságairól is. A *Nyugat* 33 évfolyamában félszáznál több írás, beszámoló, bírálat foglalkozott a könyvművészet kérdéseivel, ami önmagában is jelentékeny kezdeményezés, hiszen ebben az időben még az olyan szakmai jellegű lap is ritkán terjesztette ki figyelmét ismertetéseiben formai kérdésekre, mint amilyen a *Magyar Grafika* volt. A könyv művészi megformálásának a problémáival is alaposan foglalkozó recenziók szerzői közt megtalálható a *Nyugat* több kiemelkedő író-munkatársa, valamint az elméletileg képzett művészetkritikusok, művészettörténészek, így *Karinthy Frigyes*, *Kosztolányi Dezső*, *Laczkó Géza*, *Szép Ernő*, *Tersánszky Józsi Jenő*, *Szabó Lőrinc*, de *Lengyel Géza* és *Farkas Zoltán* is. A terjedelmesebb, a könyvművészet kérdéseit elvi szinten elemző tanulmányserű

írások olyan felkészült és elismert szakemberek tollából kerültek ki, mint például *Bálint Aladár*, *Elek Artúr*, *Király György*, *Kállai Ernő*, *Jaschik Álmos*, *Hevesy Iván* és mások.

E kiváló recenzensek és szakírók széles körben és sokoldalúan vizsgálták a modern magyar könyvművészet elvi és gyakorlati problémáit. Foglalkoztak például a *Kner*-nyomda termékeinek és *Kozma Lajos* tevékenységének elemzése kapcsán a hagyomány és modernség, a népi és a történeti hagyomány, valamint a korszerűség kérdéskörével; továbbá az illusztráció funkciójával, illetve az illusztráció, a könyvdísz és a tipográfia viszonyával, ezen belül konkrétan és részletesen az Ady-művek illusztrálásának problémáival, nehézségeivel, lehetőségeivel, a könyvkötészet könyvművészeti vonatkozásaival és még számos más, aktuális könyvművészeti problémával. Hogy vizsgálódásuk, elemzéseik során milyen konkrét eredményekre jutottak, annak részletes számbavétele nem lehet a feladata egy ilyen könyvkiállítás megnyitójának. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy olyan fontos elvi tipográfiai, könyvművészeti, könyvkötészeti megállapításokat is megfogalmaztak, amelyek a hazai elméleti szakirodalom hiányában a maguk területén úttörő jelentőségűek voltak. Az is leszögezhető, hogy a Nyugat könyvművészeti célkitűzéseinek elvi, esztétikai, szociológiai alapja nagyon közel állt *William Morris*-nak (1834–1896), a modern könyvművészeti mozgalom kiemelkedő és ösztönző hatású angol teoretikusának a véleményéhez, amelyet ő így fogalmazott meg: A mindennapi használati tárgyak, az ipari termékek, ha művészi szinten formálják meg őket, iparművészeti termékké válnak. Így valósul meg újból a hasznos és művészi szimbiózis, amely a reneszánsz időszakát követően tulajdonképpen felbomlott. Az ilyen mindennapi használati termékek közé tartoznak a nagyipari termelés időszakában a könyvek s az egyéb kiadványok, nyomtatványok (újság, bélyeg, közigazgatási és egyéb nyomtatványok stb.) is. Ezekkel az emberek a tömegek születésüktől a halálukig egész életükben, s a nap szinte minden órájában, reggeltől estig folytonosan találkoznak, míg a „nagy” művészetek, a képzőművészet alkotásaival csak ritkán, kivételes alkalmakkor. Így a művészi színvonalú használati tárgyak, az iparművészeti termékek, köztük a könyvművészeti értéket megtestesítő kiadványok, művészi megformálásuk révén alakítják, fejlesztik esztétikai érzékünket, társadalmi méretekben

képesek izlésfejlesztő hatást kifejteni, az emberek szépérzékét formálni. Ezeken keresztül el lehet juttatni a művészetet mindenkire.

Ezért tekintette *Morrishoz* hasonlóan a *Nyugat* is – művészeti feladaton túl – egyben társadalmi ügynek, közérdeknek a modern művészi tömegkönyv, azaz az olcsó, nagypéldányszámú, művészi színvonalú kiadványok megteremtését.

A gyakorlat

E fontos ügy propagálásán, széles körű tudatosításán túl a *Nyugat* gyakorlatilag is hozzá akart járulni a modern magyar könyvművészet kialakításához, fejlesztéséhez. Maga a folyóirat a saját, időben változó arculatával, főleg *Falus Elek*, de mások címlap- és fedélrajz-terveivel is, és *Beck Ö. Fülöp* Mikes-emblémájával, művészi hatású kiadvány volt. Könyvművészeti szempontból azonban jelentékenyebbek a folyóiratnak, illetve kiadójának, a Nyugat kiadónak termékei, legalábbis azok egy része. A *Nyugat* folyóirat ugyanis indulását követően pusztán az előfizetési díjakból és a hirdetekből nem tudta magát fenntartani; a színvonalas modern irodalomnak nem volt még meg Magyarországon a megfelelő nagyságú olvasó- és vásárlóközönsége. Az egyik szerkesztő, *Fenyő Miksa* emiatt mecénásokat is szervezett a lap köré, de a folyóirat anyagi bázisa ezzel sem szilárdult meg, ezért a szerkesztőség kiadválat létrehozását határozta el, hogy a kiadványok jövedelméből biztos anyagi háttérteremtse a folyóiratnak. Így alakult meg 1911-ben elsősorban *Hatvany Lajos* pénzén a Nyugat Részvénytársaság. A *Nyugat* már 1909-ben és 1910-ben is adott ki könyveket, elsősorban a lap munkatársainak műveit, de rendszerebb könyvkiadói tevékenységet csak a kiadó létrehozása után kezdhették. Ennek keretében indított 1911 elején Nyugat Könyvtár címen olcsó füzetes sorozatot, amelyben 37 füzet látott napvilágot, többségükben a lap munkatársainak művei, kisebb részben modern külföldi írók munkái. A Nyugat Könyvtárnak – amely nagy közönségsikere ellenére még 1911 októberében megszűnt – korszerűsége nem csak a közreadott művek tartalmában nyilvánult meg, hanem külső kiállításukban is; ennek révén nagy a jelentősége a kiadónak a 20. század eleji magyar könyvművészetben is. A *Nyugat* borítóját tervező iparművész, *Falus Elek*, aki az egyik első modern magyar könyvdíszítő is

volt egyben, tervezte és rajzolta a Nyugat-könyvek, elsősorban a Nyugat Könyvtár színes, ízléses, artistikus fedőlapjait és címlapjait. E grafikák és könyvdíszek főleg növényi motívumokból állnak, számunkra ma már kisé tarkák, de a század elején a szecesszió egyfajta magyaros változatát reprezentálták, s kétségkívül új kezdeményezést jelentettek a modern magyar könyvgrafika terén, az európai modern könyvművészet fejlődési vonalába estek. Falus címlapjai jól olvashatók, a könyvművészet alapjának a betűt tekintette, s abban az időben, amikor – főként a litográfia hatására – még a könyvek belsejében is elterjednek a nyugtalan rajzolatú, gyakran ízléstelen betűk, ő címlapterveivel a tipográfia törvényeinek igyekezett eleget tenni.

Ugyanakkor, amikor a Nyugat Könyvtár füzeteinek grafikai megoldásai és címlapjai újszerűek és művésziek, belső tipográfiájuk szokványos, hétköznapi volt.

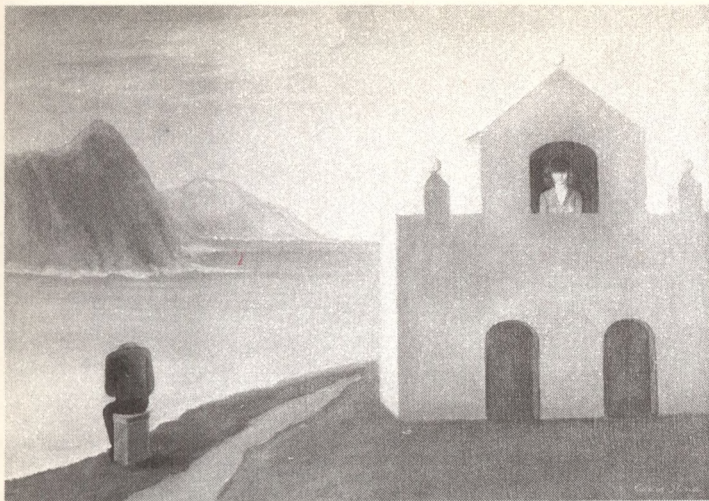
A Nyugat kiadó hamarosan, 1913-ban megszűnt, de a folyóirat ezután is adott ki rendszertelenül könyveket. A rendszeres, folyamatos könyvkiadás 1933-ban, a folyóirat alapításának huszonötödik, jubileumi évében indult meg újból és *Gellért Oszkár*nak, az egyik szerkesztőnek a tevékenysége nyomán az 1930-as években bontakozott ki. Gellértnek a könyvkiadás jövedelméből sikerült biztosítania a *Nyugat*nak, majd utódjának, a *Magyar Csillagnak* anyagi alapját. A Nyugat-könyvek sorozat darabjai és a sorozaton kívüli munkák sorában a korabeli könyvtermés legjavát adta közre az Új Nyugat Kiadó, s igyekezett ezt színvonalas,

igényes külsőben tenni. Ez nem minden alkalommal sikerült, és ha igen, akkor meglehetősen magas áron. Közreadott számozott amatőr példányokat is, például *Babits*tól Az európai irodalom történetét 200 példányban (1934), a Jónás könyvét pedig 1000 példányban (1940); jelentek meg kiadványai igényes kötésben, így *Tersánszky Józsi Jenő*től A margarétás dal (1929) 500 számozott példányban, *Kner Erzsébet* tervezte kötésben, de napvilágot láttak olyan kiadványai is, amelyekről a hozzáértő kortársak (például *Kner Imre* és *Földessy Gyula*) elítélően nyilatkoztak. A kiadványok többsége magasabb színvonalú a két világháború közti időszak hazai könyvtermésének átlagánál; egyszerű, színes vászonkötésben jelentek meg ezek, a *Nyugat* ismert emblémájával, s ez a külső összhangban van címlapjuk tetszetős felépítésével és tipográfiájukkal.

Olyan művészi jelentőségük, mint az első világháború előtt a *Falus Elek* tervezte Nyugat Könyvtár darabjainak volt, a két világháború közti kiadványoknak nincsen, de a Nyugatkiadványokról összegzően megállapítható, hogy a színvonalas modern magyar és világhírdalmat olyan külsőben juttatták el a közönséghez, amellyel az irodalomterjesztés és az esztétikai nevelés terén egyaránt fontos funkciót tölthettek be a századelőtől a második világháborúig.

Dr. Fülöp Géza

Elhangzott – kiállítási megnyitóként – a PIM Nyugat Emlékmúzeuma (Bp. XII., Városmajor u. 68/B.) *A Nyugat és a könyvművészet* című kiállításán.

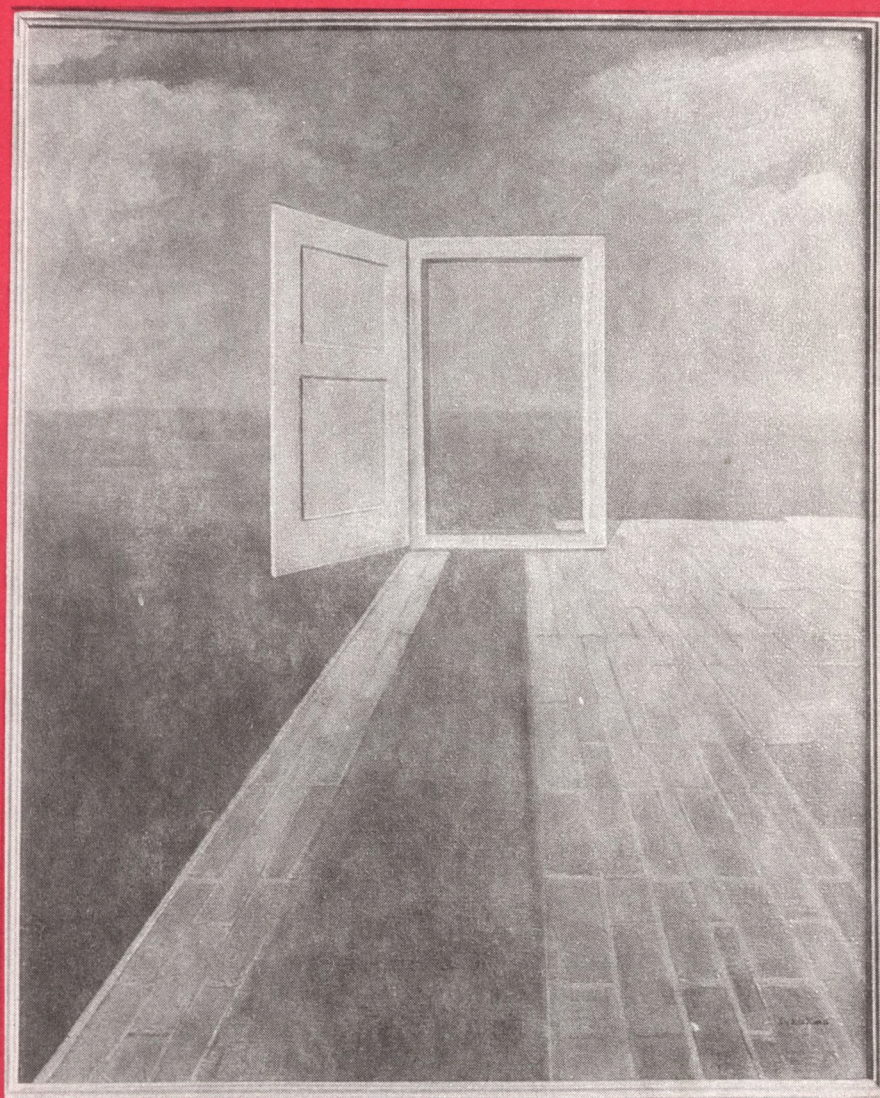

CSIKÓS ILONA
műveiből
(Cikkünket lásd
a 181. oldalon)

Ára: 13,— Ft
HU ISSN 0450-7886